

**RÉGMÚLTUNK ÍRÁSJELEKBEN**  
**cikksorozat a KAPU folyóirat MAGYAR MÚLT rovatában**  
**1994. IV. hónaptól 1995. IV.–V. hónapig**  
(Másolat)

1994-ben a KAPU folyóirat írástörténeti cikkeket kért tőlem. Cikksorozatomban 1994. áprilistól 1995. májusig, a székely és az ótörök (ó-türk) írás kutatásának első eredményeit foglaltam össze. Amely:

„**A SZÉKELY ÉS AZ ÓTÖRÖK ÍRÁS JELTÖRTÉNETE Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába**” címmel megjelent könyvem, 2005-ben elkészült kéziratának tematikai előzményét alkotta. (Mundus Kiadó, 2008)

Csak nyugdíjazásom után tudtam 2005-ben könyvem kéziratát elkészíteni, mert a folyamatos, napi 10-12 órás kenyérkereső munkám mellett nem volt lehetséges. Még a ZMTE tapolcai rendezvényeire sem tudtam a 90-es években mindig eljutni.

— Természetes, hogy az új adatok megkeresésével, kutatásom eredményei folyamatosan lettek kiegészítve és kijavítva. Amely új és pontosított eredményeket:

„**AMIKOR MEGSZÓLALNAK A RÉGÉSZETI LELETEK**” dolgozatomban foglaltam össze.

1994. V. 22.

1.)

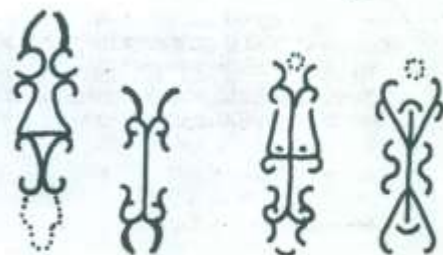
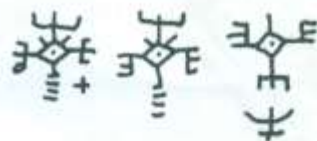
# Szekeres István

## RÉGMŰLTUNK

### ÍRÁSJELEKBEN

#### I. rész

### Egy kutatás módszerének eszköze



Már diákkoromban feltűnt a történelemtudomány – népünk régmúltjával kapcsolatos – bizonytalansága. Különösen szembeszökő e bizonytalanság azokban az időszakokban, mikor biztos fogódzó nélkül maradtva – nem tudják azonosítani a történelem színpadának régi szereplőit.

Kutatóink jelentős része az őstörténeti kép megrajzolásakor – mint "tudós kitalálások"-at – szelektíven értékeli, vagy figyelmen kívül hagyja krónikáink megőrzött eredetmondáit, melyek pedig éppen e korokról valának. A mesévé lefokozott történelmi tudat helyébe pedig egy újabb keletű, tényként elfogadott hipotézisláncolatot állítanak, mely merőben ellentmond a népi és a krónikás hagyománynak is.

Egy nép legfontosabb azonosítója az általa beszélt nyelv. Hosszú közösségi létének, etnikai érintkezéseinek meghatározó terméke; néptremlő erő. Anyanyelvén lesz természetes módon az egyén is része népének, ősei teremtő végakarátának. Nép és nyelve elválaszthatatlan. Az egyikre törve a másiknak is kíméletlen gyilkolója a reá támadó. Az elmentmondások feloldásához megfelelő adathalmaz szükséges, amelyről elindulhatunk – és ez a nyelv, amit népünk beszél.

Az őstörténeti kérdések tisztázására a régészet leletei – ha kizárólagos biztonsággal nem sikerül ismert népek nyelvéhez kötni őket, nem alkalmasak a nyelvi homály eloszlatására. Nem tudnak megszólalni, együtt változnak a kordivattal, más népek anyagi kultúrájának hatására átalakulnak, változnak. Ugyanez elmondható a személynevekben és katonai elnevezésekben, a szervezeti hierarchiában megjelenő nyelvről is, mely szintén tévútra visz, mivel az más kultúrkörök hatása és

specifikus sajátosságok kérdése az ókori sztyeppén. De éppen így hiba volna a közelmúlt ismert népesség-földrajzi és nyelvi adatait visszavetíteni a régmúlt évezredek rétegeire, így rekonstruálva a régmúltat.

Az írott történeti forrásokat már feldolgozták. Továbblépni csak új nyelvi adatokkal lehetséges, a nyelv újszerű felhasználásával. Csak a nyelvi adat az, amely vitathatatlanul azonosít egy népet: egy nyelv bizonyítható jelenléte egy adott történelmi korban és földrajzi térségben. Minél összetettebb, minél nehezebben tisztázható egy nép őstörténete, annál rendhagyóbb, merőben új és szokatlan módszerek szükségesek a feltárásához.

Szerencsésnek mondhatjuk magunkat, mert azon népek közé tartozunk, amelyek múltjába – mint a meséből ősvény mentén elszórt fehér kavicsok – a nyelvet azonosító ősi írásjelek vezetnek.

1988 januárjában Vékony Gábor: Későnépvándorláskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében c. könyvét tanulmányoztam. A feliratok megfejtésén túl mindinkább az avarkori írás jelrendszere kezdett érdekelni – jel-történeti oldaláról. Erősödött bennem – mások véleményével szemben az a felismerés, hogy a (székely) nikolsburgi jelrendszer a régebbi, az archaikusabb.

Sokkal több benne a képiesebb jel, a képjel – így e jelrendszer (és a székely rovásírás) az avarkori írás jeleiből bizony nem származhat.

Az avarkori írásjelek már kevésbé képiesek, vonalasabb jellegűek, bár a jelek egy része azonos a nikolsburgi jelrendszerrel. Az írásjelek fejlődése pedig mindig a képiesből a

vonalas felé, a könnyebben róható jelek irányába tart. Megfigyelhető ez minden eredeti, ősrégi írásnál és a székely rovásírásnál is, hogy a legképiesebb jelek, (melyek képszerű rajzuk folytán sok vonalból állnak) fokozatosan egyszerűbbre cserélődnek. Az egyszerűből a bonyolultabb, nehezebben róható felé, – a vonalas jellegből a képiesesség irányába: – soha!

Papíron lehet "cikornyázní" az írásjelet, de fa íráshordozón, ahol a fa szálassága ezt nem teszi lehetővé – nem.

– Ezért visszatereledőtt figyelmem a nikolsburgi jelrendszerre. Feltámadt ifjúkori elképzelésem:

– Meg kellene próbálni e képiesebb jelrendszer forrásvidékét feltáratni, feltárni – megfejteni a jelek eredeti jelentését és a jelek történetét, más írásokkal való kapcsolatait, hogy mikor és milyen nyelvű népekkel érintkezett népünk. Feltárni segítségével régmúltunkból annyit, amennyit csak lehetséges. Az avarkori írás kutatása, csak e feladat sikeres megoldása után jöhet, mivel lényegesen összetettebb és bonyolultabb feladat. Nem nélkülözheti a nikolsburgi jelrendszer feltárásával megszerezhető adatokat.

Megismerve a képszerű jelek eredeti fogalomjelentését, összevetve a rokon írások azonos, vagy megfelelő jeleinek jelentéseivel, megállapíthatók és pontosan körülhatárolhatók a történelmi kapcsolatok. A kutatásnak tehát komplexnek, minden lehetséges körülményre kiterjedőnek és az egyetemes írástörténet szabályaira alapozva kell folynia; megvizsgálva minden lehetőséget.

– A magyar írástörténet-kutatás a nemzetközihez hasonlóan – többnyire csak a jelformák és a hangértékek összevetésére, hasonlígtatására



szorítkozik két írásrendszer rokonságának vizsgálatakor. Ráadásul az egyetemes írástörténet szemlélete túlságosan Közel-Kelet és Európa-központú. Bár a sztyeppe írásoknak tekintélyes és egyre gyarapodó irodalma van, ezek rendszerint nem jutnak el az átlagolvasókhoz. Akikben így könnyen kialakulhat az a kép, hogy az egyes szerzők szerint perifériálisnak tekintett eurázsiai sztyeppek népeinek írástörténetével (néhány szovjet kutatót kivéve) elmélyültebben alig foglalkoztak. A sztyeppe írások létrejöttét magyarázó munkák meglegszenek korábbi megállapítások ellenőrzés nélküli ismételtetésével, melyben egy-egy szaktekintély állásfoglalására való hivatkozás ma is meghatározó. Így születhettek meg és terjedhettek el azok az "eredmények", hogy az őtörök s a véle rokonságban lévő székelv rovásírás is, végső soron az arameus írás távoli származéka.

A jelek formai azonossága vagy hasonlósága önmagában nem sokat jelent. Antik írásrendszerek esetén legfeljebb néhány statisztikai megállapítás várható a pusztán a jelek formai hasonlóságára alapozott, de az egykori fogalomjelentések feltárását meg sem kísérlő elméletekről, hogy az egyes írásrendszerekben hány hasonló jel található. Ezek alapján pedig messzemenő következtetéseket aligha lehet levonni, mert könnyen tévútra vezetnek.

Azon kései írások pedig, amelyeknek jelei már elveszítették eredeti fogalom- vagy szójelentésüket és csupán egyhangérékű jelként vesznek részt az ismétlődő átvételekben, az őstörténeti és nyelvtörténeti kutatásokra csak nagyon korlátozottan, vagy szinte egyáltalán nem alkalmasak.

A székelv rovásírás forrásainak kutatásakor elsősorban az archaikus nikolsburgi abc jeleit célszerű alapul venni és nem a későbbi betűsorokat – mint azt eddig igen sokat tették. Ez utóbbiak ugyanis már nem tartalmazák a legképiesebb jeleket. Ezek nélkül pedig eredményes kutatást nem lehet folytatni.

Az írásrendszerek történeti kapcsolatai igen sokrétűek lehetnek. Alapjuk a népek földrajzi közelsége és az ebből fakadóan részben közös kultúrkör, a hasonló ősvallási, kozmológiai és kozmogóniai elképzelések, az anyagi kultúra egyező pontjai. Írástörténeti jelentősége azoknak a kultúrák közötti érintkezéseknek

van, melyek írástörténeti (és történelmi) szempontból "fogékony" szakaszban következtek be. Mikor igen sok a kulturális hasonlóság, melyek végül is írástörténeti szempontból is kifejezésre jutnak: az egyik nép átveszi és a saját nyelvéhez igazítja a másik írását.

Ilyenkor az átvett írásjelek és maga az írásrendszer is hasonló lehet, azaz – az átvett jelek esetében a formai azonosságon túl azok fogalomjelentése is megfeleltethető egymásnak. A közvetlen írástörténeti rokonság legfontosabb ismérve az, ha a jelek grafikai formája és fogalomjelentése a két írásrendszerben teljes egységben jelentkezik, függetlenül attól, hogy később átalakultak-e, vagy nem – betű vagy szótagírássá az írástörténet törvényei szerint.

Az eredeti (antik) írásjel egy tárgy, vagy fogalom rajza, amelyhez hangtestként (hangalakként) az anyanyelvi megnevezés (szó) társul. Az eredeti írás jele tehát mindig képirásjel. Ebből azután később akrofóniás (szókezdő) hangértékkel szótagjel, vagy egyhangértékű betű keletkezhet. Elsőfokú átvételeknél, ha az átadó és az átvevő nyelv különböző, akkor a jelforma és a fogalomjelentés azonos maradhat, de a hangérték szükségképpen eltérő lesz. Igen kicsi annak nyelvi-matematikai valószínűsége, hogy egy fogalmat két különböző nyelven is ugyanazzal a szóval, szókezdő hanggal jelöljének. Kivételek előfordul(hat)nak, de ezek oka újabb megfontolandó feladvány.

Az azonos fogalomjelentéssel történő elsőfokú átvétel a képirásokra jellemző, valamint arra a sajátos átmeneti korra, melyben az eredeti fogalomjelentés még nem felejtődött el, és az esetleg már lineáris írásjelnek még képjelként, szimbólumként használt változata is van. Hasonló jelenség fordulhat elő kétnyelvű kultúra esetében, amikor kétnyelvű egy nép, vagy a nyelvi váltás már előrehaladott állapotban van; vagy amikor csak a jelrendszer alkotója kétnyelvű.

Amennyiben az összes jel, vagy a jelek igen nagy része azonos hangértékkel kerül átvételre, feltételezhető, hogy az átvevő már nem ismerte a jelek eredeti fogalomjelentését, – azaz: a jelek egyhangértékű jeleként lettek átvéve. Ez az újabb típusú átvétel, amikor az átvevőnél akrofóniáról már nem beszélhetünk.

A rendre azonos hangértéken való átvétel a betűírások jellemző sa-

játja, amikor a betű az átadónál is csak egy hangértéket jelöl és az eredeti fogalomjelentést már egyáltalán nem ismerik.

– Az azonos fogalomjelentésen történő átvételeknél tehát – legalább az átadó írásnak képirásnak kell lenni és ismerni kell az átvett jel eredeti jelentését, s így az átvevő saját nyelvén azonos jelentésű szava akrofóniájával – eleve betű, vagy szótagjelként veszi át a jelet. A jel rajza egyezik, de hangértéke az átvevő nyelvét jelzi.

Ezek igen fontos szabályok, melyek az írásrendszerek keletkezéséből fakadnak és érvényesülnek. Mivel a nyelvi körülmények jórészt felderíthetők, az átadások és átvételek iránya és időpontja meghatározható.

Az írástörténet kutatójának a munkája akkor igazán eredményes, ha minél több írásjelnek tárja fel a lehető legteljesebb kapcsolat-rendszerét, miközben (történészként) ezen kapcsolatokról a megfelelő történelmi, és (nyelvészként) a nyelvi következtetéseket is igazolhatóan le tudja vonni. A bizonyítás minden esetben fontos; tehát nem kijelenteni, állítani kell, – (ezekből már hegyek gyűlteke össze), hanem bizonyítani.

Ez pedig aprólékos, elmélyült és sokirányú, sokoldalú kutatást igényel, mert az egykori valóság bizonyítékai a jelentéktelennek tűnő részletekben rejtőznek. A részletek feltárása és megértése pedig nem lehet sikeres az egykori életmóddal és gondolkodásmóddal való azonosulás nélkül. Fel kell ötteni a kor ruházatát is, hogy érezzük a hajdanvolt mezők illatát.

– A székelv(-nek mondott) és a türk rovásírás kutatóinak munkásságában hiányolható, hogy azok létrejöttét csak betűírásként való átvétellel magyarázták, miközben az egyes jeleket a legkülönfélébb írásrendszerekből származtatták. A jelek levezetések a formai hasonlóságokra alapoztak, bár sok esetben a hasonlóan mondott jelek sem hasonlítanak igazán egymásra. Az eltérések és a kivételek okát rendre válasz nélkül hagyták. Meg sem próbálták eredeti források felkutatásával feltárni ezen írások létrejöttének egyéb lehetőségeit, a fentebb vázolt nyelvi alapok nyújtotta "nyelvi keresztpróbák" lehetőségével pedig véggépp nem éltek, mert azt fel sem ismerték.

A kínai kultúrkör szomszédsága a sztyeppe írások esetében indokolta volna a kínai írás – és a két kul-

türkör egymásra hatásának vizsgálatát. Ez azonban nem történt meg. Akadályozta ezt a felismerést a hun-magyar azonosság "történelmi detronizációja", ami valóságos falat alkotva már eleve képtelennek tekintette és nehezítette a kínai és a székely írás közötti kapcsolatok felismerését. Megjegyzem, hogy ez eddig az ótürk írással kapcsolatban sem merült fel. Mondáinkkal magunkkal hozott történelmi tudatunk szétrombolása az elmúlt másfélszáz esztendőben felért egy lélekgyilkossággal. Nem a bizonyítás új és új lehetőségeit keresték, hanem szinte a tagadását. Pedig a hun-magyar azonosság tagadása – általánosan hangoztatott volta ellenére – nem tekinthető a tudomány által végérvényesen bebizonyítottnak. Lépésről lépésre jutottam mind közelebb a felismeréshez, hogy az újonnan feltárt írástörténeti összefüggések csak a hun-magyar nyelvi azonosság talaján állva magyarázhatók.

Eddig ugyan úgy tudtuk, hogy a hun köznyelvet nem ismerjük, mert nyelvemlékei gyakorlatilag nem maradtak fenn. A hun írásbeliséget is tagadták – hozzátevé, hogy a kínai uralkodókkal valószínűleg kínai írással leveleztek. Vagy ha létezett, az igen szűk, rétegnek sem említhető vezető, vagy vallásos, jóslással is foglalkozó táltos személyekre szűkölt le. A kínaiak írásnak csak a "barbárokét" nem, amint az uralkodóházak történetének könyvei is ön és kínai szemléletűek.

Ami kívül esett érdekkörükön, az már tovább nem is érdekelte őket. A székely(-nek mondott) írásjelek egykori fogalomértékeinek azonosítása és kapcsolatainak elemzése – amint azt látni fogjuk – hozzásegít bennünket néhány korabeli hun szó írástörténeti és nyelvi keresztpróbbákkal igazolt rekonstrukciójához.

A hunok török nyelvűsége helyett ma már nyelvíleg is igazolhatóan azt tartom, hogy bár a török népek a hunok belső-ázsiai történelme folyamán időről időre beletartoztak a hun birodalomba, majd később közös birodalmakat alkottak hun néprészekkel, a hunok Belső-Ázsiából való fokozatos kiszorítása után csupán folytatói voltak a korábbi hun hagyományoknak.

E módszer alkalmazásával igen sok, eddig ismeretlen adatot lehet nyerni – mondhatnánk: visszanyerni – a történelem évezredeinek humu-

szábol, az egykor elevenen zajló nyelvi valóságról. Régészet ez is, nyelvregészet! – melynek alapbizonylata a nyelveket hordozó írásjelek rendszere és történelmi kapcsolatrendszerük.

Az akrofónia jelentőségének felismerése és következetes alkalmazása az eredeti írásrendszerek jelentőségét a történelemkutatásban alaposan felértékeli.

Nyugodtan leírhatjuk tehát a történelemkutatásra alkalmazott írástörténeti definíciót:

Egy eredeti írás jelrendszere olyan különleges etno-régészeti és történeti adatrendszer (egyben), mely hűen tükrözi létrejöttének szellemi és egyéb körülményeit, s alkotó anyaga – az egykor beszélt és látható nyelv.

A részben már ismert és felismert törvényszerűségekre és szabályokra alapozva gondoltam végig a szükséges és alkalmazható módszer eszközrendszerét (mely az új felismerések által is tovább bővült) és az alábbiakban csoportosított rendszerbe állt össze:

1. Meg kell vizsgálnom a nikolsburgi jelrendszert, és a legképiesebb jelei (képjellei) közül ki kell választani néhányat. Majd egy olyan írástörténeti műben, melyben az írások (írárendszer) kezdeteinek képjellei vannak összegyűjtve, azt kell keresnem: fellelhető-e valamelyik. Ha igen – akkor a többi "szondázó jel" jelenlétét is meg kell keresnem ugyanabban az íráskultúrában, egyelőre csak a jelek formai azonosságában. Így megtudom, hogy melyik kultúrkörben van keresnivalóm, mert azonos jelek megtalálása írástörténeti rokonságot is jelenthet, amennyiben a jeleknek egyező jelentései vannak; vagy közös írástörténeti, jelalkotási forrásuk van.

Minél képiesebb, azaz: bonyolultabb rajzú a jel (piktogramm), s e jel egy másik írásban is előfordul teljes, vagy részleges azonosságban – annál biztosabban utalnak írástörténeti kapcsolatokra.

2. A továbbiakban néhány olyan közös írásjelet kell most már jelentéstartalmi vizsgálat alá vonni, melynek a jelentését a "rokon" írásból ismerjük, hogy nyelvünk a jel jelentését akrofóniásan visszaigazolja-e? s így azt jóváhagyólag nyugtázza. Ha igen, akkor már nagyobb biztonsággal folytathatjuk munkánkat, mert az eredmény más jelek esetében is várható, amennyiben vannak még azo-

nos jelentésű írásjelek. Csak felkészültségünkön és szellemi adottságainkon múlik a hátralévő (nem kis) munka sikeres befejezése. Mert az tulajdonképp csak ezután kezdődik.

3. A sikeres munka érdekében meg kell ismerkedni a rokon írás(ok)-ban és kultúrkör(ök)ben a bevett és szokásos jelalkotási és egyéb módszerekkel, a jelek változataival, időszakonkénti változásaival. Fel kell tehát "öltözni" e rokon kultúrkör(ök) alapvető és sajátos, írástörténetben tükröződő műveltségi ismereteinek ruházatába, hogy otthonosabban tudjunk mozogni és tájékozódni benne, és az így felmerülő írástörténeti problémákra (mint a vele azonos, vagy rokon kultúrkörben) pontos, megalapozott feleleteket tudjunk adni. A premisszákból helytálló megállapításokat alkossunk.

4. Írásjeleink eredeti jelentésének hitelességét lehetőleg minél több "rokon írás" azonos jelének összevetésével kell elvégezni. Az azonos fogalomjelentések összevetésének az alapja betű és szótagírások esetén az akrofónia. Fel kell támi tehát a lehetséges és szükséges mértékben e rokonítható írások jeltörténetét is. Az igazság és a helyes eredmény nem állhat szemben a nyelvtudomány alapjaival, hangtörténetével. Eltérő, vagy bizonytalan esetekben megfelelő bizonyítékokkal szükséges alátámasztani igazságunkat. Ezért minden jelről jelicikket kell írni, hogy jeltörténeti összefüggéseiről, jeltörténetéről minden szükségeset el tudjunk mondani.

5. Vizsgálni kell a betűk és szótagjelek hangértékének létrejöttét, az akrofóniás és az ettől eltérő hangértékeket; a szabályt erősítő kivételeket, a sajátosságokat. Az írástörténeti kapcsolatok mélységét; a hun-germán történelmi érintkezések írástörténetben is kimutatható bizonyítékait.

6. Fel kell támi a jelek létrejöttének legősibb forrásait, előképeit, szimbólumait. Milyen írástörténeti és történelmi folyamatokat igazolnak vissza jelközelből. Tehát az írásjelek (képjellek) történetét földrajzi térségeinkben, fejlődésükben és terjedésükben, változásaikban kell megmutatni.

Az írásjelek (sziklarajzok, piktogramok) jelentéstartalmában a korabeli életmód tükröződik – valós és hű képet kapunk a jelrendszer, az írásjelek által képviselt nép szellemi, anyagi, műveltségi – összefoglalva:

történeti kultúrájáról és állapotáról. Az írásjelek (írásképek) tényfeltáró rajzai különösen egyedi bizonyítékai az általuk képviselt népek egykori életének.

7. Az írástörténeti kapcsolatok, valamint a jelek hangértékekben tükröződő korabeli nyelvünk hangtörténeti állapota segítségével meg kell határozni a nikolsburgi jelrendszer betűírassá alakulásának helyét és fellelhető időpontját.

8. Az írástörténeti feltáró munka eredményei és bizonyítékai alapján a világtörténelem folyamatában népünk (és székely néprészünk) azonosítása elvégezhető; kialakulásának és kapcsolatainak régmúltú földrajzi helyszínei meghatározhatók.



– Nos, ha sikerült felkelettenem az olvasó érdeklődését e különös kutató és felfedező út iránt, – úgy tartson velem e rövidített "ütleírás" lapjain régmúltunk eddig bizonyíthatatlan évezredeibe.

(Folytatjuk)



## KÖZLEMÉNY

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület immáron kilencedik alkalommal rendezi meg a "Magyar Őstörténeti Találkozó"-t.

*A találkozó témája:* A pannóniai keresztény kultúra és annak szerepe a magyar állam kialakulásában.

Az előadásokat szakmai vita követi.

*Jelentkezési határidő:* 1994. május 31.

Jelentkezéseket a következő címre kérjük küldeni:

**Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** Postfach 502. Schweiz 8047 Zürich.

**Erdélyi Balázs múzeumigazgató.** H-8300 Tapolca, Templom domb 8.

*Találkozó időpontja:* 1994. augusztus 7-13. Tapolca.

Az MTE harmadik alkalommal rendezi meg a Magyar Történelmi Iskoláját.

*Találkozó időpontja:* 1994. augusztus 14-20. Tapolca.

Az iskolában szívesen várunk minden jelentkezőt, aki magyarul tud. A résztvevők megismerkednek a magyar történelem legújabb kutatásainak eredményével, őstörténet, őshaza, őseink, rokonalink, honfoglalás kora.

Jelentkezéseket vagy a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, vagy Erdélyi Balázs úr címére kérjük küldeni.



## Ószabó István

### Ős-Káldea



Szívemben Petőfi-dalok hegedői szóltak; de a vonóik éles penge volt, s a markolaton még molyos kardbojt, dísznek.

Egy nyáron át előttem hömpölyögtetek, ősgyep fehér tavacszkái: ilbaseregek.

S láttam elrobogón a barbárság korát. Ős-Káldeánk viruló kikeletét. Porosállás finom, rezgő porát fölötte lebegni még.

Ágaskodott nyerítve a tura-ló velem: honvágyam utána kiélte szívem.

Ős-Káldeánk lomha síkján, hol a legszebb madártollat találtam, még a fülemben zöngészetek:

kuszált, cikázó, végtelen vonók a nincs-hegedűin, zümmögve kísérelő porlepett legyek.

Már tányérja körül lehullt a napraforgó sárga szirma. Sás kiszakadt buzogánya, kavargva száll a pihéd.

S fogadalmak mellett kitarók: a madár-remeték, oszlopszentek a póznák tetején, már nem állnak fészkeiken.

Nyár-fáraó arany bátákból emelt hatalmas kazlakat. Te léptetsz még felém, már egymagad: de mégis,

szél ostromában pihe-pánik királya; – fel, fel, dobrololón a lovat, rajongásom tetőfokára.



1984. V. 22

-5-

## Szekeres István

# RÉGMŰLTUNK ÍRÁSJELEKBEN

### II. rész

## A kutatás kezdete: A tekneus (teknős) jelcsalád



Az ősi nikolsburgi ábc jeleihez tartozó egykori fogalom és szójelentések írástörténeti rokonságaikban történő feltárása – olyan nagyívű „őstörténeti gerincvonalat” igazol, merít fel az évezredekbe süllyedt homályból, melyre írott források nincsenek, vagy népünkkel eddig azonosíthatatlanok voltak.

Helyreállítja mondáink és középkori történetírásunk becsületét, bizonyítja „többszörös honfoglalásunkat” – a hun-magyar nyelvi azonosságot – és többek között választ kapunk arra is, amit László Gyula így fogalmazott meg:

„Egyébként is meggondolandó jelenségek merülnek fel Árpád magyarjainak régészeti leleteivel kapcsolatban.

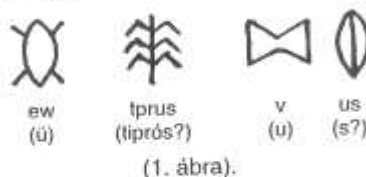
A Kárpát-medencében biztosan keltezhető löbörrel való temetkezések és elegendő nyugati és arab érem van a sírjaikban ahhoz, hogy körmeghatározásuk biztos legyen. A történeti forrásokból éppen erre az időre értesülhetünk Árpád népének honfoglalásáról (a 9-10. század fordulója és első évtizedei). Tehát a történelem és a régészet egymást példázza. De mi történnék, ha nem volnának történeti forrásaink? Akkor a régész kénytelen megállapítani, hogy a népvándorlás végén megjelent a Kárpátok medencéjében egy kis lélekszámú nép (Árpád magyarjainak kicsinyek a temetői!) és ez szétszóródva a medence belsejében, hirtelen megszűnik és beolvad a nagy tömegű „halánték-karikások”-ba! Szerencsére közbeszól a történelem és megtudhatjuk, hogy a megszűnés oka, a keresztény temetési szertartás, mely megtöltötte a pogány módra való temetkezést s ezért „szegényednek” el hirtelen temetőink.

Am ismétéljük meg: ha nem len-

nének történelmi adataink, akkor Árpád népe gyorsan eltűnő, beolvadó, felszívódó népességgé, csak jelentéktelen közjáték lenne hzánk történelmében.” (Az őshazától a Kárpátokig 1985)

Nem kerülte el figyelmem, és egyetértettem Forrai Sándor észrevételével: „Valószínűbb az, hogy a magyarok más úton közvetlenebbül juthattak a rovásírás birtokába, mint a türkök.” (Küskarácsontól sülvester estig 13.)

– S bár a nikolsburgi jelrendszer nem a honfoglaló Árpád népének írása a Kárpát-medencében, – az a gondolat erősödött meg bennem, hogy képirás előzményekben próbálom megtalálni a jelek „forrását”. Néhány kiválasztott igen képies jelet teszek meg először kutatási „alapcél-nak”, melyek – ha megtalálom őket – megadják a kutatás további irányát. Melyik kultúrában (és írástörténeti rokonságban), hol van keresnivalóm. Az alábbi jeleket választottam ki:

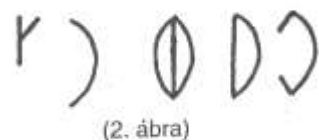
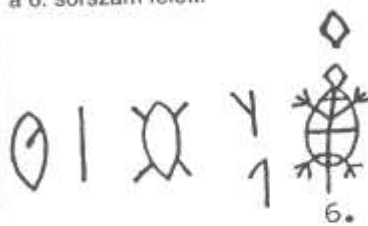


Az „ew” (=ú)-t azért, mert sajátos képirásjelet (piktogramot) sejtettem forrásul – miként az „us”-nak is –, melynek négy lába van. Esetleg ugyanaz a piktogram az eredeti forrásuk.

A „tprus” (tiprós?)-t pedig azért, mert egyedien képies írásjel, talán szóírás maradéka. A „v” (u)-t rovás-technikai okok miatt. Van egy hasonló formájú, de kevesebb vonallal (és munkával) róható jel:  $\bowtie$  – mégis ragaszkodtak a bonyolultabbhoz. Előz-

ménye e jelnek a mediterránumban és Európában sincs. A germán rúnákba a gótok írásán át vezetett az útja, ahol egyszerűsített változataival együtt „p” a hangértéke. (Kylver:  $\bowtie$ ) Mivel pedig a germán runa a VII. század végétől már nem használatos Közép-Európában, csak északon –, joggal feltételeztem: a „székely rovásírás”-ból került át a gót jelrendszerbe még a Kárpátokon kívül. A germán-hun írástörténeti kapcsolatok elemzése rendkívül érdekes, de nehéz feladat. Az eltérő kultúra, életmód és szemlélet miatt a jelek eredeti jelentésükben módosulhattak az átvétel folyamán.

Olyan írástörténeti könyvet kerestem, melyben írástörténeti kezdeteiket, képirásjeleket találhatok. Így került kezembe Th. W. Danzel „Die Anfänge der Schrift” c. könyve (Leipzig 1929.), melynek anyagát végiglapozva a XXXV. szemléltető táblán megpillantottam a tekneus piktogramját a 6. sorszám felett.



Első pillantásra láttam, hogy a tekneó körvonala és a tekneó kívül a lábak alkotják a nikolsburgi ew (ú) hangértékű jelet, de benne volt az „us” jel is, és még további jeleket tudtam a piktogram bizonyos vonalaitól származtatni. Az, hogy a kínai

írás néhány jele is hasonló „kivonatolással” szintén a teknősből származik, nem volt előttem titok. Olvas-tam róla. – Tehát a jelalkotás technika, módszere azonos volt a kínai jelekkel, ezért elfogadhatónak tartot-tam. Majd ótürk (ótörök) jeleket is tudtam azonos módszerrel származtatni a teknős piktogrammjaiból. Egyes jeleknek rögtön tudtam, más-soknak sejtettem a jelentését, mivel az írásjelek igen képiesek, és így „beszédeselek” voltak. Megnyugodva keresni kezdtem a többi jel párhuzamait, majd visszatértem a teknős-höz. (2. ábra)

– Nyelvünkben a „tekne”, „tekene” – türk (török) jövevényszó. Az „oguz”, „úz” típusú (mint pl. az oszmánli) török nyelvek szókincsébe tartozik. De az oszmánliban a teknősbéka: kaplumbaga, mely szóban a „kap” szótól jelentése: köpeny, edény, tál. A béka: kara kurbaga – vagyis: „fekete udvarlóbéka”. (Nyelvünkben is: kurizálni = udvarolni.) A béka: bağa. Az ótörökben: „baqa Kröte” kara kurbaga” (A. von Gabain: Alttürkische Grammatik 1950. Otto Harrasovitz, Leipzig.)

„Béka” szavunknak – mint látjuk – az „ótürk” „baka” szó a forrása. Megjegyzem, hogy Gabain szószedete a belső-ázsiai és észak-mongóliai, a Felső Jeniszejtől a Hétfolyóig, valamint Talas völgyéig, a Tunhuangtól Etsen-golig, az Észak-nyugat-Kínában lévő Kan-su tartományig terjedő ótürk feliratokon alapszik. Tehát olyan térségek türk népeinek a hun-korszak utáni nyelvét hordozzák, melyek a hunok elhagyott szállásterületeit „lakták be”, melyek-be hun népmaradékok is beolvadhattak. DE a hunok is e népek elő-deivel érintkeztek, alkottak velük birodalmakat –, s az írástörténet és nyelvünk, valamint népünk antropológiája bizonyítja, hogy jelentős mértékben vegyültek a hunok közé.

– És most nézzük különböző (sinológus) szerzők véleményét a teknősről:

Wolfram Eberhard: „A Dictionary of Chinese Symbols” c. könyve (1986. repr.) 294-295. oldalán:

„A kínai teknős minden időben nagymértékben szimbólikus teremtmény. A szólásmondás „Elrejtett titokai – égnek és földnek” elterjedt Kínában.” Továbbá – írja Eberhard – hogy a teknős teknője a nagyon korai időkben a mennybolt hasonlata, a sisó korongja (páncélja) pedig a földnek. Együtt a keltő, mintegy mása a

kozmosznak, és a teknő rajzolatait a jóslásban használták. Ezen kívül hőse a pénz legendájának. Segítő, támogató – az első császárnak – a Sárga-folyó szabályozáshoz; bármikor rend az univerzumban. Az állhatatosság és az állandóság szimbóluma.”

S befejezőleg: „De a teknős bizonyos szempontból erkölcsstelen teremtmény is. Amint a nem hímnemű teknősöknek – a hiedelem szerint – kígyó társak kelleneek. Így a teknős együtt van rajzolva a kígyóval, mint észak teremtménye.”

Wolfram Eberhard (másik): „Lexikon chineischer Symbole” (Köln, 1987.) c. könyvében még bővebb, további ismereteket kapunk a teknősről: „A teknős szó tabu lett, helyette az ember „a sötét harcos”-t mondta.”

– Teát Wolfram Eberhardtól megtudtuk:

- Nőstény teknősről van szó.
- Ez a teknős: „észak teremtménye”.
- „Sötét harcos”, és tabu a kiejtése a szónak.
- Mása a kozmosznak. Égnek és a földnek.
- Segítő, támogató az első császárnak.

Bernhard Karlgren: „Schrift und Sprache der Chinesen”-ben írja: „Fu-hi, az egyik legendás császára az ókorak. Balra (a képen) a nyolc jel, a pa-kua, vázát képez az I KING-nek. (A királyi hatalomnak.) Minden a trigramm szerint meghatározta a dolgokat és az adottságokat hozzárendezte. A kua (kulya) társítva lesz a sárkánylóval, ég dél, későős sötétvörös, stb. A teknősbéka mása a kozmosznak; teknője képezi modelljét: alul négyszögletes, felül gömbölyű tokpáncél. Az ókínai szemlélet szerint a föld négyzetes, az ég gömögölyű.”

A kínai írásról: „Eredete és korai története a kínai írásnak a nép beszédének legendáiba van szöve. Az ősrégi, régmúlt aranyidőben, felmerült egy különleges szimbólumokkal hátára rajzolt sárkányló a Sárga-folyóból és kinyilatkoztatta (a szimbólumokat) az őskor legendás császárának. Így módon került birtokába minden mítikus jelnek és rajzolta e jeleket a nagyúr.”

Majd arról ír Karlgren, hogy a kínai hagyomány a korai idők uralkodóihoz köti az írás kezdetét. Olyan uralkodókhoz, akik idegenek voltak, nem kínaiak. Hogy kik voltak, az nem derül ki a hagyományból. – Tehát idegenek honosították meg az írást Kínában, akik észak felől jöttek a Sárga-folyón át „mítikus lovon”. Ők voltak az első uralkodói Kínának, s ők hozták magukkal a „teknős” világmodell szimbólumát is. Szabályozták a Sárga-folyót, (megteremtették a kínai államot) – és igen kemény „katonanép” lehettek („sötét harcos”). Erősen félhettek, retteghettek tőlük, a fegyveres idegenektől.

Ez a félelem tükröződik vissza a kínai írástörténet „teknősfejű” írásjeleiben is. Jelentéseiket elemzi Ecse-dy Ildikó „A kínai állam kezdetei” c. könyvében (Budapest, 1987. Ak. Kiadó) a 313. oldalon: (415) „Karlgren 1957, No. 954a-c (3. ábra) „különböző”, „ritka”, „eltévelyedett”, „idegen” (Si-king). A második (Jin-kori) és a harmadik (Csou-kori) forma jelentése nem világos ugyan, de a „j” „idegen”-el való összefüggését más, összetett írásjegyek biztosítják, ahol szintén ez a feltartott karra álló, „írott” fejű emberalak képviseli a „j” elemet (Karlgren 1957, No. 954f, h.) – Karlgren 1957, No. 569a-c, (3. ábra) kui „szellem, kísértet, démon” (Si-king). Továbbá: „– A wei „fél(n)” Jin és korai Csou-kori ábrájában ugyanez a „démonfejű” tart a kezében valamit: szerintünk nagyon hasonlít ahhoz, ami sok „hivatali funkció” írásjegyének jelvénye – mi a si „sereg/főváros” stb. (Karlgren 1957, No. 559a-e) kapcsán foglalkoztunk vele, vö. 227-228. jegyzeteinkkel. A wei-ről azonban Karlgren csak annyit jegyez meg (No. 573a-c, „fear”, Si-king), hogy démon rajza, mint a No. 569a-c, kui, s bizonytalan rendeltetésű tárgyat tart a kezében.”



3. ábra

(Bernhard Karlgren „Grammata Serica Recensa” c. művében az „a” felett a modern írásjel, a „b”, „c”, stb. a régebbi jelváltozatok.)

Az idézett „teknősfejű” írásjelek szerint a „ku” – „szellem, kísértet, démon idegen volt, nem kínai, s amelytől ősidők óta félték – bennem különös gondolatsort ébresztett.

A „kuil” – a disznó visztását utánzó hang. A „kuil” kala-chala – hal(a) hui, azaz: hujl – S ez bizony ősi csatakiáltásunk: hujl hujl hajrá! – ma.

De a „hajrá” – nagy valószínűséggel – a „hujra” (huj-ra) változattól alakult ki u<a hangváltozással. Bizonyítja ezt a korábbi keleti szláv átvétel: hujral – hu(j)ra! – hur-r-á-á! – A szóközi „j” hang általam ismeretlen jelentéstörténeti ok miatt kimaradt – megnyúlt a szóközi „r” és főként a szóvégi „a” hang nyúlt meg csatakiáltássá.

Tehát visszatérve a disznóra, az vagy igen korai „totemállatunk” volt – vagy a kínaiak disznótenyésztő voltával van kapcsolatban. Megjegyzem, hogy az ókínai és a koreai kultúrákat baromfiteyésztőként tartják számon.

„huj msz. hujl (táj)

1. <disznó kergetésére.> – el! ~ tel! a. (ritk. durva) <ember kihívására:> gyere ki. □ Huj ki, disznó! Hadd látom, van-e még füled? Tóth B. 2. (durva) <ember elűzésére, elkergetésére.> □ Vettem oh nagy férfi, ostoba leveled, De azért nem mondom: hujl kil vagy le veled...! Ar.” (A Magy. Nyelv Ért. Szót. 1965.)

Valamint: „huj-huj <régi magyar ütemes csatakiáltás, gyakran a hajrá kiáltással együtt.> Huj-huj (hajrá)! II a. (költ. ritk.) <A vad üzésére biztató szavaként.> □ Lárma, pajzscsörgés, ördögi huj, hujl szó: I Félelem a vadnak ez idegen új szó. Ar.” (A M. Ny. Ért. Sz. 1965.)

– A teknős a hátára van fordítva, s így a haspáncélja van felül, – így van rajzolva is – a piktogrammon jól láthatók a hasi páncél természetes rajzolatai (2. ábra). E rajzolatok felhasználásával alkották meg azokat az írásjeleket – a jelek rajzait – melyek a kozmológiai elképzeléseikkel kapcsolatban álltak. Feltűnő az, hogy az ókínai szemlélet szerint a föld négyzetes, melyre ráborul a gömbölyű égboltozat. Ez geometriai és szemléletbeli képtelenségnek tűnik, s csak az magyarázhatja, hogy a kínaiak szemléletét meghatározta művelt földjeik szabályos mértani alakzata. A szem által meghatározott

szemlélet, mint nyelvalkító tényező – elsődleges. A mi nyelvünkben is sok olyan kifejezés fordul elő, mely történelmi régmúltunkat, „éghitünket” kiabálja: „Adja Ég, hogy úgy legyen!” – „Elvette az Ég!” – „Magasságos Ég!” – „széles ég alatt” – vagy: „széles ez föld kerekén”; „Hála az Égnek!” – stb.

Ezek szerint (ősi régmúltunkban) a Föld: széles és kerek. Az Ég pedig: széles, nagy és magas.

Zolnai Béla „A látható nyelv” c. könyvében (Bp. 1926) foglalkozott ezzel az írástörténettel és íráskutatással kapcsolatos alapvetően fontos kérdéssel.

„Az írás eredetére visszamenve azonban magát a kép-ábrázolást, a „képirást” találjuk, mely érzelmi és szemléleti anyagban sokkal gazdagabb volt, mert az egyes hangok szimbólikus jelzése helyett magukat a képzeteket vázolta szemléletesen vagy egyenesen a természet alakjait utánozta grafikus, színes eszközökkel.

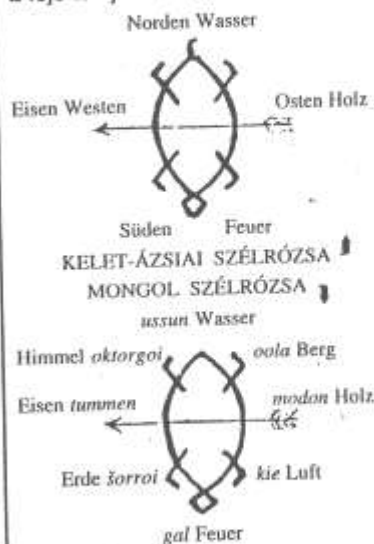
Ez az ősi írás még a vallásos gondolatvilágban él. Az írott gondolat képszerű, monumentális alakban jelenik meg, mintegy az örökkévalóság számára készül és nem annyira közlő eszköz, mint inkább öncél: testet öltő ige. A metafizikus képzetkörből szabadulva az írás fokozatosar halad az absztrakció felé. A mai betűformák vizsgálatánál eleve számolnunk kell ezzel a szintelenkedési folyamattal.”

– Ismét ki kell mondanunk: A képszerűből az egyszerűbb (lineáris) formák felé, és nem visszafelé, a képiesség felé fejlődnek az írásjelek. Az avarkori írás jeleiből a „székelyhun” jelek nem származhatnak! Az ősi „alap” viszont lehet azonos.

– A „tekneus” (teknős) jelcsalád pontos feltárása – hogy melyik jelnek mi volt az eredeti jelentése – nem ment könnyen. Hitem abban, hogy valamilyen hagyománynak, szemléletnek vagy rendszernek léteznie kellett, mely egykoron meghatározta – melyik jel épp onnan lett „kivonatolva”, kialakítva, ahonnan.

Karl Faulmann „Illustrierte Geschichte der Schrift” c. könyvében (Wien, Pest, Leipzig 1880.) megtaláltam, amit kerestem, a kínai, a kelet-ázsiai és a mongol szélrózsák tárgyalása során. Ezek a szélrózsák a kínai világmodell-elképzelésnek megfelelően – szintén teknősbéka-akat ábrázolnak. Amikor a kelet-ázsiai és a mongol szélrózsa teknőseit megláttam, igen meglepődtem, mi-

vel e teknősök észak-déli irányba tájolva, fejjel dél felé, a fejükön állnak. Ez az egyetlen piktogramm, amelyik a feje tetején áll.



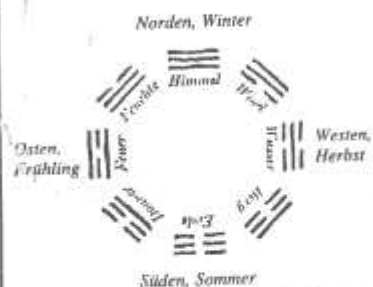
4. ábra

A teknősök testtájai mellett szövegesen vannak jelölve a szélrózsák (világmodell) alkotói, értelmezései.

„A kínai írás kialakulása idején a dél lehetett a főirány. Az észak írásjegye (pei) alapján úgy látszik, az első kínai írástudók „háta mögött észak” lehetett a tájékozódás alapja” – írja Ecsedy Ildikó „A kínai állam kezdetei” c. könyve 172. oldalán.

Tehát fejjel felefelé állt még a teknős! – csak így lehet a hátunk mögött észak, előttünk meg dél.

Fu-Hi zsinórirással jelölt szélrózsájában, a „Pa-Kua”-ban – úgy tűnik – délről észak felé néz a tekintet.



5. ábra

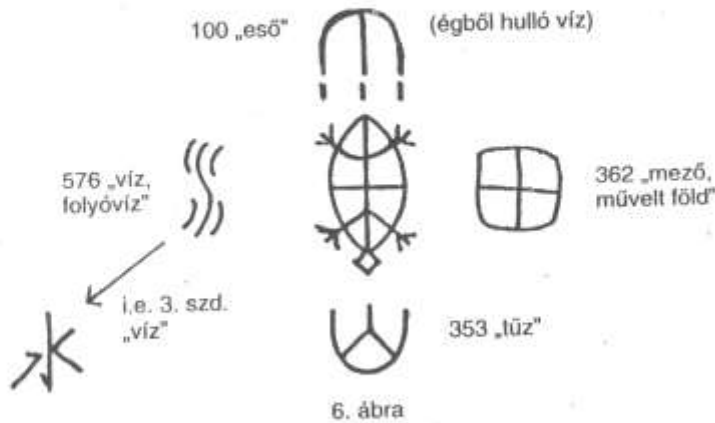
A Pa-kua

Délen (előttünk) van a „föld”, (vele szemben) északon az „ég”, keleten a „tűz”, nyugaton pedig a „víz” van. Hogy miért jobb, és nem bal oldalon van jelölve a nyugat, taglalásába most ne menjünk bele. Túl hosszú. A teknősből származtatott egyes régi kínai piktogrammok (a tanúságuk



szerint) máj a „feje tetején álló” teknősből lettek származtatva, s azt bizonyítják, hogy részben megváltozott a kínai szemlélet. A „tűz” keletről déire került, helyet cserélt a „föld”-del (6. ábra). Ez rendkívül fontos „in-

flagranti” változás, mivel a „tűz” iránya megegyezik a szélrózsánkban elfoglalt pozíciójával. Ez pedig annak a már második (?) „északi »barbár«” hatásnak tudható be, amit ősi kozmológiánk gyakorolt a kínai felfogásra.



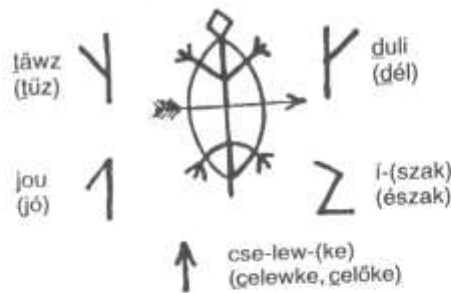
6. ábra

Az „ég” változatlanul északon maradt, miként a „víz” nyugaton. Ez utóbbi érthető, hiszen a kínai folyók nyugati irányból folynak (az alföldre és) a tengerbe.

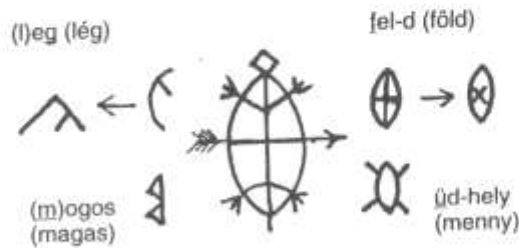
Tehát a Pa-Kua tájolási alapját átvették az „új kínai világmodell”, a teknős ábrázolásán is. A „kínai” teknőst is déli irányból északi irányba néző tekintettel szemléljük, – s azért áll a fején, mert a kínaiak nem „lűggetlen

és szabad állapotban”, hanem már tájolásában „rögzítve”, determinálva vették át. Így a „tűz” déli irányával együtt, de úgy, hogy a Pa-Kua-hoz is igazodik.

A kelet-ázsiai és a mongol szélrózsa – mint látjuk – ősi kozmológiai szemléletünket őrizték meg. (Fordítsuk meg a teknősöket fejfelé, eredeti helyzetükbe, hogy északról nézzünk dél felé.)



KELET-ÁZSIAI SZÉLRÓZSA



MONGOL SZÉLRÓZSA

7. ábra

A teknős (szélrózsák) testtájában megjelenített kozmológiai szemlélet szerinti (szövegesen jelölt) „feldarabolásával” fogalom és szójeleket hozott létre az alkotó. Ezek az új jelek a teknős (rajzának) egyes részletei, – például oldala, láb felé menő vonala, középső fővonala, stb. és ezen „alkotók” szemléletes, jellemző összetételei, melyek képszerűen jelenítik meg a kozmológiai szemléletet. E (piktográf) jelekből azután (később) az akrofónia (:kezdőhang) elveinek megfelelően új betűk, és (alkalmazott) szótagjelek jöttek létre. (7. ábra) Hasonló megfeleléseket mutatnak az ótürk jelek is. Igazak ezek a megállapítások a teknős jelcsaládon kívül a hun és ótörök jelrendszer további közös, mindkét jelrendszerben előforduló azonos jelentésű jelekre. Így a kínai képjelek, a hun és ótörök jelek – egymásnak megfelelő jelei jól összevethetők és vizsgálhatók eredeti (piktogramm) jelentésük és származtatásuk szerint.

Ezek a jeltörténelmi összefüggések és összevetések teljes mértékben alátámasztják és igazolják a kínai nép legendáit írásuk korai történetével kapcsolatban. Egyben cáfolhatatlanul meghatározzák népünk kultúrközösségi és nyelvtörténelmi helyzetét is ebben a történelmi korban.

A kelet-ázsiai szélrózsán (7. ábra) „dél”-en van a „tűz”, (a Nap tüze); északon (a bővizű szibériai folyók irányában) a víz, (amely folyóvíz, miként a kínai víz is) a „jó”, vagyis folyó. A mongol szélrózsán délen a bal első (keleti) lábánál van a „lég”, vagyis „ég” jelünk, vele szemben a nyugati oldalon a „föld” van jelölve. Északon, a bal alsó lábánál a hegy, mely „magas” jelünkkel azonos. E jel nem tartozik a teknős jelcsaládba, – a nikolsburgi (hun) és azótörök jelrendszerben. A jobb hátsó (északi) lábánál a „menny”-boltozat „ég”-je van jelölve. Ez irányát tekintve megegyezik a kínai „ég” irányával. (Észak)

Tehát két „ég”-et jelölő jel származik a teknős piktogrammából. Az egyik a „lég” (légboltozat, levegő), melyből „ég” szavunk származik, a másik pedig a „menny”-boltozat. Ez utóbbi jel (valószínűleg) a keresztény vallás hatására „üd-hely” fogalommal és akrofóniás „ü” hangértéssel került be a (kései) betűírás nikolsburgi jelrendszerébe. Azt, hogy eredetileg „menny” volt, az ótürk jelrendszer majdnem azonos (a nyílvevő végeket is feltüntető) „m” hangértékű

jele őrizte meg számunkra, tehát eredeti megnevezésével, ahogy eleink ott még használták. A török nyelvekben ma ismeretlen már a „menny” szó. A „menny” és az „üd-hely” fogalma egymással „csere-szabatos”, mert a menny egyben üd-hely is. A halálból a túlvilági létbe való megmenekülés (üd-)helye. Ősvallásunkban is fontos jelentőséggel bír.

Az bizonyos, hogy „leg” (lég) szavunkból „eg” (ég) szavunk igen régen alakult ki, mivel a türk „gök” (ég) a mi „ég” jelünk származtatási vonalaiból, annak szélrózsában elfoglalt pozíciójában foglal helyet, de a türk „gök”-nek a „lég”-hez már semmi köze nincs. A prioritás tehát teljesen nyilvánvaló, „tetten érhető”.

A fentiek alapján teljes biztonsággal határozhatjuk meg a hun és az ótürk szélrózsát (8. és 9. ábra), melyről ősvallásunk egykor isteni tisztelettel imádott, a „mindenség” egykor rejtélyes létokai tekintenek ránk:

1. Eg, (égboltozat), melynek türk megfelelője a szélrózsában a „gök”. A kínai „ég”: tien, azaz: ten – kínai jövevényszó, csak a kínai államhoz már szorosan kötődő kései (déli) hun (us-ten, is-ten =

ős-ég), valamint későbbi türk (tengri, tengri) kultúrákban gyökeresedett meg. Létrejöttüket lényegesen megelőzte mindkét jelrendszer születése.

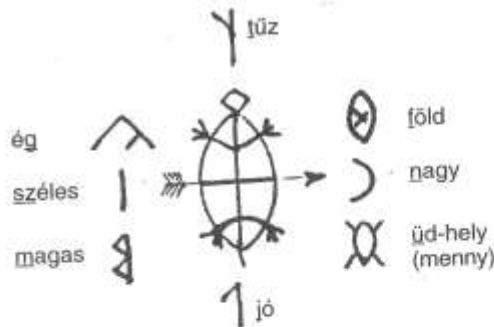
2. Föld (fel-d, feld), a türk szélrózsában „yir”, „yer”. (föld)
3. Tűz (: a Nap tüze), az ótörökben „gün”, „günes”. (Nap és dél)
4. Víz (folyóvíz, mint a kínai szélrózsában), a jó. A türkben: pınar (bővizű forrás).

A hun szélrózsában az „Eg” és a „Föld” két jelzője a „széles” és a „nagy” volt, tehát hat fogalomból áll.

Ambár ez egy kései állapotnak tűnik, s a teljes szélrózsához – mely nyolc fogalomból áll, mint a Pa-kua – még hozzátartozott a „magas” és a „menny” is. A „magas” szintén jelző, pld.: „magasságos Ég”.

\* \* \*

A következő részben a „tekneus” (teknős) jelcsalád hun, kínai és ótürk jeleinek jeltörténeti és fogalmi összevetésével folytatjuk utunkat, régmúltunk feltároló műveltségének évezredeibe.



8. ábra

A „TELJES” HUN SZÉLRŐZSA



9. ábra

A „TELJES” TÜRK SZÉLRŐZSA

## Farkas Olivér

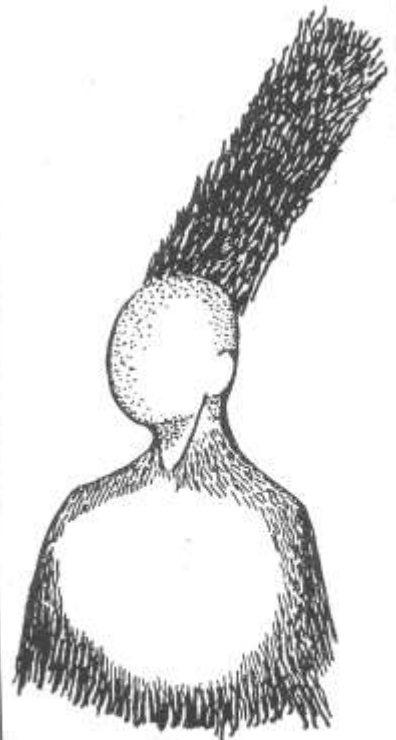
### Választási verstan

bokor, ölelkező páros,  
kereszt rímbe fekve.

Szégyellem, hogy magyar vagyok,  
(A) (A)  
szégyellem, hogy magyar vagyok,  
(A) (A)  
szégyellem, hogy magyar vagyok,  
(A) (B)  
szégyellem, hogy magyar vagyok.  
(A) (B)

Szégyellem, hogy magyar vagyok,  
(A) (A)  
szégyellem, hogy magyar vagyok,  
(B) (B)  
szégyellem, hogy magyar vagyok,  
(B) (A)  
szégyellem, hogy magyar vagyok.  
(A) (B)

Lehetőségek Országá,  
1994. május 9.



SZLAUKÓ LÁSZLÓ:  
„ÉRZELMI VIHAR”

1984. VI-VII. l. b.

## Szekeres István RÉGMŰLTUNK ÍRÁSJELEKBEN

### III. rész

#### A „tekneus” („tekeneus”) jelcsalád hun, kínai és ótürk jeleinek jeltörténeti összevetése



Az írástörténeti (és történelmi) bizonyítás eszköztárának kiemelkedő fontosságú eleme, hogy a rokon írásrendszerek azonos jelentésű vagy egymásnak megfelelő írásjeleit jeltörténeti (származtatási és grafikai) szempontból is összevetve, együtt láttassuk.

A jeleknek csupán formai (grafikai) azonossága vagy hasonlósága az egyetemes írástörténetben – önmagában semmit nem jelent és semmit nem bizonyít, ha állításunkat eredeti (képírás jelekből létrejött) jelrendszerek esetén jeltörténeti, valamint jelentéstörténeti (nyelvészeti) oldalról nem tudjuk igazolni. Szigorúak ezek a kritériumok, de a megítélhetetlen pontosságához épp úgy hozzátartoznak, mint pld. a „pont” helyének meghatározása az analitikus geometriában két ismert helyzetű egyenes metszése által. Ha nem metszik egymást, – nincs pont. Az írástörténetben pedig nincs hiteles bizonyítás, ha a jeltörténeti és a jelentéstörténeti „vonal” egy pontban; az írásjelben nem találkozik.

Abban az esetben pedig, amikor több rokon írásrendszer azonos jelentésű jeleit egy jeltörténetileg közös vagy azonos pontban (írásjelben) sikerül egymásnak e két feltétellel megfeleltetni, bizonyításunk igazsága rendíthetetlen. Még akkor is, ha grafikailag nem teljesen egyezők, amennyiben az eltérés oka jeltörténetileg igazolható. Ilyen egyszerű ez.

Ezért használom következetesen „teknős” szavunk latin betűkkel lejegyzett és fennmaradt legrégebbi változatait. A TESz (a Magyar Nyelv Történeti-Etimológiai Szótára Ak. Kiadó 1967) „teknő” szavunkat ótöröknek tartja: „Ótörök eredetű; vö: Käsya, M., csag. tākñā; cc. tegena [; tegänā]; oszm. tekne; kar. tegene; üz.



tegänā; csuv. tagana: „teknő”, fábóli kivájt tál.”

„A magyarba került török alak tükánā lehetett, amelynek végződése a szóvégi e – váltakozás (vö. penge, szüle stb.) analógiájára alakult tovább. A két szótagú formák a magyarban is másodlagosak.”

„Teknősbéka 1395 k.; „cartuga, cartuga: tekeneus beka”; 1536: teknew bekarol gr. J: 1395 k.: „Schildkröte”. Összetett szó. A teknős előtag az állatnak a hátán és hasán lévő szilárd páncéljára, teknő-jére utal. A béka utótagot a bizonyos mértékű hasonlóság mellett a két állatfajta életmódjának egyezése (szárazföldi és vízi tartózkodás) is magyarázhatja. Mindenesetre az összetétel igen régi volt és sajátos magyar szemléleten alapuló keletkezése mellett nemcsak a viszonylag korai adatolhatóság, hanem a békához való nyelvileg egyedülálló hasonlítás szól. A szlk. korytnačka „teknős(béka)” (<: korytno „teknő” magyar mintára keletkezett tükörszó.” (TESz) az „eu” betűösszetétellel az „ü”hangértéket is jelölték abban az időben. Bennem felrémlett, hogy nem lehetett eredetileg „teknő-ös” jelentése? – de feltevésem nem tudom bizonyítani megfelelő alátámasztásokkal. [teke-ne-us = (?) = tekenő-ös ?]

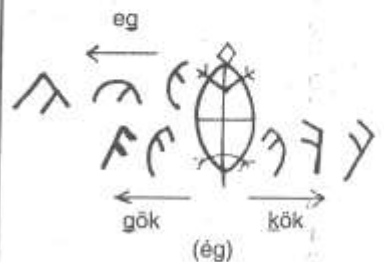
Megdöbbenve tapasztalom, hogy némely kutatók „őstörténeti kutatás” bizonyítékaiként milyen könnyedén hordják „kazalba” mai nyelvünk és bizonyítatlan régi nyelvünk hasonló, olykor azonos hangzású szavait a világon előforduló azonos hangzású földrajzi és egyéb nevek sokaságával, mit sem törődve a szavak hangalakjának (bizonyítandó) történeti változásaival, etimológiájával. Ezért szinte kényszerítő ösztönzést éreztem, hogy minden nyelvi adatnak, szónak a nyelvészeti szakmunkák-

ban utána járjanak, s hogy azokat az írástörténeti (jeltörténeti) kutatás által a régműltünkben feltáruló nyelv-lehetséges adataival összevetsem.

Az  „ég” (eg) és a „föld”  (feld) írásjele

A „teknős” jelcsalád hun, ótürk és kínai jeleit egy sajátosan lokális világmodell írásjelekben vizuálisan megjelenített képzeleti alkotják. A jelentésükben megegyező, vagy egymásnak megfelelő jelek e közös világmodellből fakadóan jeltörténeti kapcsolatban állnak egymással. Más írásrendszerekkel – bár néhány lineárisan egyszerű jel egyezése, vagy hasonlósága előfordul – a szemlélet különbözőségéből fakadóan, hasonlóan szoros kapcsolatuk nincs, az csak átvételeikben mutatható ki. Így pld. az Elő- és Hátsó-India néhány írásában – épp az „ég” jele kapcsán – némi átvételi kapcsolat feltehető, de bizonyítása elmélyült írástörténeti (és nyelvészeti) kutatásokat igényel.

Az „ég” jele a hun és az ótürk írásban a teknős piktogrammjának keleti oldala és a bal első láb felé menő természetes vonal az alsó páncélon. (10. ábra) Eredetileg a „Luft” – „levegő” boltozatának jele volt, (4. ábra)



A hun és a két türk „ég” írásjel  
10. ábra



melynek hagyományát a Mongol Szélrózsa őrizte meg számunkra. A láb felé menő vonalaknak fontos azonosító szerepük van. Az így képzett jel az égboltozat rajza, s hogy e képzetnek jobban megfeleljen, a hun jel boltozatként rá van borítva a vízszintesen alá képzelt „föld” síkjára, vonalára. Ez a „boltozat” rovástechnikai okok miatt, – hogy a fa számlírányával való egybeesést a rovó elkerülje – ki lett idővel „szögletesítve”. Így három egyenes vonallal könnyen róhatóvá vált. Minden fa íráshordozón létrejött jelrendszert arról lehet felismerni, hogy a fa számlírányával egybeeső vonalakat lehetőleg elkerülik. A dél-kínai lólok írásában jobb oldalra döntött állásban ugyanez a szögletesített jel jelöli az „ég” fogalmat a Vial változatban: → Ez a jel a „feje tetején álló” teknős előbbiekben említett vonal részeitől lett kialakítva, csak nem lett boltozatként leborítva.

Az ótürk jel sem, csak kissé megdöntötték a leborítás irányába. (10. ábra) Az ótürk jel akrofóniás hangértéke: „g”. Vagyis a török szó az ogúz típusú „gök” (ég) szónak felel meg. A teknős jobb oldali teknő íve és a jobb első láb felé menő vonal alkotja az ótürk írás másik „ég” jelét: „kök blau, Himmel II gök” (A. von Gabain: Alttürkische Grammatik 1950. Otto Harrasovitz, Leipzig) A bal kézben tartott rovásvesszőn jobb kézzel belső ívet róni lehetetlen, ezért a teljes teknőívet kiegyenesítették. (10. ábra) Hangértéke: „k”. Kök.

Mindkét türk „ég” jelnél a másik oldali teknő ívének egy kis felső része is hozzá tartozik a jelhez.

Csak a mi „ég” szavunk származik a „levegő” jelentésből, így a hun és az ótürk írás közti „prioritás” kérdése már ezen első ismertett jelnél eldőlt. Az ótürk jel a mi „eg” szavunk jeltörténeli átvétele, megfelelője. A „levegő”-höz semmi köze nincs.

„ég 1350 k.: „menecne eget mege turied” 1493 k.: Eeg J.: 1./ 1350 k. „égbolt; Himmelsgeuölbe” 2./ 1372 u/1448 „levegő; Luft” 3./ 1372 u/1448 k.: ? „mennyország; Himmelsreich”

„Ösi örökség a finnugor korból.” „Eredeti jelentése a 2. lehetett, az 1. és a 3. ebből közvetlenül magyarázható. A 3. jelentése elavult.” (TESz)

„Ég 1. A föld felett, a magasban, boltozatnak látszó térség.” „A kerek ég alatt”; „Éggömb. A csillagos ég térképe.” „2. (nép) Mennyország.” „adja az ég, elszólít valakit az ég”;

Valamint különösen: levegő, egü.” „A finnugor alapalak: sāne.” (A Magyar Nyelv Értelmező Szótára) Tehát: sānge – enge – ege – eg – ég – lehetett a szó fejlődése mai alakjáig. Tárgyas alakja ma is: ege-t.

Eg jelünk hangértéke: „g”.

A „föld” jele a teknős alsó, hasi páncélja a rajta lévő négy főirányt jelző természetes vonallal. E szabályos felező vonalakat a rovásvessző fa számlírányának „kivédésére” 45°-al elforgatták, s így egy X – vonallal jelölték annak létét. (11. ábra)



Az ótürk jelalkotó e keresztvonalakat már elhagyta, nem tartotta fontosnak jelölni az alsó páncél két meghatározó fővonalát, sőt – egy kör alakú jel is jelöli már a világ „kerek” voltát. Tehát a prioritás szintén megállapítható az eredetibb hun jel javára. (11. ábra) Az ótürk jel hangértéke akrofóniás „y” (j).

„yir Land, Erde, Stätte II yer” (Altürk. Gramm.)

„Föld 1130-40/12-13. sz.: „Duodecim pridium, quod dedit Andreas episcopus in Felduuar”

J.: 1. – „égítüstünk burka mint anyag; Erde” 2./ 1268/1347: megművelt mezőgazdasági terület; Acker” 3./ 1350 k.: „az égítüst, amelyen élünk” Erde <als Himmelskörper>”

„Bizonytalan eredetű. Talán származékszó: a föl – fel „valaminek a felső része, fölseje, teteje” főnévből keletkezett -d névszóképzővel. E képzőnek kicsinyítő-becéző tartalmából igen korán kifejlődött személy és helynévképző, valamint nagyító funkciója.”

„A föld-ben a képzőnek nagyító, esetleg valamivel ellátottságot kifejező jelentése lehetett. E magyarázatnak hang- és alaktani akadályai nincsenek; fő jelentéstani nehézsége az, hogy a föld szó a tudatban nem annyira a „felső rész” jelentéshez, mint inkább az „al” alapzat, ami alul van” jelentéshez kapcsolódik.

– A szó eredeti jelentése az 1. le-

hetett; a többi ebből névátvitellel fejlődött.” (TESz)

– Nos bizony – jó a kapiskálás. A szótó a „fel”, melyhez a „d” kicsinyítő, becéző képző járult. Ósvallásunkban két világ létezett: egy „felső”, a föld felszínén lévő, az élőké, valamint egy alsó, a föld alatt lévő, a holtaké.

A „tekeneus” (teknős) világmodell, a való világ kicsinyített mása, melynek alsó páncélja a „föld”-et, a „fel-d”-et jelöli. Tehát a „felső világ” kicsinyített (modell) mása: „fel-d”, – azaz mai nyelvünkön: „felsőcske”. Utalva a „modell” kicsiny voltára.

A teknős által megjelenített ősi világképünk nyelvalkotó tényező volt, s a jeltörténet és a nyelvészet – mint látjuk – teljes egységben példázza egymást. Akár „ég” jelünknel.

A Kínai Szélrózsában (5. ábra) az „ég” északon van, a „föld” előbb délen van (Pa-kua), majd keleti irányba kerül.

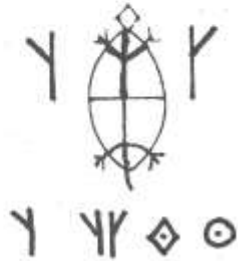
Tény, hogy az eredetibb „ég” rajza a kínai írástörténetben a fejen álló teknős északi teknőíve a középső fővonal egy részével, ahogy az „eső” piktogramjában látható. (6. ábra B. Karlgren nr. 100)

Az „ég”-nek és a „föld”-nek sajátos szakrális jelölései (írásjelei) vannak a kínai írástörténetben. Az „Ég” emberszerű istenségnek van ábrázolva (B. Karlgren nr. 361), a „Föld” pedig oltárnak, mert a földet is istenként tisztelték. Az „Ég”: t’ien, melyből „Isten” szavunk összetételének második része: -ten származik. E kínai jövevényszavunk a t’ien-ből (ejtsd: t’jen) rövidült „ten”-re, mivel nyelvünk nem tűri a mássalhangzó torlódásokat – főként szó elején, de máskor sem – így a két mássalhangzó közül az egyik kiesett. Ez a rövidült alak került át szótőnek a török nyelvekbe is. Pld.: „ten-ri”. Egymás mellett ábrázolva az „ég” és a „föld” hun, kínai és ótürk jeleit, származtatásuk és grafikai formájuk (rajzuk) alapján pontosan megállapíthatjuk, hogy a hun és kínai jelek állnak primér kapcsolatban egymással s az eredetibb a hun jel, míg az ótürk jel szekundér kapcsolatban áll a hun jellel. S ez jól megfigyelhető lesz e három írásrendszer további azonos jeletésű, vagy egymásnak megfelelő jeleinél is. (11. ábra)

Most a „tűz” és a „víz” jelét kéne logikusan együtt ismertetnem. A jobb „összevethetőség” szempontját előtérbe helyezve a „dél” és a „tűz”, valamint „észak” és „víz” jelpárokat ismertetem.

E négy jelnek tájolási (testtájéki) és az ebben rejlő alkotási hagyományát a Kelet-Ázsiai Szélrózsa őrizte meg számunkra. Kiemelkedő, meghatározó szerepe van a jelalkotásban ezeknél a jeleknél a lábak felé menő természetes vonalaknak, melyek a középső fővonal egyes részével alkotnak jeleket. Kivétel a hun „észak” jele. Több vonalból áll, bonyolultabb.

A „tűz” és a „dél” írásjele  
A „dél” jele a hunoknál a középső fővonal és a jobb első láb felé menő természetes vonal, a „tűz” jele pedig



gün (Nap és dél)  
A hun „tűz” és „dél”  
A türk „gün” (Nap és dél)  
12. ábra

a bal láb felé menő vonal a középső fővonallal. (12. ábra) Mivel a jeleket rovó (jobbkezes) ember a bal kezével fogta a rovásvesszőt s jobb kezével a kést, a vessző jobb végén kezdte a fába róni a jeleket – így mindig jobbról bal felé haladnak az írásjelek. Ha a jelpárokat is jobbról balra olvassuk, akkor: „dél”-en (van a ) „tűz”, „észak”-on (a) „víz”. A „víz” nálunk, miként a kínaiaknál is: folyó- (víz).

Az égtájakat jelölő jelek (nálunk, hunoknál) éppen ezért mindig jobb oldalon vannak, így a „nyug-at” jele is a teknős jobb oldali teknő vonala a középső fővonallal, ami természetes is, hogy „nyugat” legyen a „nyugati féltéke” rajza.

„Dél” szavunk komoly viták színtere (volt) nyelvészeink között, s valóban – ez az a szó, ahol „kilóg a ló-láb” a nyelvi-őstörténeti kutatások eddigi szempontjai szerint is. A „protomongol” és mandzsu nyelvvel való közvetlen érintkezés tagadása miatt csak a feltevések csaphattak össze a vélemények eltérő levezetésében.

A TESz szerint: „dél 1237-40: ? „sunt nomina seruiantum equestrium: Gerlud, Sheke, Iba, Bes, Dele” sz. szn.

J. 1. 1344: „a nappalnak az az időpontja, amikor a Nap pályájának legmagasabb pontján áll; Mittag”

2. 1416 u/1450 k.: „az az égtáj, amerre az északi földgömbön a Napot a legmagasabb pontján látjuk; Süden”

„Csuvasos jellegű ötörök jövevényező; vö.: CC. tűs, kirg. tűs, kar. tűs; alt. tús; uig. mod. tús: „dél mint napszak és mint világtáj”; hasonló szók még a mongol dül” ua.”. „A mai csuvasban nincs meg; a csuvas, mongol és köztörök ő megjelölések, valamint a magyar szó alapján egy csuvasos jellegű régi török nyelvben dül alakot tehetünk fel; vö. a m. döl ige török megfelelőivel. – A török ő helyébe a magyarban hanghelyettesítéssel i lépett, majd ebből nyúlással, valamint nyíltabbá válással fejlődött.” (TESz)

– Csakhogy – annyi eltelt idő után is – jelen van nyelvünkben a Dulin, Dull és a Dul” családnévkefént. Tehát ebbe az irányba kell, szükséges tájékozódni.

„Németh (HMKial 126-137) szerint elképzelhető szókezdő d- a hun nyelvben is.” (I) Ligeti Lajos: „A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van I, 229)

Továbbá: (Ligeti) „2. A mongolosság feltevését nem vethetjük el fenntartás nélkül három szóval kapcsolatban, amelyek megfelelőit ma csak a mongolból tudjuk kimutatni. Határozott véleményt ezekben az esetekben is csak akkor mondhatunk, ha a velük kapcsolatban felmerült nehézségeket sikerült tisztázni. Ezek: a dél (a lambdacizmus feltevése bolgár-török jövevényeinkben; egyesek u. i. ezt tagadják), ige (gér) (nehézségek a magyar szó körül), ölyü (a magyar szó feltehető forrásának jellegzetesen török alakja a ma ismert mongol szóval szemben).” Majd: „4. Gombocz (EtSz. I. 1303.5) nem kételkedett: a dél forrásául egy bolg. tör. dül alakot vett fel; ezen a nyomon jár a TESz. (I.606-7) is: a magyar szó forrását egy „csuvasos jellegű régi török nyelv” dül alakjában keresi. Mindkét szótár említi a mongol dülü adatot (az EtSz. a rokonságával együtt), ezzel szemben egyik helyen sem kísérik meg megmagyarázni a magyar szó rendhagyó szókezdőjét, amely különben döl szavunkban is jelentkezik.

Nos, a mong. dülü nem tartozik a magyar dél megfelelői közé. A szó a mongolban igen régi, megvan a XIII. századi forrásokban (az MTT.-

ben és egy kínai-mongol szójegyzékben), megvan a XI-XV. századi kínai és arab írásos szójegyzékben, noha nem önállóan, hanem az üdür dülü „dél” és söni dülü „éjjél” kifejezésekben, amelyekben a dülü jelentése „közép; fél”; az idézett kifejezések pontos fordítása tehát „nap-fél”, illetőleg „éj-fél”. A mongol szó átment a mandzsuba is, ahol dulin alakban található meg, jelentése: 1. „Mitte”; 2. „Hälfte” (HAUER 221). Itt még megvan – mongolból kölcsönzött tükörszavakként – az ineggi dulin „Mittag” és doboi dulin „Mitternacht”, de a dzsürcsiben (a XV. és XII. században) csak dülüla „középen” és dülimba <dulin-ba „közép/ső hely”) található, ezek az eredeti dülü-n „közép”; fél” alakot és jelentést tükrözik.

A mandzsun és a dzsürcsin kívül megvan a szó ugyanebben az alakban és jelentésben a nanajban, az olcsában, udéban, negidálban, vagy lamutban, szolonban és az evenkiben vagy tkp.-i tunguzban; vö. V. I. Cincius és mások, Stravniteljnyj slovarj tungusko-manjčurskich jazykov I, Lgd. 1975, 222-3.

Ebből következően a mong. dülünek a m. dél forrásául felvett török szavakhoz nincs semmi köze.” (Ligeti)

Tehát Ligeti elveti a közvetlen mongol-magyar szótörténeti összefüggést, mert túl régiek tartja a mongol szót; de a mongol szót a „dél forrásául felvett török szavakhoz” is tagadja.

A továbbiakban Ligeti egy ogzu típusú dül-ből próbálja levezetni, (döl ige), melyet párhuzamba állít a dél- szóval (és a csuvasból való levezetéssel): „Miért kezdődik dél szavunk d- vel? Ugyanazért, amiért a döl. Ez utóbbit is egy „bolgár-török”, illetőleg egy „csuvasos jellegű régi török” dül alakból vezetik le (EtSz. I, 1403 és TESz. I, 669). A magyarban fennakadás nélkül magyarázható, hogy ugyanabból a régi török dül-ből miért lett egyszer dél, másszor döl; a szókezdő alakulásához azonban a magyarnak semmi köze.

A magyarázatért a törökhöz kell fordulnunk”

Ezután Ligeti a tús – dūs szó kezdőhangjának alakulásával foglalkozik: „Úgy látszik, mindenesetre számolhatunk egy oguz nyelvi dūs „dél” (ennek emlékét csak a Leidehi Névtelen adata őrzi) és dūs- „leszáll” stb. kettősséggel, talán nomen-verbumbal. Most messze vezetne annak firtatása, vajon az oguz szókezdő d

(tudvalevőleg nem minden t helyén jelentkezik) és a két magyar szó szókezdője között van-e (valami távoli) összefüggés. Annyit azonban megállapíthatunk, hogy a d a többségben jelentkező t-vel szemben legrégebb csuvasos típusú jövevényszavaink eddig számon nem tartott nyelvjárási különbség, melynek – nem ez az egyetlen eset – nem maradt nyoma a csuvasban.

(Ligeti Lajos: „A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van I, 304-5)

– Tehát kitünő fejtegetése végén Ligeti is egy feltevéssel zárja levelezését, és visszatér a „csuvas”-hoz, mint általános „joker”-hez. Nos, a bökkenő csak az (és ehhez elég felülni a telefonkönyvet), hogy lássuk: mind a mai napig fennmaradtak „dél” szavunk mandzsu változatai, és itt élnek közöttünk „Dulin, Duli (és az ebből rövidült Dul) családnevű társaink, mely szavakat Ligeti mongol-mandzsu átvételnek tart. Bizonyára – helyesen.

De ott van a Kelet-Ázsiai Szélrózsán is jelölve léte e jelnek, amit a jeltörténeti keresztpróbák is igazolnak. Tehát e jövevényszónak is léteznie kellett már az igen korai időkben nyelvünkben. Akkor pedig – bizonyítottan – a mongol düli, de még a mandzsu duli-n is lehet „dél” szavunk őse. Közvetlen átvétellel.

– Zenei anyanyelvünk egyik ősi forrását is épp ott találta meg a mai mongol-mandzsu-kínai térségben Du Yaxiong, kínai (nép)zenekutató professzor. (pld.: A Dunáról fúj a szél, stb. dallama)

Nem mindennapi élmény hallgatni az ismert dallamokat egy távoli idegen nyelven. Mintha anyanyelvünkön szólítanának meg bennünket mégis, dalolva egy mérhetetlen távoli idő-óceán túlsó partjairól.

„Dél” jelünk hangértéke: akrofóniás „d”.

„Tűz” szavunk: „1226 k.: „tres caratas lignorum que vocant Cuzfa” (: tuzfa) „1240: Tyzfa” „Ősi örökség az ugor korból. Az ugor szót kapcsolatba hozták altáji szavakkal.” (TESz)

Ez a „tűz” délen van: a Nap tűzéről van szó tehát.

Tűz jelünk hangértéke: akrofóniás „t”.

Rendkívül fontos, hogy az ótűrk írás orthoni jelrendszerében „tűz” jelünk; a jéniszeji jelrendszerben pedig a teknős fejének rombusza, mint „napkarika”, (és a normál napkarika,) valamint „tűz és dél” jelünk (együtt)

jelen van (12. ábra) „orrhangú g” hangértékkel: η (: ng). „kün Tag, Sonne, Süden II gün, günes, cenup” (Alttürkische Grammatik). Tehát az ótűrk kün, az oguz típusú (oszmánli) ün, günes – jelentésük: „Nap és dél”. Akrofóniás „orrhangú g” e jelek együttes hangértéke. (A felsorolt jeleknek külön-külön.) Ismét megerősítést kaptam ahhoz a meglepő eredményhez, hogy az ótűrk jelrendszer jelei olykor egy oguz típusú török nyelvet tükröznek vissza a múltból akrofóniás hangértékekben. Más jelekben viszont az ótűrk nyelvet, vagy (a két hangértékű jelek) mind a kettőt.

Nem kevés jelnek pedig csak akrofóniás hun nyelvű hangértéke van, részleges maradványaként a hun írásnak. A hun kultúrának.

A kínai „tűz” jele (Karlgren nr. 353) a fején álló teknős déli teknőívéből és benne a két első lábhoz menő vonal részéből áll egy kis rész közepes fővonalal. (6. ábra) Tehát a mi „tűz és dél” jelünk alkotóiból, melyhez egy déli teknőív csatlakozott.

Különösen meggyőző együtt láttatni a három írás jeltörténetileg egymásnak megfelelő jeleit. (13. ábra)

A 1 „folyó” (-víz) és az 2 „észak” írásjele



„Észak”-on (van a) „folyó”-víz. Valóban, a mai Külső és Dél-Mongóliára tekintve, attól északra vannak azok a kisebb folyók, melyek Szibéria irányába folyva nagy folyamokká nőnek, s úgy érik el az északi Jeges-tengert. A Kínai-alföldre nyugat felől folynak a folyók. Mindezek láthatók a szélrózsákban, de még a kínai írástörténet ősi „folyóvíz” pikto-grammját felváltó új jel létrejöttében is.

J-vel kezdődő 2 folyóvíz” elnevezésünk az ősibb – jó.

„jó 1150 k./ 13-14. sz.: „usque ad fluvium Souyou et usque ad Castrum Salis” „1213/1550: Berushyo hn.” „Ősi örökség az urall korból.” J.: 1150 k./ 13-14. sz.: „folyó; fluB”. „Csak egyes nyelvjárásokban az ország északi, észak-keleti és keleti részein – ismerték; a Dunántúlról nem mutatható ki.” – Kihalt szó.” (TESz)

A szó szinte minden finnugor nyelvben létezik. Jelentésük általában „kis folyó, patak, mellékfolyó. Folyam.

A jel származtatása: A teknő (szélrózsabeli) bal hátsó (északi) lábához tartó vonal a hosszanti fővonalnak a láb felé tartó vonalaktól északra tartó vonal részével. (14. ábra) Akrofóniás hangértéke: „j”.



Mivel „jó” folyóneveink hazánk területének csak egy igen jól behatárolható részén fordulnak elő, történelmi bizonyító erejük cáfolhatatlan és páratlanul jelentős. Megkülönböztető. Mert megkülönbözteti népünk ama (székely) részét a többiét, amelyik letelepülése területén és szomszédságában („mozgási körletében”) a folyóknak ezt az ősi, eredetibb elnevezést adta. Méregjó (a Bihar hgys. keleti oldalán); Jád (:Jód: Jód szintén); Sajó (Észak-Erdélyben B. Naszód környékén), valamint Jószás, Berettyó, Tápió, Hejő, Hájó, Sajó. Régebbi nyelvállapotot őriznek e folyónevek, mint a „folyó” elnevezés, tehát régebbi a letelepülés időpontja is.

Közrefogják a Mezőséget (a Csigla-mező) nyugatról, keletről és északról. Még északabbra vannak a Tiszába ömlő „jó”-nevű folyók. A hunok Nedao-menti vesztett csatája után e hun néprész Csigla-mezőre települése népességföldrajzi, de nyelvi szempontból is bizonyítottan tekinthető. Bizonyára kiegyeztek a vereség után a gepidákkal; vagy a vereség előtt is az Alföldön éltek a gepidák mellett és között és a Tiszántúltól északra. „Jó” folyóneveink itteni léte e feltevést is alátámasztják. Minden esetre későbbi régé-



szeti anyagukat a Mezőségen és annak főként északi szomszédságában kell keresni, melyre a gepida szomszédság (és részleges együttélés?) hatással lehetett, s egyre „gepidásabbá” válhatott. „Jó” folyóneveink csak északon terjednek túl a gepidák egykori birodalmán. Lehetséges, hogy élt még az ősi hagyomány: „északra van a jó”, s ez a névadásban is érvényesült. A Csiglamezőtől délre nincs „jó” nevű folyó.

Az elzárttság, a magukra maradtottság, s az ebből fakadó hagyományörzés archaizálta, menthette át írásukat a későbbi korokba.

A hunnal azonos ótürk jel „p” akrofóniás hangértékű. P-vel a törökben nem kezdődik folyó(víz) elnevezés. Csak a „bővízü forrás”: pinar, mely oguz típusú szó. (Karapinar Törökországban, stb.) Kihalt, vagy kihaltó szó lehet az oszmánliban, mert (személyes tapasztalatom szerint) alkalmi beszélgetőpartnereim nem ismerték jelentését sem délen, sem északon s az Ararát tövében sem. Csak a „cesme” (kút, forrás) szót használják.

A kínai „(folyó)víz ősi piktogramja i.e. 209-200 között „váltott” át a ma is használatos jelre, tehát a Han uralkodóház hatalomra kerülése idején. Vannak feltevések, hogy hun eredetű volt. Megerősítették a kínai államot, lovat adtak a kínai katonáknak, s a hunok bekerítő harcmodorával végül is eredményes hadjáratokat vezettek a hunok ellen. Érvényesítették a kínaiak számbeli fölényét.

A (folyó)víz új jele is erősíti (– szinte bizonyítja) e feltevést. A víz régi piktogramja és új jelölése között semminemű kapcsolatot nem lehet felfedezni, de a hun jellel igen! Szintén a fejfelé álló teknős vonalaiból származ(tathat)ó.



shuei (folyó)víz Karlgren nr. 576

15. ábra

Az összetett jel baloldali része a mi „jó” jelünk, mely ferdén csatlakozik a középső fővonalból származó függőleges vonalhoz. A függőleges vonal nyugati oldalához ugyanide

csatlakozik a keresztvonal nyugati feléből és a hosszanti fővonal alsó északi feléből képzett (egymásra merőleges) két vonal, melyek közül a fővonal hosszabb voltából következően az alsó a hosszabb. Úgy tűnik – e két vonal (melyek végei 45°-al felfelé lettek „forgatva”) a víz nyugati irányát, a függőleges (középvonal) a föld (szélességét) kiterjedését, a baloldali (a mi „jó” jelünkkel azonos és 45°-al jobbra döntött) jel a folyóvizet jelöli. Erre utal a „gyökjel és fonetikai elem”-ként használt változata is:  $\int$  (: víz, folyadék)

A régi (kínai) piktogramm égtájszemleges, míg az „új jel” jelzi a folyóvíz nyugati irányát. Egymás mellett három (hun, ótürk és kínai) víz jele – származtatásukat tudva – igen meggyőző.



jó pinar shuei

16. ábra

– A hun „észak” jelét (a nikolsburgi „ő” jele) Kéki Béla: „Az írás története” c. könyve korai kínai írásjeleket szemléltető jin-kori jóscsontján látam meg először teljes grafikai azonoságban. A jelentését nem tudtam, ezért modern jelváltozatával próbáltam azonosítani a jin-kori jelet, ami sikerült is:  $\Sigma = \Sigma$  (Chang: Orakel und Schriften) Később A. von Gabain: „Altürkische Grammatik 2 c. könyve glosszáriumában (a 311. oldalon) ismét megtaláltam: „ir < chin.  $\Sigma$  i < iet, 2. der 10 Stamme II 10 Kan'-dan 2-ncisi (bak § 210) Továbbá: „ir s yir Norden” (észak) Továbbá: „2. ir < chin.  $\Sigma$  i < ir”

A kínai írástörténet a modern változatát „ciklikus jel”-ként ismeri: „ $\Sigma$  i = naptári jel; felsorolásnál – második hely” (Nagy Bálint: Kínai nyelvkönyv 1989; 439. old.) Mivel az ótürk „ir” – észak, és észak szavunkat „f-szak”-nak is ismerem, ismét szemügyre vettem a teknős északi vonal részeit. Ekkor egy pillanat alatt meglettam: a teknős bal hátsó (északi) lábhoz menő vonala a középső (fő)-vonalig; innen a fővonal a teknős teknőjének hátsó (északi) végéig; és a teknős jobboldali szélvonalára a bal hátsó láb. Ez utóbbi vonal kiegyenesítve. Tehát három északi vonalból áll össze ez a jellegzetes, sza-

bálytalan Z-alakú jel, melynek felső szára nem párhuzamos az alsóval, azzal szöveget zár be, kissé felfelé áll. Az alsó vonal hosszabb a felsőnél és lényegesen hátrább van a jobboldali vége az összekötő ferde vonal (alsó) vetületénél. Csak a fejfelé álló teknősből származtatható, és rendkívül fontos írástörténeti adat, hogy a jóscsontokon már előfordul.

Hangértéke a nikolsburgi jelrendszerben: „ő”. Az ő hang labiális az i hangnak, tehát a betűírássá alakult jelrendszerben a nyelvünkben megjelenő „ő” hangot egy olyan jellel jelölték, melynek eredeti jelentésének (i-szak) akrofóniája „f” volt. De nem a szókezdő i változott ő-vé.

„észak 1405 k.: „circus: ezak jel”, ? wjak, ezek jel

Összetett szó: előtagja az „éjszaka” jelentésű szak. Alapelemeit tekintve közeli rokonságban van éjszaka szavunkkal. – Az összetétel jelentéstani háttérére nem egészen világos. Előtagja alapján feltehető, hogy eredetibb jelentése „éj” volt. „Az éj ősi örökség a finnugor korból; vö.: vog. T. ii; osztják Vj ei, V.K. iei,” (TESz)

Szerintem jelentéstani háttére a sötétség és a világosság ellentéte: éj-szak és Nap-al (Nap-val).

Tehát az „észak” szavunk két részből tevődik össze: az éj (régén i) és a szak részből. Feltehető, hogy az ótürk ír szó töve is ez az i, melyhez r képző járult. Az ótürk jel lényegesen egyszerűbb: a fővonal alsó része a hátsó láb felé menő vonalak kiinduló pontjáig, s innen a jobb hátsó láb felé menő vonal. A mi „jó” jelünk jobb oldali tükörképe.



17. ábra

Akrofóniás hangértéke: i és i. (mélyhangú i) A türk jelrendszerek sajátos jele.

(folytatjuk)

1994. VIII. l. p.



## Szekeres István RÉGMÚLTUNK ÍRÁSJELEKBEN IV. RÉSZ

### A „tekneus” (teknős) jelcsalád II. rész

#### A | „széles” és a | „nagy” írásjele

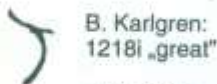
Mind a két jel rajzában és hangértékében azonos a (székely-) hun és az ótörök jelrendszerben. Ez (és ennek ismeretlen oka) elgondolkoztatott. Arra gondoltam, hogy eredeti jelentésük bizonyítását, a „keresztpróbát”, analógiáját a két jelnek a kínai írástörténetben szükséges megkeresnem. Amennyiben ott jelen vannak. Válaszol-e az általam azonosított jelentésekre a kínai írástörténet?

A függőleges „sz” hangértékű jel (egyenes vonal) a teknő két szélét, – ősi világképünk, világmodellünk által megjelenített föld és ég széleit köti össze, tehát jelentése: széles – gondoltam.



széles

nagy

B. Karlgren:  
1218i „great”

(18. ábra)

Származtatása és akrofóniás „sz” hangértéke így rendben is volna. Eszembe jutott a mese, melynek hőse kiült a világ szélére, és lelógatta a lábát. Tehát létezett ez a „véges világvége” szemlélet.

Kyryl Rjyik „L'idiote chinois” c. kínai írástörténeti művének nr. 54. jelében megtaláltam az analógiát, amit kerestem.

Jelentései: „Dix, (2) Complet, entier, parfait, totalment, tout; extension et ordre universel.” Vagyis: tíz, (2) teljes, egész, tökéletes; kiterjedés és általános rend.

A „tíz” számnév az egyik jelentése, a másik pedig: teljes, egész, kiterjedés, stb. Gyakran mondjuk: teljes szélességében, egész szélességében, valaminek.

Tehát nyelvünkön a kínai jellel analóg a „széles” jel jelentése, mely szónak a szótöve a „szél”, a széle valaminek.

„1181: ?” Quoddam predium uocatum Zeles” Sz: – es 1181? hn. Ősi örökség az ugor korból; vog. AK, šel „oldala, széle valaminek;” „Az ugor alapalak šels lehetett.” (TESz) Nyelvtudományunk tehát szókezdő é < sz változást bizonyít „szél” (valaminek a széle) szavunk esetében; tehát a széles: „šeles” volt régmúlt nyelvállapotunkban. „Seles”-nek rekonstruálható. Az ótörk írás jelrendszerének megalkotása idején már végbement az é < sz változás. Hangértéke a jelnek: akrofóniás „sz”. Az ótörk írásban is, ami bizonyítja az é < sz hangváltozás lejátszódását.

„Nagy” jelentésű írásjelünk a jobboldali (nyugati) teknő íve, mint az ótörk „kők” (ég) jelé. Épp úgy jelzője az „Ég”-nek, mint a széles. (Széles ég alatt; Nagy égl) (18. ábra) „nagy A térből viszonylag sokat, jókora helyet, részt elfoglaló, terjedelmes.” (AMNyÉrt.Sz)

Tehát a „széles” síkban való kiterjedést, (pld.: széles ez a föld keréként); a „nagy” térbeli kiterjedést jelent. A rajza is az: a levegő (ég) boltozatával azonos, azzal szemben levő teknő íve. „nagy 1055: „ac

poftea nogu azah fehe rea 1067 k./1267: Nogkereku hn.” – nad, naj, naon” J.: l./1055: „terjedelmes; groß, von großem Umfan” 2. 1372 u/1448 k.: „fokozott mértékű; hochgradig” „Bizonytalan eredetű. Talán ősi örökség a finnugor korból;”

„A magyar szónak valamennyi jelentése a korábbi 1.-ből értendő.” (TESz) „Nagy” szavunk tehát az etimológiai irodalom jelenlegi felfogása szerint ismeretlen, illetve bizonytalan eredetű. Mind az MSzFE mind a TESz mind az UEW számításba veszi Fokos Dávid feltevését, mely szerint a magyar szó egyeztethető a zürj. Vm. *nadž: nadž-drug* 'ckoro, hamar...;' (Nos, a „hamar” jelentésű szóval összevetni a „nagy” szót – enyhén szólva is ...!) „TAILLEUR nagy szavunk rekonstruálható előzményének a jukagir *nańče* »nagy« szóval való hasonlóságára hívja fel a figyelmet. A nagy szavunk származtatására vonatkozó egyéb feltevéseket sem az MSzFE, sem a TESz nem fogadja el.” (F. Mészáros Henrietta: „Nagy szavunk eredetéről”)

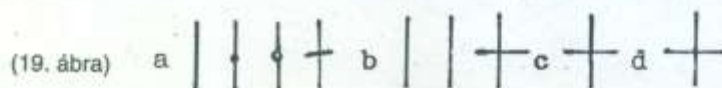
– Nekem nem nagy nyugtot gyerekkori emlékem, amikor még rácsodálkoztam egy-egy nyelvi „zamatra”, fordulatra:

„Nagy égl – otthon felejtettem a ...” „Nagy égl – ellopták a ...!” „Nagy égl – holnap lesz...!” „Nagy égl – stb.

– Minden esetben, valami előre nem látott, váratlan, sorsszerűen bekövetkező, az egyén által nem irányítható dologgal kapcsolatos ez az első hallásra „kiszólásnak” tűnő megszólítás: Nagy égl! Az embertől független, fölötte álló van itt megszemélyesítve, aki hozzánk képest hatalmas, nagy. A megszemélyesített – maga az: Ég.

Ez a nagyság, hatalmasság, a megszólított és a megszólító között lévő összemérhetetlenségben teljesedik ki. A nagyság itt nem emberi mérték. Vallási fogalom. A legközelebb hozzá mégis a nagyonagy hatalmas ember (az úr) áll, aki élet és halál ura, mindenek felett. Ez a nagyság a személynek szinte „isteni” hasonlóságot adhat.

„A nagy főnév »vezető, fontos szerepű ember« jelentése közel áll a vogul és osztják szavak jelentéséhez. Az obiugor nyelvek e szavainak jelentése, s bálványként, madárvekként való előfordulása arra utalhat, hogy e szavakkal a matriarchális társadalomban a nemzetség vezetőjét jelölték.” (Mészáros Henrietta)



(19. ábra)





Még ide kell írnom Mészáros Henrietta idézett tanulmányából a következőket: „Nagy utótagú összetett szavaink többsége már régi nyelvemlékeinkben is előfordul / hadnagy: 1213; őrnagy: 1275; stb.”

„Hadnagy szavunk régiségben meglevő jelentése is elavultak e funkciók megszűnésével. (I. TESz, ÉSz).

Úgy gondolom, hogy az ilyen jellegű összetételek régisége annak a jele, miszerint a „vezető, jelentős szerepű ember» jelentésű *nagy* főnév régen széles körben ismert volt. Úgy vélem, főnévi szófajú *nagy* szavunk jelentéséből a melléknévi jelentések is érthetők.” (Mészáros Henrietta)

Végül: ... „az egyeztetésnek gyengéje az is, hogy szavainknak a zűrzéken kívül más fgr. nyelvből nincs javasolt megfelelője.” (AMSzkFuEl.) – Tehát „nagy” szavunk ismeretlen a „finnugor” nyelvekben, s valószínűleg a ma jukagír nánci szóval közös a múltja. Legrégibb latin betűkkel leírt alakja nyelvünkön: *nogu* (nogyu) 1055-ben.

„Nagy” írásjelünk „kínaiasított” változatát sikerült megtalálni a kínai írástörténetben is. Eric Grinstead szelektálta a „Grammata serica recensa”-ból, (Eric Grinstead: „Guide to the archaic Chinese script”, Lund, 1972., Student Litteratur) – s így akadtam rá B. Karlgren nr. 1218i jelként. (18. ábra)

A kínai alkalmazó egy – az égboltozatot jelképező – vonalat húzott a jel fölé. Alkalmazása elszigetelt, kölcsönzés lehet a kínai írástörténetben. Ideje: Chou II. (i.e. 900-770)

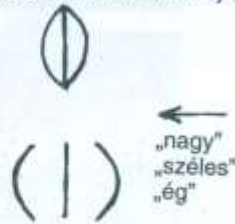
Hangértéke „nagy” jelünknek: akrofóniás „n” – az ótűrk jelrendszerben is.

#### Az 𠄎 „us” (ös), a „senyő”, a hun uralkodó ligatúrája

A nikolsburgi jelrendszerben az írásjel hangértéke „us”, vagyis régi nyelvünkön: *ös*. „Ös” szavunk legrégebben feljegyzett latin betűs változatai: *Vsu* szn. (*Usu* személynév) 1138/1329; *isemucut* (isemukut) 1192-95; stb. Tehát: *us* és *is* szinte egy időszakban még jelen volt nyelvünkben. „Az urali alapalak: *icā*. Tunkelo (FUF. XIII, 119) az etimológia által ismert cseremiszi és finn tagja alapján a szót *ősárja* vagy még régebbi átvételnek tekinti, vö. szkr. *iča* „vermögend zu; Besitzer; Herr, Gebieter” (< *ősárja icā*.)”

(AMSzkFuEl.) Tehát a jel hangértéként megadott „us” jelölése nem is hangérték, hanem maga a szó.

A jellel egy ideig nem tudtam mit kezdeni, míg egy vasárnap reggel kipihten támadt egy gondolatom, s szétszedtem három alkotójára.



(20. ábra)

Ekkor e ligatúra (jelösszevonás) olvashatóvá lett (jobbról balra): *nagy* – *széles* – *ég*. De ekkor már kaptam le a könyvespolcra az „Attila és hunjai” (Szerk.: Németh Gyula) reprint kiadását (Bp. 1986. Ak. Kiadó), mert roppant ismerősnek tűnt a ligatúra olvasata.

„A nagy *šan / jü*, kit az Ég emelt a trónra” – így címezteti magát Mao / tun ázsiai hun fejedelmében a levélben, melyben a kínai császárnak bejelentette birodalma megalapítását. Fia és trónutódja még fennhíjzóbb szavakkal beszél magáról: „A *hiung / nu* nép nagy *šan / jü*je, akinek az Ég és a Föld adott életet és akit a Nap és a Hold helyezett méltóságába.” A *šan / jü* az egész mindenség akaratából, legteljesebb támogatásával uralkodik a Földön. Alattvalói előtt mint az Ég fia, mint az Ég hasonmása jelenik meg. Egy kínai feljegyzés szerint az ázsiai hunok fejedelmüket az „Ég fiának” hívták s fejedelmi címének, a *šan / jü* szónak is tulajdonképpen az a jelentése, hogy „nagy” és „széles”, mivel az *ég*, melyet jelképez, ilyen.” (114. old.) A „nagy”, „széles”, „ég” – egyezik a felbontott ligatúra olvasatával. Tehát azonos a kínai feljegyzés szerinti meghatározással, mely feljegyzés egy minősítő jelzős meghatározás: „nagy” és „széles”, mivel az *ég*, melyet jelképez, ilyen.” – Milyen?

– Ahhoz, hogy nyelvtanilag meghatározzuk a *šan / jü* fogalmát, összeíteni kell (és elemezni) az „Ég”-hez viszonyító, minősítő meghatározásait:

1. „Alattvalói előtt mint az Ég fia, hasonmása jelenik meg.” (Tehát nem azonos az „Ég”-gel, csak fia, hasonmása.)

2. „A *šan / jü* szónak is tulajdonképpen az a jelentése, hogy „nagy”

és „széles”, mivel az *ég*, melyet jelképez, ilyen.” (Vagyis: csak jelképezi a „nagy és széles” eget, hasonló hozzá.)

Konklúzió: „Nagy széles ég” nem lehet, mert akkor azonos volna az „Ég”-gel. Csak – „nagy széles egű”, aki jelképe, hasonmása az „Ég”-nek. Ilyen pontos viszonylatot fogalomjellekkel nem lehet leírni, hacsak az nem érzékelteti, hogy „széles” és a „nagy” (sík és térbeli kiterjedést jól érzékeltető) írásjelei az „ég” alsó és felső végéhez csatlakoznak, tehát azonos nagyságúak vele. Azt hiszem, a világ legtökéletesebb ligatúra-szimmetriáját alkotják. Zárt, és kifejezően tökéletes. Mégis, a forma szimmetriája miatt egy nyelvhasználati hiba van benne. Nyelvhasználatunkban a „széles”, súlyozott jelző, mert megelőzi a többit. Pld.: „széles ez föld kerekén nem volt párja”. Tehát a föld: széles és kerek. Így a nyelvtan helyes meghatározása a hun főfejedelmek: „széles nagy egű”. Korabeli nyelvünkön (amikor e cím, elnevezés létrejött) rekonstruálva: „šeles nogyu egű” – nagy valószínűséggel. Mivel igen hosszú, rövidítették nyelvünk máig is élő ősi szabályai szerint, amit régi katonai rangjaink rövidítései őriztek meg, ahol a véghangzó (zárhang) is mindig jelölve van. Pld.: hadnagy = hgy.; százados = szds.; őrnagy = őgy.; stb. A „šeles nogyu egű” = „senü”. Ez később *n<ny* változással: *senyü*, majd *ü<ö* labiális változással: *senyő* változattá alakult.

A „senyő” létének hagyományát őrzi Sényő községnevünk a Nyírségben, tehát a „jó” folyónevekkel behatárolható területen. Valamint Sénye és Bajánsénye a Dunántúlon. Ez utóbbi(ak) talán Baján honfoglaló var-hun *senyő* emlékét őrzik.

E ligatúrának etnikai jelző értéke van. Amelyik nép írásában előfordul, az nyilvánvalóan hun. A székelyeknél az „us” (ös) jelentése a jelnek analógia, utalva rá, hogy *ösükként* tisztelték a hun uralkodó(ka)t. Az „us” ligatúra az enklai unitárius templom rovásfelirat táblájának sarkait díszíti; ezt választotta Varga Géza az általa szerkesztett „Bronzkori magyar írásbeliség” írástörténeti tanulmánykötet borítólapjára is. (Bp. 1993)

Az enklai tábla sarokdíszítések megismétlik a tábla feliratát: „Egy (az) us.” A -ten hiányzik a „sarokfeliratokról”. (A rovásfelirat: „EGY AZ ISTEN GEORGIUS MOSNAI DLAKON”)





Nem tudom, miért hiányzik a -ten, és hogy (díszítés lévén) érdemes-e találgatni. A könyv címlapján viszont: telitalálat.

Az ótürk jelrendszerből hiányzik a „senyő” ligatúrája. Két alkotó írásjele, a „széles” és a „nagy” változatlan hun formájában és hangértékében viszont jelen van – annak ellenére, hogy a türköknél az „ég”, a „gök” és a „kök”, nem széles és nem nagy, legfeljebb „magas” (yüksek). A kínai feljegyzések olvasata a sinológusok személye szerint is gyakran eltér egymástól.

„A hiung-nu főkirály teljes címe Ting-li ko-to tan-hu (Groot olvasata). Ebből a főkirályi cím: tan-hu, más olvasat szerint san-hu, sen-hu, sen-jü (Shiratori). Shiratori szerint régebben shen, vagy zhen-ku esetleg zhen-gu volt a kiejtése. Groot hivatkozva Radloffra szélesség, magassággal fordítja. Kiejtése Groot szerint tan-rü. Shiratori összeveti a csagatáj csong = nagy, erős szóval.

T'ing-li (Groot), vagy ch'hang-li (Shiratori) azonos a török tängrirel, jelentése az ég. De Guignes és Klaproth erre az egy szóra építették a hun-török azonosság elméletét, pedig az „ég” mongolban is tängri. Kiejtés: tengri, tangri, dengri, dingri. Rokonghangzású a szumir dingir = ég, Isten szóval is.

Ko-to azonos a mandzsu kutuval és jelentése fiú. Ezek szerint a hun főkirály teljes címének fordítása: „Az Ég fia ómagassága, vagy ófensége.” (Szász Béla: A hunok története Attila nagykirály. Bartha Miklós Társaság kiadása Budapest, 1943.) (26. old.)

Tehát a módszer: lefordították a kínai feljegyzést, szöveget, majd azt valamilyen török nyelvi formába próbálták önteni. Legalább is az, aki török nyelvűnek vélte (vagy akarta tudni) a hunokat, s ehhez a későbbi török tengri szót adaptálta felhasználásra. De, mint azt látjuk, az ótürk jelrendszerben nyoma sincs a „tengeri”-nek, de ott van viszont a „kök” és a „gök”. (ég) Származtatásukat cáfolhatatlanul igazolva. Szász Béla a Tan-hu megnevezés mellett marad a továbbiakban, mivel török nyelvűnek vélte a hunokat.

– De még a „hun” népnév is viták tárgya, melyben szintén közrejátszik a török eredeztetés.

„A hiung-nu és hun népnévvel a nyelvészek ismét foglalkoztak, természetesen anélkül, hogy a vita ma még lezártnak tekinthető.

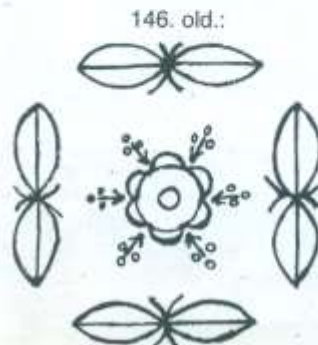
Németh Gyula szerint a források-

ban szereplő hun népnév h-hangja – „amennyiben török névről van szó, – csak k-ból keletkezhetett, tehát a hun népnév azonos a kün népnévvel s köznyelvi megfelelői a következők: a török kün = nép, mongol kümün = ember, szamojéd kum – ember, zürjén komi – zürjén stb. Egy „ember = nép” jelentésű ősrégi szó van itt előtűnk, melynek valószínűleg a latin homo is rokona. Hogy egy „ember” jelentésű szóból népnév is keletkezhetik, arra sok példánk van; fent is láthatjuk, hogy a zürjéneknél az eredetileg embert jelentő komi szó zürjént jelent.”

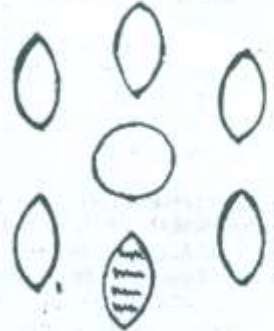
Németh újabban véleményét módosította. Karlgrenre és Frankera hivatkozva a húnok nevét hiung-nu-hu-nu = Sklaven von Hiung formában magyarázza s átmenetet lát a hung = hu = chun között. A húnok neve kínai közvetítés alapján hun(g), vagy hon(g) lehetett, melyet legjobban az armén hon(k) névalak ad vissza.

Ligeti szerint a kínai névváltozatok arra vezethetők vissza, hogy a húnok eredeti írásjegyét gúnyolódó, vagy becsmérlő hasonló kiejtésű írásjegyre módosították, ezzel lehet a sinológusok szerint magyarázni a következő népeveket: kui = démon, kui-fang = démonok országa, hiung-nu = hiung-szolga, hien-jün = hosszúorrú kutya, hiün-jü = bűzös kása, kásaevő.” (Szász Béla: A hunok tört. Att. nk. 26. old.)

– Nos – „mélyseges mély a múltnak kútja” – de az tény: A Kárpátok koszorújával határolt hazánk neve: Hungária, azaz: Hung-ár-ia, miként népünk törökös keveréknép a nyelvében is; antropológiai megjelenésében pedig döntően az. S hogy melyik nép állt egykor a legközelebb népünkhöz, – rendkívül fontos bizonyítéka a „senyő” ligatúrája, mely az újguroknál a népi díszítő elemek között fennmaradt! az ótürk írás „yir” (föld) írásjelével együtt. (21. ábra)



124. old.:



21. ábra

Kiszely Istvánnak (aki biztatásával segítette első lépéseim) – egy év elején tartott előadásán, a tulajdonában lévő könyvéből másolta (ott) ki részlegesen (gyorsan) motívumait, amennyira az idő engedte. (A COLLECTION OF THE XINJIANG UIGUR FOLK CAP DESIGNS Xinjiang People's Publishing House 1983. Edited by: Zhang Hengde, Han Lianfen, Xie Kai, Liu Dingling, Liu Hanwei, Chen Xuezhong, Turson Haz) – Ezek szerint a történelmi újgurok és a mai újgur néprészek között valamilyen folyamatosság mégis fennáll, bizonyítva, hogy egykoron a történelmi újgurok igen közel álltak népünkhöz, hol lazább, hol szorosabb formában, s a török népek közül belső-ázsiai török kapcsolataink jelentős részét alkották (biológiai, etnikai vonatkozásban is) abban a történelmi korban. Folytatói voltak hagyományainknak és kultúránknak.

Az pedig, hogy az ótürk írásjelek egy „oguz” („z”-s) típusú török nyelvet is fölmerítenek a múlt humuszából, nyilvánvaló oka az, hogy jelen voltak az írás létrejöttének földrajzi térségében, miként az újgurok birodalmában is. A hun és az ótürk írás-történet (akrofóniás) nyelvi alapjainál „ogur” („r”-es) típusú „csuvasos” török nyelvre utaló, azt akrofóniásan visszaigazoló szavakra eddig nem találtam. Az csak későbbi kapcsolat lehet.

Érdekes volna viszont a székelek nyelvhasználati szókincsének összehasonlító elemzését elvégezni török(nek tartott) szókincsünk viszonylatában (is), – de teljes szókincsünkben. Nem tudok róla, hogy direkt ilyen célú nyelvészeti munka készült volna az elmúlt időkből. Talán nem mosott el mindent a „nyelvi ki-egyenlítődség”.





### Az Ǻ „egek” és az Ɔ „oldal” (ódal) írásjele

Az „egek” írásjele a teknős bal oldali „levegő”-boltozat: az „ég”, és a jobboldali „nagy”(-ég) írásjel teknőlvének egymásba rajzolása (rovása). (22. ábra) Mondhatnánk: a két „ég” egymásba rovása. Így maradt meg az ótürk jelrendszerben akrofóniás „e” hangértékkel, ahogy eredeti formájában átvették. Azt hiszem, nem is ósvallási vagy történelmi okból, mint a „senyű” jeléhez kötődő „nagy és széles” írásjelét, hanem azon egyszerű okból, hogy a korabeli török nyelvben nem volt (vagy alig volt) akrofóniás (szókezdő) „e” hanggal kezdődő szó. S mivel az ótürk írás – több bizonyító jelenség alapján – képjelekből eleve betű és szótagjeleket képezett írásként jött létre, szükség volt az „e”-hang jelölésére is, amit egyes esetekben, pld. szó végén – szükséges volt jelölni. Így egy ismert hun jel akrofóniáját vették igénybe, ami szintén bizonyította annak, hogy az ótürk jelrendszer létrejötténél nyelvünk még ismert volt abban a térségben. A (székely-) hun írásban a jel egyszerűsödött, a két teknőlv egymásba rovását csak jelölték azzal, hogy két vonal metszi az eredeti metszéspontok helyén a jobboldali teknőlvét. Ez már későbbi időpontban történhetett, mert az ótürk írásban – mint utaltam rá – ez még nem történt meg.

Ósvallásunkban az ég hét rétegű volt, erre utal a két (több) ég egymásba rovása is.

„ég – 2. (nép) Mennország. A → hetedik ég; egék ura: <megdöbbenést kifejező felkiáltásként is> Is-ten(em); AMNyÉSz II. 17. old.) „hetedik 2. <térben> a hatodik után következő (legközelebbi).” „b. A hetedik mennország, (ritk) ég: a) <babiloniai és mohamedán felfogás szerint, mely a mennországot hét egymás fölé boltozott égnél képzelte>, a legfőbb istenség székhelye.” (AMNyÉSz III. 231.)

Nálunk a hét rétegű égről a világfa, az „égigérő fa” típusú meséink is tanúskodnak.

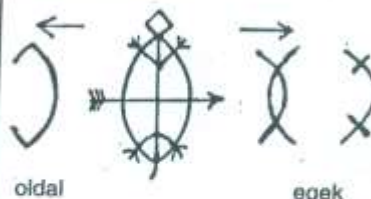
„Magyar népmeséink tanulmányozása közben már régebben felkeltette figyelmemet egy sajtószertű bekezdő epizód, mely nálunk sűrűn előfordul, s megfelelő rokonságát a világ meseirodalmában hasztalan kerestem.” Továbbá: „A mi fölötté szegényes felgyűjtésű folklórunkban az „égbenyúló fa” epizódja 11 szó-

vegváltozatban van közölve: három a palócságból, egy Heves megye szomszédos területéről, három a palócságból, egy Heves megye szomszédos területéről, három Szeged vidékéről, egy Biharból és három az erdélyi csángó telepekről, ami közismert, népszerű voltára vall. Ei kell azonban terjedve lennie más egyéb magyar vidékeken is, legalább is ezt gyaníttatja az a körülmény, hogy nemzetiségeink a haza területén másfelé is ismerik, s a mesét csak tőlünk vehették, mert határainkon túl az ugyanily nyelvűek már nem tudnak róla.”

„Itt valami adott hagyományhoz kellett tehát népünknek ragaszkodnia, amely e fantasztikus természeti képet a maga tekintélye súlyával hitette le vele.” „Példánk ilyképp bizonyító adat arra, hogy a népmesék fantasztikumai alapjukban nem zagyva képtelenségek, hanem többnyire töredékes ósvallási hagyományok.” (Solymossy Sándor: A „vasorrú bába” és mítikus rokonai. Ak. Kiadó, Bp. 1991.)

Jelünk hangértéke: akrofóniás „e”.

„Oldal” jelünk: a teknős széle, oldala; a (horizont, a) „világ vége” ősi látásmódunk szerint. Ahol az ég a földdel egybeér, s ahol egyik mesénk hőse lelogatta a lábát. A feld (föld) szélét jelöli. Jelölése mesteri. Az egyetlen lehetséges jelölési mód. Nem teljesen körbejelölve a teknőt, mert akkor már mást jelentene képileg (a földet, mint a türköknél), mégis úgy van jelölve, hogy körbe kell érteni, a teljes horizontot, mivel meg van kezdve mindkét irányból a baloldali teknő íve is.



(22. ábra)

„oldal 1347 „Ad siluam oldolerdew vocatam” hn. 1372 u/1448 k.: ew... keryay es oldaly ez(z) vilagnak vegere lattatik vala teryedny” (Jók K.8) 1376: Chakodalya gr. hn. 1590: Thakaro odall – odá, odal (MTSz) ódó, odu. J: 1. „térzíni alakulatnak az alsó és felső rész közti felülete; Seite eines Terralgebildes I hegy eljtöje | Bergabhang”

2. 1372 u./1448 k.: „emberi állati törzsnek a szimmetriatengelytől jobbra vagy balra eső része; Seite als Körpertheil”

3. 1395 k.: „tárgynak, építménynek határoló lapja, szélén lévő része” és 5. 1508: ? „térsgnek szélső része”

A jelentésnek megjelöltek közül a 2, 3, és 5. egyértelműen azt írja le, amit a jel jelöl.

Írásjelünk hangértéke: akrofóniás „o”. Az ótürk írásban a jel nincs meg.

### Az Ǻ „üd-hely” és a Ɔ „nyugat” írásjele

A teknős „féigömb” teknője, az alóla kinyúló lábakkal: az égboltozat – de itt: a menny(boltozat) – az üdvözülés = idvezülés –, a megtérés helye. A rajzon a négy láb (és az, hogy nincsenek rajta az alsó páncél természetes vonalai) – kihangsúlyozza, hogy itt a teknős felülnézetből van ábrázolva; a gömbölyű tokpáncél, alóla kinyúló lábakkal. Ósvallásunk mennyboltozatát jelöli. „Menny” szavunk fogalma lényegesen régebbinek tűnik, mint a „levegő”-ből (sänge) származó „ég” szavunk fogalma. (A mai „levegő” szavunkat a „lebeg” tövű „lebegő”-ből származtatják nyelvészeink.) A jel rendkívül képies, ezért választottam az egyik „szondázó jel”-nek.

menny:



ya, yay  
(ij)

(23. ábra)

„menny 1195 k.: ef oggun neki munhi uruzágbele utot” sz. 1350 k.: mŷnyb(ele) ha tekunte (ek)effen tegud e(f) halata”, menyun gr. J.: 1. 1195 k.: „az a hely, ahol a kereszténység tanítása szerint Isten, az angyalok és az üdvözültek élnek; Him-melreich”

„Ősi örökség a finnugor korból. E. meñel, he meñel, he mñil, mññil, M. meñel „ég”. A mordvin -l denominális főnévképző. A finnugor alapalak más lehetett. A szó esetleges indoiráni kapcsolata további vizsgálatot kíván.





Eredeti jelentése a 3. volt (ég), ebből természetesen jött létre a többi." (TESz)

„LINDSTRÖM (Suomi 1852:58), MUNKÁCSI (ÁKE., SIMONYI) Nyr. XLII, 435 [és SCHIDT (Nyr, 99) iráni szavakkal] vő.av. mainyu- »Geist, Himmel« újperzsa miño »Himmel, Paradies« hozta kapcsolatba" (AMSzkFuEI). A finnugor nyelvekben a magyaron kívül csak a mordvinban van meg e szó, s a mordvinok „beleestek” népeink vonulási útvonalába, így közvetlen átvétellel juthattak e szóhoz, s azt az -l képzővel saját nyelvükbe honosították.

A „menny” igen korán az „Ég”-nek is hasonló ősvallási tartalmat adott: „Adja az Ég, hogy úgy legyen. Elvette az Ég”, stb. „Üdvözült gyönyörrel Lelkem ott ül szeme szép egében.” Vör. A legnagyobb földi boldogság az égihez hasonló: a mennyi boldogság üdvözültsége. Ezzel szemben áll a földi, melyet az üdvözült elhagy, melyből megszabadul.

Az „üd(v)” szó ótörök eredetű: „id – senden, entkommen lassen, verlassen; modales Hilfsverb: lassen II terket, gönder, kaçır” Jelentése: küld, megmenkül(ni hagy), elhagy; stb.

Azonos tövű szó, az: „Iduq (das vom Himmel geschickte, daher) heilig II mukkades” J.: az Égtől (akaratából / történt, ezért) szent (Gabain: Alttürk. Gramm) Úgy tűnik ősráni, nem finnugor szó a „menny”. Az eredeti (belső-ázsiai) hun írásjel jelentése: „menny” – amit az ótörök jelrendszer jele és akrofóniás „m” hangértéke őrzött meg számunkra. Ott a nyílvesző is jelölve van a jel rajzán. Nálunk – a székelyeknél – a kereszténység felvételével, vallástartalma változásával? – lett „üd-hely” a jelentése, mely végül is „csereszabatos” – analóg – a „menny” fogalmával. Székely-hun hangértéke: akrofóniás „ü”. „Nyugat” jelünk – mely elnevezés újkori szó – a nyugati „félteke”, a teknős teknőjének a nyugati fele. (23. ábra)

Eredetileg a „naplemente”, a Nap „nyugovása” irányát jelölte.

„nyugat 1789: „Vitézid Fordítván nyugotra tsavarj.” J: 1789 k.: „az az égtáj, amerre a Nap lenyugszik; West”

Magyar fejlemény: jelentéstapadással vált ki a napnyugat birtokosjelzős összetételből. vő.: 1405 k.: „occidens: nap nyugath II nyugati irány” „1577 k.: „naplemente” 1531: nap nyugaty sz. A napnyugat és a napnyugta változata közt hasadás

következett be: az első az iránynak, a második a „naplemente” fogalomnak jelölője lett.” (TESz)

Az önállóult „nyugat” szavunk előzménye tehát: nyugalom, nyugovás, (Iránja a lemenő Napnak), amerre „nyugoszik” a Nap.

Jelünk hangértéke: akrofóniás „ny”.

A jel azonos rajzolatú formában jelen van az ótörök jelrendszerben is, ahol hangértéke: „y” (j). Oszmánli „nyugat”: bati. Ótörök szöszedatben nem találtam – ahol viszont „p”-vel kezdődő szóként volna esetleg várható, – így szinte kizárt, hogy a nyugat jele volna. A nyílvesző jelen van az ótörök jelrendszerben, miként a

hunban is az „pj”-al (ijfeszítő) együtt, így az ij jelének kell tartanunk, (rajza alapján) – amit akrofóniásan vissza is „igazol”: „ya Bogen II yay” (Gabain: Alttürk. Gramm.) Igaz, a rajznak „hagyományos” (kezdetleges) ij alakja van, nem reflexij. (23. ábra)

A következő részben megismerkedünk a jelcsalád hátralévő három jelével, – és az alapvető, döntő fontosságú urali, „Irbítparti Szikla-rajzok” megismerésével (és jeltörténeti összefüggéseivel) folytatjuk utunkat régmúltunk még ismeretlenebb és meglepőbb mélységei felé.

Henkey Gyula

## MAGYAROK ÉS SZLOVÁKOK SZÁRMAZÁSÁNAK KÖZÖS GYÖKEREI

### I.

Az első világháború végéig a szlovákok a Kárpát-medence azon népei közé tartoztak, amelyek sorsközösséget vállaltak a magyarsággal. Sok szlovák harcolt együtt a magyarokkal a Rákóczi és az 1848/49-es szabadságharcban. A szlovák nép származására, a „Nagymorva birodalom” kiterjedésére, valamint a magyar-szlovák kapcsolatok első időszakára vonatkozó magyar és szlovák nézetek a História 1986/1 számában olvashatók. Bár a történeti források gyakran ellentmondásosak – későbbi időpontban foglalnak össze korábbi eseményeket – történeti szempontból Györffy György álláspontját támasztják alá a népesedéstörténeti, régészeti és embertani adatok és a szlovák Ján Dekan feltevései látszanak a legdélibabosabbnak. Györffy szerint a szlávok szétkölözése Kelet-Lengyelország és Nyugat-Oroszország határvédékéről a 6. századtól

indult meg, így a szlovákok szláv rétege sem költözhetett korábban a Kárpát-medencébe. Az avar birodalmat Nagy Károly 803-ban döntötte meg, így Pribina ezt követően szervezhette meg a Német-Római császárságtól függő „Nyitra-szláv” fejedelemségét. Pribinát 833 és 838 között Mojmir morva fejedelem száműzte, aki az előző években egyesítette a Morva folyó-vidéki szlávokat. Mert a honfoglaló magyarok Nyitrát 900-ban foglalták el és szállták meg, a Dunától északra eső, jelenlegi dél-nyugat-szlovákiai területeket, a „Nagymorva birodalom” észak-kisalföldi időszaka nem lehetett hosszabb 62-67 évnél, így szakmailag kifogásolható, hogy Ján Dekan az itteni 235 éves avar uralmat „Nagymorva birodalom előtti időszakként” említi, részben azért is, mert a 235 éves avar és a 62-67 éves morva uralom közé beékelődik a szlovákok közvetlen őseinek tekintett Nyitra-szlávok 30-35 éves Pribina-féle fejedelemsége.



KAPU. 1994. IX. 16.



## Szekeres István

# RÉGMÚLTUNK

## ÍRÁSJELEKBEN V. RÉSZ

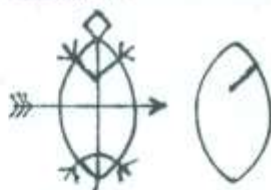
### A 'tekeneus' (teknős) jelcsalád III. rész



Az (urali) Irbit-parti Sziklarajzok

A  $\emptyset$  'melye' (mell/ső) írásjele

A teknős hasalji (alsó) páncélján csak a jobb első láb felé menő természetes vonal van feltüntetve a 'ly' hangértékű írásjelen a (nikolsburgi jelrendszerben). Ezért először az „első” láb felé próbáltam tájékozódni a jel jól látható tartalma és származtatása alapján.



'melye' (:mell/ső)  
(24. ábra)

El is jutottam az „előlv levő” fogalmáig, s egy 'eleje' <'elye' feltételezett nyelvi változatig, ahol az <ly> hasonulást nem tudtam bizonyítani, így nem éreztem megnyugtatónak, bizonyítottnak. Később jutott csak eszembe, hogy az 'előlv levő'-t mondjuk mi „mellső”-nek is.

„mell/ső/ 1342 „Benedictus Melies” sz. szn. A finnugor alapalak málke vagy melye lehetett. A szócsalád jukagir kapcsolatai további vizsgálatot igényelnek. A magyar szó <ly> <ly> hasonulással, a R. és N. helyes változatok <ly> palatalizációval keletkezett.” (TESz) Valamint: „N. mej, mejj, melly” (AMSzkFuEI)

– A szóközi „ly” hang tökéletesen bizonyított a szó ősi változatánál. Akrofóniás 'ly' hangértékről viszont szó sem lehet. (ma is csak a „lyuk” szócsalád szavai kezdődnek <ly> al nyelvünkben.) Ez volt egyébként „gondom” okozója. Az 'ly' hang – Bárczi Géza hangtörténete szerint már az alapnyelvben is jelen volt. Tehát

szükség volt az 'ly' hang jelölésére a székely betűírás jelrendszerének megalkotásakor (még akkor is, ha ez a jel esetleg – mint fogalomjel – előbb nem is létezett), mivel az <ly> hang szóközi hangként nem ritka nyelvünkben. Így hangértéke az írástörténeti szabály szerint: szabálytalan. A fentebb említett ok miatt – szóközi.

– Ami viszont fölöttébb érdekes: már a második szó a teknős jelcsaládban, ahol nyelvészeink jukagir nyelvi kapcsolatot állapítanak meg. (:nagy, mellső)

– Hol élnek, hol is éltek a jukagirok?

„A csukcsoktól nyugatra, a Jeges-tenger mellett, a Kolima és a Jana alsó folyása mentén élnek a Jukagirok.” Továbbá: „A mai Jakutia területének is ők lehetnek az őslakói, de ott ezt az ősi népcsoportot a tunguzok, majd a jakutok magukba olvasztották.” (Kiszely 158–159) A jakutok: „főleg ló és szarvasmarhatartó, kis részben rénszarvastenyésztő és vadász nép.” – „őseik minden valószínűség szerint a XIV.–XV. századok közötti időben a burjátok nyomására a Bajkál-tótól nyugatra fekvő területekről húzódtak mai lakóhelyükre, ahol magukba olvasztották a tunguz és jukagir őslakosságot.” (Kiszely 133)

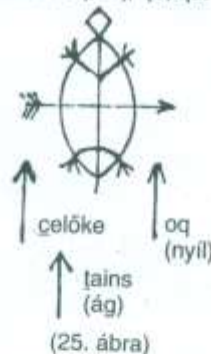
– Tehát a Bajkál-tó környéke a hunok és az itt élő őslakosság érintkezési területe volt: „Ez a terület (nagyjából a mai Burját-Mongol ASZSZK) az i.e. II. évszázadban nagy népmozgalmak színtere lesz. Olyan törzsek jelennek meg itt, melyeket a kínaiak hiung-nu-nak neveztek. A későbbi hun állam vezetői számos törzset olvasztottak birodalmukba a Bajkál-tótól nyugatra egészen Turkesztánig és keletre az Amur vidékének nyugati részéig.” (Kiszely

120) (Kiszely István: 2 Ázsia népei Bp. 1984. Gondolat)

Jukagir nyelvi kapcsolataink tehát nem véletlenek.

A  $\uparrow$  'celöke' (cselöke), és a  $\diamond$  'kabak' (kobak) írásjele.

A teknős szélrózsák nyílvesztőinek akrofóniás 'c' hangértéke nem kevés „gyötrelmem” okozója volt. Az ótürk nyílvesztő egyszerű úgy, mivel hangértékei: oq, uq, qo, qu.



„oq Pfeil, Einheit der Stammes-Organisation II ok.” (Alttürk Gramm.) Az ótürk nyíl – szótagjelként, szótag hangértékű jelként – a nevében van nevezve, mégpedig úgy, hogy a szótag (szó) két hangja felcserélhető: ok – ko, stb.

– De nyílvesztőt a mi nyelvünkön akrofóniás 'c'-vel – nem ismertem. S ekkor támadt egy gondolatom: – Végignézem az „értelmező szótár” azon szavait, melyek 'ec', vagy 'ce' kezdetűek. Régebben már találkoztam e jel rajzával egy kínai-japán írástörténeti műben, ahol: faág, bot, pózna, husáng volt a jel jelentése. Mégis nagy volt a meglepetésem – és felkiáltottam – amikor odaértem egy általam nem ismert szóhoz: „celöke (e-e) fn..két,..kéje (e) (táj) 1. Nagyobb bot, pózna □ Várj csak! majd





egy másik celőkét is vágok: azzal meg te feszítéd... Jók. 2. Olyan (nagyobb, vastagabb) bot, mellyel verkedni is lehet; husáng. celőkés." (AMNyÉrtSzót)

„celőke 1796: „tzelökékkal, botokkal, póznákkal a' szó-szaporításban bíró Böltseket derekasan meg-agyalták" 1829–34/1842: cselőke (Bertzsenyi Művei); 1872: cselőte J: 'vastag bot, dicker Stock/pózna; Stange' – ismeretlen eredetű. Úgy látszik, hogy a c-s szókezdő és a k-t tartalmazó forma az eredetibb. – A szel 'vág' igéből való származtatás, mely szerint a szó eredetileg 'vágott, hasított bot'-ot jelentett (vö. culák), kevésbé valószínű. – Nyelvjárási szó." (TESz)

– Összefoglalva az előzőeket: faág származékokat jelent.

– De milyen eredetű, összetételű szó a celőke, vagy cselőke? – A véletlen jött segítségemre: Elizabeth Hering „Az írás rejtélye" c. könyve 135. oldalán: a „cse" – egyenlő tónusú kiejtésű (kínai szó) jelentései: tudni, pók, ág, (l) zsír. Tehát a „cse" – (kínai) faág, melyből cs<c változással lett: ce. Először a 'celő' jelentését kerestem, mert nem vettem észre, hogy ez is két részből tevődik össze: a 'ce+lő' igéből, melyhez a -ke kicsinyítő járul. Eredeti jelentése tehát: 'lőágacska' – vagyis: nyilvessző; vagy olyan ág, amiből nyilvessző készül. (25. ábra)

– Akkor pedig 'cél' szavunk bizony nem német jövevényszó a nyelvünkben (28 'cél' szótövű szó veszi körül 'celőke' szavunkat a szótárban, a német 'ziel'-t jóval kevesebb), hanem a 'ce'+1 (ősi képzőnk) = cel→cél. A 'cél' első és eredeti jelentése pedig az előzőek szerint az a tárgy, irány, stb., melyre a 'ce' (lővessző, lőágacska) ág irányul. Hun jövevényszó volna a 'ziel' (cél) a német nyelvben?

„Ziel n. mhd. zil Dazu got (run.) tilarids 'zum Ziel strebend' als Speernahme" („Ziel... zil Ahhoz a gót (runa) tilarids/hoz 'célatörő', mint dár-danév./,bibelgot./ga/ tils Adj. 'passend' (gót biblia /ga/ tils jól álló) „gation 'erzielen' (gation 'megcélözni') „zilen'-ön 'sich beeilen' (zilen, -ön gyorsítja magát) „ö-till 'Schaden' (ö-till 'kár, veszteség') stb. (Friedrich Kluge: Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache Berlin 1957)

– Mint látjuk: a gót 'til' a szótó, melyből t<z (c) kezdőhang változással jött létre a 'ziel'. A gót nyelvben csak jövevényszavaknál létezett ere-

detileg a 'z' (c) szókezdő hang. Tehát hun 'c' (vagy: 'cs') és gót 't' a szókezdő hang. Úgy tűnik, nem sok közül van egymáshoz.

– Más a helyzet a gót-germán runá(k)ban a mi 'celőke' jelünkkel, a gót azonos rajzú akrofóniás 't' hangértékű jellel: „tains m zweig" (: ág) – s így a gót jel jelentéstartalma (akrofóniás 't' hangértéke) alapján az átvétel ténye bizonyított. (25. ábra)

– A kínai írástörténetben a nyilnak igen sok rajzolata fordul elő, (26. ábra) – melyek közül az egyik nyilhegy teknős rajzolatú. (nr.560) Az ábrázolás kora Karlgren szerint yinkori. (i.e. 1800–1100) A kínai nyilak rajzainak sajátossága, hogy hátsó végük hurokszerűen van rajzolva, míg a „celőke" rajzával azonos a (Karlgren nr. 349. 'tally') 'rováspálca', – tehát a 'pálca, vessző' – jelleg érvényesül.



(26. ábra)

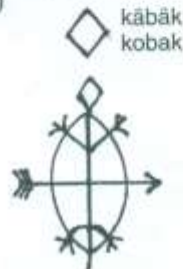
Ami érdekessége még a „celőke" szónak – az az, hogy a székelyeknél még kevésbé ismert szó. Kikophatott a nyelvhasználatból, én legalábbis még nem találtam olyan székelyt, aki ismerte volna a szó bármilyen jelentését. Addig a Dunántúlon, ahol varhun és 'griffes-indás' néprészünk sokkal „keveretlenebbül" él tovább, a 'cselőke' az ismertebb; tehát ott, ahol Árpád népének igen kevés temetője került eddig elő, miközben tömegesek az „avar" (-kori) temetők. Ott inkább a törzsi székhelyek (és megyeközpontok) őrzik az újjászervezett állam tényletét.

A (székely-) hun írásban a 'k' hangértékű jel a teknős rombusz feje, 'kobak'-ja. Ez már az első ránézésre is nyilvánvaló. Koponya nem lehet, mert koponyának a fej (hús nélküli) csontjait nevezzük, pl. régészeti leletek esetén. Valamint átvitt értelemben, kiemelve a különleges szellemi képesség „otthonát": „kiváló, briliáns koponya".

„Kobak 1340: ? „Andreas dictus Kobak" szn. török, közelebből valószínűleg kunbesenyő eredetű; vö. cc

Kašy. qbaq; kipcs. qabaq; oszm. kabak; tat. bask., nog., kirg. qabaq; 'tök'. Főleg a törökség kipcsak ágában van elterjedve.

– Az eredetibb kabak-ból magánhangzó elhasonulással fejlődhetett a mai kobak. Alapjelentése a magyarban is 'tök' lehetett, további jelentései külső hasonlóságon alapuló névátvitel eredményei. Melléknévi használatához: 1. tökfaj, tökfajú kifejezéseket. – (TESz) – Ez esetben – mint látjuk – 'fej'-ként van jelen, és nem „külső hasonlóságon alapuló" formában, – hanem nagyon is valóságosan: a teknős fejeként, rombusz alakban. Ráadásul létezik e szó az ótörökben 'fej' jelentéssel: „kábák (Kopf-) Schuppen il (baş-) kir" (Alt. Gramm.)



(27. ábra)

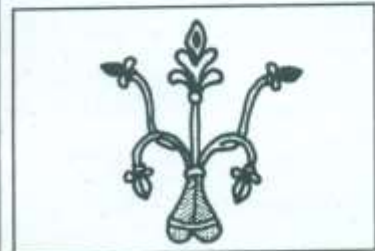
Először á<a változás, hasonulás mehetett végbe.

– Mióta először megírtam a teknős piktogrammát – izgatott a fej rombusz alakja. Miért rombusz alakú a fej? Teljesen ellentétes ez a mértani, szögletes alakzat a fej képzetével. Először arra gondoltam, hogy rovástechnikai okok miatt. Kis, kör alakú formát fára vézni lehetetlen. A rombusz alakzat szinte kínálja magát fába történő rovásra. A jel hangértéke: akrofóniás 'k'.

Akkor Karl Faulmann könyvében („Illustrierte Geschichte der Schrift" Wien, Pest, Leipzig 1880) a 291. oldalon megpillantottam a „Szibériai Szikkarazok"-at.

Egy eddig nem látott ismeretlen világ tárult fel előttem (rejtelveivel), mely rajzok által sok minden megvilágosodott.

(folytatjuk)





1994. XI. évf.

- 22 -  
27

## Szekeres István

# RÉGMŰLTUNK ÍRÁSJELEKBEN VI. RÉSZ

### Az (urali) Irbit-parti sziklarajzok

Karl Faulmann a sziklarajzegyüttest egyértelműen a kínai írástörténetbe ágyazva, azzal kapcsolatban tárgyalja. (290. old.) „A fantasztikus karaktere ezeknek a formáknak nagyon emlékeztet a felíratra, (az előtte tárgyalt Yü-felíratról van szó) melyet a szibériai sziklafalon találunk. Ilyen felíratot talál az ember Nagy-Permben, közel Cserdin város mellett, egy kőszirten, vörös festéssel beégetve, vagy írva.” Tehát a rajzok nem mellékes körülménye, hogy vörös festéssel van beégetve a sziklába, mely vörös szín valószínűleg jellemző volt arra a korabeli népességre, mely e rajzokat létrehozta. Rekvizituma volt ősi hitvilágunknak.

– Annál furcsább, hogy e sziklarajzok tudományos feldolgozásával nem sikerült legnagyobb könyvtárainkban sem találkoznom, s az a feltételezésem, hogy ilyen nem is létezik, – s ha ez így van: megdöbbentő. Faulmannon kívül csak egy magyar szerző foglalkozik velük: Debreczeni Miklós „Az ősmagyar írás néhány hazai s oroszországi emléke” c. könyvében – „Irbitparti betűképek” alcím alatt. Ő minden áron felírásokat vél látni e rajzokban, s ebben a tevékenységében teljesen önkényesen jár el – így méltatni sem kívánom. Fontos viszont az az ismertetés, melyet a sziklarajzok felfedezéséről, Strahlenbergéről ír: „Ezeket az írásméleket Strahlenberg Fülöp Jánosnak Stockholmban 1730-ban „Das Nord und Ostliche Theil von Europa und Ásia” cím alatt német nyelven megjelent munkájában találtam, Fischer Antal Károly figyelmeztetése után.

Strahlenberg svéd katonatiszt volt s bizonyára a legmiveltebbek közül való; az 1709-ki pultavai ütközet alkalmával orosz hadifogságba esett és Tobolszkba internáltatott. Hadi-

fogsága teljes 13 esztendeig tartott.” Strahlenberg az orosz kormány engedélyével bejárta Szibériát és részt vett abban az expedícióban, melyet Nagy Péter cár 1720-ban dr. Messerschmidt D. G. vezetésével Középázsiai kutatására küldött. A rajzokat Schulmann Károly készítette, aki honfitársa volt, még igen fiatal, de kitűnő rajzoló.

„A Pischma folyótól északra, de nem nagy távolságban és szintén az Ural hegységben, Irbitskoi falu közelében fakad az Irbit folyócska, mely rövid északi irányú pályafutása után, Irbit városa mellett a Nizá-ba, ez pedig Tjumen várostól északra a Turába szakad és így az Irbit folyócska, ha nem is közvetlenül, mint a Pischma, a Turának szintén egyik mellékfolyója, az Irtsz baloldalán, mely aztán az Ob folyamba viszi valamennyit.

Ez Irbit folyócska forrásánál Strahlenberg egy körülbelül 18 rőf magas, négyoldalú kőoszlopra bukkan, melynek északi (hátsó) oldala sima és az Irbit folyócskára – keleti, déli s nyugati oldala pedig e világtáj felé néz és vörösszínű, beégetett vagy festett kisebb-nagyobb betűképekkel ékes.

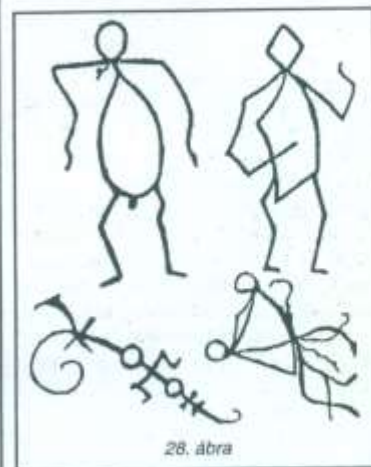
Az oszlop tövében, mint Strahlenberg megjegyzi, „feldúlt sírhelyek is valának, úgy alkotva, mintha mindenik háztetőszerű fedéllel volt volna ellátva.” – A leírás vallásos kultushelyre vall. A finnugor (urali ősnép) őshaza elmélet egyik legfontosabb pilléréként említi a Magyarország Története első kötete (Előzmények és magyar történet 1242-ig – Akadémiai Kiadó, Budapest 1984) a 404. oldalán:

„Az i.e. 3. évezredben, esetleg korábban keletkezett urali sziklarajzok motívumai az újkőkori népesség agyagedényeinek díszítéseiben és



az obi-ugorok élő művészetében is jelen vannak. Az i.e. 3. évezred elején megkezdődött az uraliak szétvándorlása; a szibériai Angara folyó és a Skandinávia között elterülő ropant tajgában létrejövő egységes arculatú műveltség előidézői a szétvándorló uraliak voltak.” Továbbá: „Az egész ugor népág nyugat-szibériai őshazája mellett szólnak nemcsak az obi-ugor és a magyar nyelv egyező elemei, hanem az andronovói műveltség népének és a honfoglalók embertani alkatának egybeesése, továbbá a lovak végtagjai sírba helyezésének szertartása. A honfoglalók körébe elterjedt halotti szemfedő, illetve álarc még a nyugat-szibériai őshazában, az ősgorok körében alakult ki.”

– E fontos bevezető után – nézzük, miről vallanak az urali sziklarajzok; miről tesznek tanúbizonyságot:



28. ábra

– Faulmann könyvében a „szibériai sziklafelíratok” három mezőben vannak csoportosítva; kettő felül, egy alul, amelyik a legnagyobb. A bal felső mezőben (28. ábra) egy mez-





telen emberpárt látunk, ahol a hímnemű feje kerek. „Teljes fegyverzetben” lévén, neme egyértelmű. A nőnemű „ősanya” feje rombusz alakú (mint a nőnemű teknőse!); ágyéka pedig egy háromszög alsó szögét bezáró két egyenes vonal: a női ágyék rajza. Emlői oldalnézetben jól megrajzoltak.

A meztelen nő alatti egy fekvő kerek fejű (hímnemű) ember sémája, mely fölé térdelve egy másik hímnemű ember a fekvő alak nyakán tartja két karját. Nyilván megfojtja, megöli.

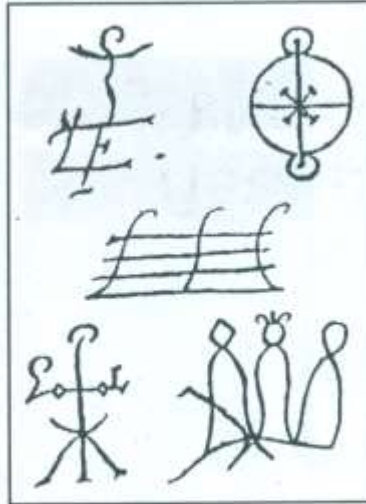
Tőle balra, a hímnemű alatt szintén egy sematikus rajz; egy ferde egyenes vonalon közepén enyhén homorú cezurális vonal, végein lefelé irányuló kampós végződéssel. E cezurális vonaltól egyenlő távolságra alul és fölül kör (a hímnem jelzősémája); a homorú cezurális vonal a föld felszínét jelképezheti, többszörös előfordulásából ez jól egyeztethető. Az alsó (föld alatti) kör alatt csökevényes (magjasszakadt) hajtások és a végén csökevényes inda. A felső kör fölött erőteljes, kifejlődött hajtás(ok) és a végén erőteljes, kifejlődött inda. Nyilvánvaló utalás arra, hogy (a tőle jobbra lévő sematikus rajzon) a megölt hímnemű alaknak nem voltak utódai, míg a felül levő győztes (gyilkos) hímnemű alaknak igen.

A fentiek alapján egyértelmű: a hímnem szimbólikus jelzője a kerek (kör alakú) fej; a nőnemnek a rombusz alak (U fej). A nőnemet ezen kívül a háromszög alakú ágyék is jelzi, amelyik a hímneműnél feltűnően gömbölyű.

– A jobb felső mezőben (29. ábra) a jobb felső sarokban a kerek világ szélrózsáját látjuk az égtájakat jelző egymásra merőleges fővonalakkal. Alul és fölül a (felkelő és lemenő) Nap napkarikái.

A függőleges fővonal tovább folytatódik a napkarikák közepéig, ezzel egyezik a kínai írástörténet Nap (napkarika) ábrázolásával, ahol a karika közepén először még vonal van. (Karlgrén nr. 404) A szélrózsa közepén a fővonalakra 45°-os eltéréssel rajzolt egymásra szintén merőleges, de rövidebb vonalak, végükön rájuk merőleges, kis vonalakkal. E jel a kínai írástörténetben (Karlgrén nr. 605/ 'cyclical character') ciklusos (körforgó/jelleg) – utalva a Nap pályájának körforgó és 'ciklusos' jellegére.

A szélrózsa nyilvánvaló előzménye a teknős modelljében tovább fejlődő, kiteljesedő kozmológiának.



29. ábra

A szélrózsától balra homorú vonal (föld) amelyen felfelé áttörő vonal indát alkot, lefelé számomra eddig értelmezhetetlen rajzolat. Alatta vízszintes négy vonal, melyeken a legalsótól felfelé különböző hajlatú vonalak indulnak. Az egész „kottaszzerű, vonaldíszes” rajzolat, melynek értelmét szintén nem ismerem.

Balra alatta egy „életfa”, melynek a törzsét keresztező homorú vonaltól (föld) lefelé (gyökerek) a rajzolat már azonos a későbbi kínai 'fa' rajzának alsó részével. Feljebb vízszintes keresztező vonal (ág), melyen mindkét oldalon kis rombusz (ős-/anya), utánuk pedig jobb oldalon fallosz-szerű hajtás, bal oldalon erőteljes inda (hajtás) látható. E hajtás-jelleg azonos a kínai 'Enfant' (gyermek) rajzával. (Ryjik nr. 35) A fa függőleges törzse fölött a levegő félkör boltozata látható.

E fától jobbra három „ősalak” szimbólikus rajza, melyek közül a baloldali nőnemű, a jobboldali kettő hímnemű, mely közül a középső hímnemű „koronás”. E koronás, és a baloldali nőnemű lény egymás mellett lévő vonalai keresztezik egymást, „atyakereszt”-et alkotva, s a hímnemű alak vonalából, de a nőneműn keresztül – erőteljes hajtás tör elő. Lenyűgöző, gyönyörű szimbólikus rajz! A jobboldali hímnemű alak teljesen passzív e képben. Bizonyára arról az „égi megbízatás”-ról van szó a jelenetben, amit Dümmerth Dezső így fogalmazott meg:

„A királyi családok eredete az égbe visz, az istenség körébe, és a királyok maguk is félig istenek, istenkirályok, amikor megjelennek. Innét

van, hogy a dinasztikák származását mindig bizonyos misztérium, titok veszi körül, melynek lényege az, hogy az égből leszálló férfias erőtől egy földi nő fogan, s kettejük fia az „istenkirály”, a szakrális tiszteletben részesülő személy, aki azért méltó az uralkodásra, a társadalom, a nép vezetésére, mert csak félig származik e világról, lényének másik része égi, azaz isteni.” (Dümmerth Dezső: „Almos az áldozat” 48-49) Egy uralkodó, „ősatya” fogantatásának ősi rajzát látjuk az írbít-parti rajzon. A három „ősalak” szakrális rajzának fej alatti része hasonló a kínai írástörténet „nagyapa, ős” fallikus alakú táblájához, (Karlgrén nr. 46) valamint azonos Karlgrén nr. 62. lajstromszámú jelével, mely „egy vonzó fallikus-alakú szentelt rúdja a föld oltárának”. (30. ábra)

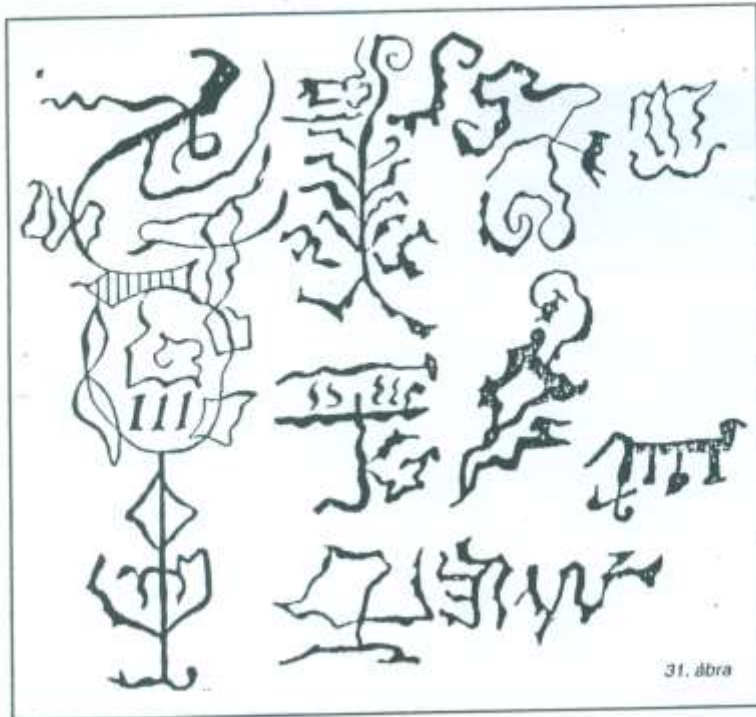


30. ábra

– A harmadik, alsó mezőben egy fa áll, melynek tövében egy nyitott szájú kígyót látunk. Feljebb homorú, két végén befelé hajló (záruló) vonalakkal határolt (bekerített föld?) rajzolat, melyhez a farkával egy macskaszzerűen görbült hátú, karcsú és hosszú fejű állat (tigris?) kötődik. Felette a fa törzsén a nőnem rombusz jele. Felette a gömbölyű fakorona, melynek bal oldalán fallosz-szerű rajzolat, jobb oldalán rombusz. Fölülről e fával szemben egy másik fa, vagy villám (?) látszik. Közül függőleges vonalakkal mezője. A fa rajzolatának belső része (madarak, ljak?) és e harmadik mező többi rajzát (fa? stb.) nem ismerem fel még pontosan, – jellegtelenebb, és úgy tűnik, hogy nem is fontos. (Állatok, madarak? fák?) (31. ábra)

– Összegezve a rajzokat: láthatjuk az első (meztelen) emberpárt: Adámot és Évát (?); alattuk Káin öli Ábelt(?); valamint az „eredendő bűn” almafáját, tövén a kígyóval, törzsén Éva rombusz jelképével, mely fa a Tigris (?) zárt földjén (Édenkert?) állt. A Nap a földön kívül két és nyugszik, mint a sumereknél. Az értelmezett rajzok mitológiai többségben Mezopotámia földjére, vagy annak közvetlen közeli szomszédságába vezetnek bennünket –, de oda vezetnek e rajzok írástörténeti (szimbólikus)





vonatkozásai is. A háromszög alakú női ágyék rajza a sumer képrás 'nő, asszony' jele. (32. ábra)

(René Labat: Manuel d'Épigraphie Akkadienne, Paris nr. 554)

E háromszöget a sumérok a női szobrokra is rárajzolták (a nem jelzőjeként (?), (33. ábra) miként a rombuszt is. (33. ábra) A képek Edward Chiera: „Sie schreiben auf Ton” c. könyvéből valók.

Labat nr. 554:



„nő, asszony”

37. ábra

A rombusz-ágyékú „anya-isten-ség” a IX. periódusból való, (i.e. 2400-2000), tehát lényegesen fiatalabb az urali sziklarajzoknál. Megjegyzem, hogy népünkönél közismert, hogy a 'rombusz'-t falra és egyéb helyekre rajzolják a fiatalabbak 'vulva' rajzaként, olykor néven nevezve, felirattal. Nem tudok róla, hogy más népeknél ez szintén előfordulna. Én főképp azon csodálkoztam (miközben obszcenitásnak tartottam): Miért rombusz alakú? Mi köze van e mértani, szögletes alakzathoz? – Most inkább meg vagyok döbbenve: milyen élő ma is a népi kutúrának messzi évezredek mélységébe „emlékezése”.



33. ábra  
Anyá-istenő  
(IX. periódus, i.e. 2000-2400)

A sumérokon kívül a mai Anatólia keleti térfelén (és talán Irán egy részén is) élt még a hattiknál is e „szó-

borjelölés” szokása, a háromszöggel. (Makai János: „Az indoeurópai népek őstörténete” Gondolat 1991 – 11. és 15/b kép) Később az őslakókra az indoeurópai hódító hettilák rátelepedtek.

– Az urali sziklarajz „ősanya” mindkét jelzőt magán viseli: az ágyéka valóságos „ágyékháromszög” alsó két szára, a feje pedig „rombusz”-ként jelzi nemét, – miként majd később a teknős feje is.

– Az emberben akaratiátlul is feltolul a kérdés: Kik voltak a „protofinnugorok”? – akik (ha igaz) az Uraltól vándoroltak szét, s egy „ősnyelv” hordozói voltak.

– Ez bizony – meglehetősen „sikamlós” terület, mivel a lőrött cserepek, régészeti kultúrák – nem tudnak emberi nyelven megszólalni. Az urali sziklarajzok esetében szintén ez a helyzet – még akkor is, ha a történettudomány „letette a garast” finnugor volta mellett.

Annyit már eleve e rajzok tartalma és írástörténeti kapcsolatai bizonyítanak: nagy műveltségű, nagy „időmélységbe emlékező”, közvetlen vagy közvetlen mezopotámiai gyökerekkel rendelkező nép volt. S ilyen előzmények után nem igen kezdhetett ismét „gyűjtögetni és bogycók után kutatni”.

Mit tudunk meg a sziklarajz műveltségének hordozóiról?

1. Piros festék használata valamilyen okból. 2. Vonalas-koltás (?) rajz. 3. Déli sumer, vagy erősen „sumeros” (protosumeros?) műveltség. 4. A rajzok készítési ideje a feltevések szerint: i.e. III. évezred, vagy még régebbi.

– Nos – próbáljuk feltenni a kérdéseket, és megtalálni a megfelelő válaszokat.

1. Kik használtak piros festéket? – „A kurgánművelődés sírja egyszerű, földbe ástott gödör”... „Gyakori, hogy a holt felsőteste mellé vörös színű port szórtak, vagy pedig övére kis bőrzacszkóba tettek ilyen, vasoxidból készült festéket. Vörös színe vagy a halál után folytatódó életet jelképezte, vagy a másvilági testfestéshez kellett.” „Előfordul az is, hogy kurgánsírba szarvasmarha vagy ló koponyáját tették (sőt vannak ilyenek az áldozati szertartások maradványai között is).” (Makkai 140-141)

Továbbá: „A „főnök” vastagon be volt szórva vörös festékkel, és ruháját sok-sok aranydisz ékesítette annak idején, köztük oroszlánok és bikák figurái.” „Melléte voltak fegyve-





rei: balta, tör, nyílhegyek és eszközei, kés és véső rézből és kőből, edények aranyból, ezüstből, kőből és agyagból. A sír néhány tárgya olyan szoros hasonlóságot mutat a mezopotámiai királyi művészetekkel (pl. edények díszítései), hogy a sírt egész biztosan az i.e. 3. évezred közepére lehet tenni." (Makkai 142) A tények magukért beszélnek, s a piros festék használata – úgy tűnik – a kurgánkultúrához kötődik. A „probléma” e kultúrával az – hogy az indoeurópai őstörténet-kutatók az indo-európai népeket e régészeti kultúra által „vándoroltatják szét” az indoeurópai őshazából – s e kultúrából juttatja az erdős, északi térségben élő „finnugor” népek nyelvébe a korai ősiráni jövevény-szavakat. E kultúrából fejlődött ki egyébként a ’szkíta’ kultúra, melyhez középkori történetírásunk is részben kötődik. (Anonymus)

2. Hol volt vonalas-kottás díszítés? – ha az urali egyetlen rajz annak tekinthető (?), – ami egyáltalán nem biztos.

„Heinrich Schliemann, aki 1876-ban műkénéi ásatásait végezte. Nemcsak az aranykincsekben gazdag „A” sírkör temetkezéseit tárta fel, hanem sok-sok agyagedényt is remek festett díszítésekkel.” ... „a Kárpátok két oldalán, nyugaton Morvaországban, keleten pedig Moldvában és Galíciában, sőt tovább Ukrajnában is. Mindenütt olyan agyagedényeket találtak, melyeket főleg vörös színben festett minták díszítettek. Ezek a késő neolitikus festett kerámiák az előbb említett vonaldiszes-kotafejes-kerámia utódai voltak az i.e. 3. évezred elején.” (Makkai 81) Ez bizony messze van az Uraltól, és szintén az indoeurópai népek kialakulásával kapcsolatban említik.

3. Déli, suméros (protosuméros) műveltség? – Valóban az, ennek feltárása az előzőekben megtörtént. Mégis, ez a legnehezebb kérdés, mivel a feltett „kurgán-kultúra” idejét megelőzően sem tartanak számon az indoeurópai őstörténet-kutatók ilyen jellegű „népesség kiáramlást” délről, – bár sumér jellegű leletek – még pecsétnyomó is – előkerültek a kurgán-kultúrából – de nyelvileg „összeegyeztethetetlen” a szétvándorlás teóriájával. (Az „indoeurópai őstörténetben”.) „A kurgánelméletben azonban a karibált radiokarbon adatok alapján számítva, ezeknél jóval korábbi értékek vannak. Az „igazi” kurgán-teória szerint, amelyet M.

Gimbutas fogalmazott meg, valamikor az i.e. 5. évezred közepe táján alakult ki ez a művelődési kör, és terjeszkedett el nagyjából a Dnyeper és Türkménia között a sztyeppen. Pásztorokodásból élő, sokat költöző és vándorló, hierarchikus társadalmi rendbe tagolt, rangos főnökök által irányított csoportjal három hullámban terjeszkedtek nyugat, észak és délnyugat felé.”

„Ma már tudjuk, hogy a kurgánelmélet régészeti bizonyítékai részben nem léteznek, részben elfogadhatatlanok.” (Mármint az indoeurópai szétvándoroltatás számára.) (Makkai 144) „Egyetlen olyan adat sem áll rendelkezésre, mely szerint a kurgánművelődés korábban vagy később Kis-Ázsiából jött népek hagyatéka lenne, sőt minden szempont a helyi őslakosok örökségét hangsúlyozza.” „A terjeszkedés irányai sem csak keletre vagy keletre és nyugatra tartó mozgásokat mutatnak, hanem észak, az erdős-ligetes zóna felé vezető szálakat is. Minden ismert ténynek és régészeti megfigyelésnek ellentmond, hogy a kurgánkör a vonaldiszes-festett kerámiás közep-európai tömb keleti pereméből alakult volna ki – mint azt Renfrew feltételezi – és onnan terjedt volna kelet felé. Ellenkezőleg: rengeteg adat

szerint ez a nép keletről jött, és éppen ennek a közép-európai tömbnek a keleti részét szállta meg először a Dnyeper és a Prut között, majd innen terjeszkedett tovább a Tiszáig, a Balkánon az Al-Dunáig és egy keskeny sávon még az Al-Dunától délre is. A Rajna-vidék, Észak-Németország, a Brit-szigetek, Görögország, Kis-Ázsia, sőt Palesztina bekebelezésének az égvilágon semmi nyoma!” (Makkai 145)

– Mint látjuk, néhány variáció feltehető. Például:

a) A kurgánkultúra népe hozta létre az urali sziklarajzokat, mert déli kapcsolatokkal – igenis! – rendelkeztek. Talán „ősirániak” voltak.

b) A kurgánkultúra népe nem volt ősiráni nyelvű, s ők hozták létre az asszimiláns „finnugor” nyelviáncot. Délről hozott ősiráni jövevény-szavakat átvették asszimilánsaik. Stb. A hipotéziseknek tág tere nyílik. Lehet állítani, és lehet az állítást tagadni. Tény: az urali sziklarajzok meghatározó fontosságúak, és skandalum – hogy ennyire ismeretlenek. Még keletkezésük pontos időmeghatározását sem végezték el, pedig régmúltunk megkerülhetetlen része, miként a rajzok által felvetett problémák is.

(folytatjuk)





KAPU

1994. XII. h. p.

Szekeres István

## RÉGMŰLTUNK ÍRÁSJELEKBEN VII. RÉSZ

### A nikolsburgi ABC további jelei

A nikolsburgi (székely-) hun abc további jelei – miként a teknős jelcsalád is – az egykori nomád katonanép életmódjának szemléleti világot tükrözik vissza a régműltből, felsorolva legfontosabb tárgyi és műveltségi „kellékeit”. Valószínű, hogy az egykori ideográfikus képírás betűírássá alakításakor e (nyugati, vagy „északi hun”) néprészünk nomadizált még; vagy a régi életmód és ősi műveltség mélyen élt a tudatában.

Ezért – az eredetileg számosabb jel közül – azokból képeztek akrofóniás hangértékekkel betűjeleket, melyek életmódjuk és sajátos műveltségük folytán (jellemzőek) – fontosak voltak részükre, mert ősi filozófiai, kozmológiai, életmódbeli hagyományok fogalmait őrizték. Így például: a szélrózsa, a Hung fan, stb. Ez utóbbiról még röviden:

„A Hung fan más sorrendet ad, kettésével állítva szembe egymással a nekik megfelelő égtájakat: Észak (víz). Dél (tűz), Kelet (fa), Nyugat (fém), s középpel (föld) végzi. Működésüket tehát úgy képzeltek, hogy végtelen mozgásban következtek váltakozva egymásra. Egyik elméletben sem hatolnak azonban egymásba, s nem is keverednek.” (Henri Maspero: Az ókori Kína – Gondolat Bp. 1978. 350. old. Valamint: Régműltünk írásjeleiben II. rész: Kelet-Ázsiai Szélrózsa – 4. és 7. ábra).

Mint látjuk – a ‘Hung fan’ (azaz: Hun(g) minta, vagy fordított) azonos a „Kelet-Ázsiai Szélrózsa”-val.

A nikolsburgi abc eddig még nem tárgyalt írásjelei – jelentős részben egyeznek a kínai írástörténet jeltörténetileg legősibbnek tekinthető ‘ku wen’ (óképírás), és Sang Jin – korabeli rétegével.

A legújabb, XX. századi sinológiai

ában a ‘ku wen’ írásjelek eredetiségét megkérdőjelezzük, vagy tagadják: „Egy nehezen meghatározható korban (a hagyomány e műveletet Konfuciusznak tulajdonítja) egy bizonyos számú ilyen irodalmi művet egy gyűjteménybe egyesítettek, melynek kisebb része fennmaradt, és Sang su, vagy közönségesebben Su king néven ismeretes. A gyűjtemény állítólag száz darabból állt, az i.e. IV. század táján ezekről jegyzéket készítettek (ez a mai Előszó); a Han korra azonban ezeknek már több mint a fele elveszett, s amit ebből újra meglettek (szintén körülbelül a felét), az újfent – meglehetősen hamar – elveszett, és az i.sz. III. század táján hamisított szövegekkel helyettesítették őket, a „régí írásjegyekkel írt szöveg” (ku wen) balul sikerült rekonstrukciós kísérleteivel, úgyhogy a manapság forgalomban lévő Su kingnek körülbelül csak a fele hiteles.” (Maspero 348. old.) Lám – a „hun-gyanús” Han uralkodóház kora...! – Felvetődik: – Nem tudatosan történt? –

Ahhoz képest, hogy „koholmány”-nak tartják a Su king egyes részeit és a „ku wen”-t, meglepő némelyik hun írásjel szinte egyezése a Jin-kori írásjelekkel. Minél ősbibb, régebbi korú a kínai jelváltozat, – annál tisztábban bukkan elő az idő mélysége alól az egykori közös alap, mely jelek írástörténeti gyökerei részben az Altáj nyugati felébe (Abakán hgys. és Minuszinszk, stb.), részben pedig (az Uralon át) Mezopotámiába vezetnek.

A ‘ku wen’ és a Su king izgalmas problematikája – úgy gondolom – további célirányos kutatást igényel.

**Az X ‘atya’ és az 1 ‘anya’ írásjele**

„Legyetek békével, legyetek gond

nélkül; felemel az ég valakit, ki atyánk és anyánk lesz; kormányozva léssen a nép, s békéje lesz.”

(Maspero: 346. old., a Su king T’ai si részéből)

Az ‘atya’ írásjelének szemléleti és jeltörténeti előzményét jól láthatjuk az egyik urali sziklarajzon, (az V. részben) – ahol egy „koronás” (a középső) hímnemű ősalak a jobboldalán lévő nőnemű ősalakkal „atya-kereszt”-et képez, s kettejük találkozó (keresztező) vonalából – a hímnemű vonalából kihajtva, de a nőalakon keresztül – hajtás nő. Lenyűgözően gyönyörű, beszédes szimbólum!

A hun és a kínai jel között – már első ránézésre is – az összefüggés nyilvánvaló: X ‘atya’ X ‘fu’ – csak a vesszők elhelyezésében van némi eltérés. A hun jel atyakeresztjének alsó és felső szárai között, míg a kínai jel végein helyezkednek el. Nyilvánvaló, hogy fa íráshordozón (rováspálcán) nem kerülhettek a „főjel” elhelyezésén kívülre, mert így a fontos értelmező rész előbb-utóbb lekopott volna. Fontosságát bizonyítja, hogy mindvégig alkotója maradt a (székely-) hun jeleinek.

102 父 𠂇 𠂈 𠂉 𠂊 𠂋 𠂌  
a b c d e f

\*b’iwo / b’iu: / f u father (Shí): old man second part of personal name

34. ábra

B. Karlgren a 102. lajstromszám alatt tárgyalja a FU jelét: (34. ábra) Jól láthatjuk, hogy a legrégebbi (yin-kori: b és c) jelváltozatoknál még csak a kereszt egyik szárának végén volt vessző, mely a d változatnál vált el (Chou I. korban) a szártól. A két vessző a kínai írástörténetben a Chou IV. és a pre-Han korban már a jelenlegi helyén található. B. Karlgren a kínai jel rajzát egy „ancestral tablet” – ‘ősi emléktábla’-t fogó kézből vezeti le, ahol a vessző a tábla.

Vita tárgyát képezheti, hogy akrofóniás vagy véghangzós az ‘ég’ (ég), és az ‘eb’ jelek hangértéke, mivel a mássalhangzók előtt ‘e’ magánhangzó van. Az ‘atya’-jel hangérték-jelölése maga a szó korabeli leírása: ‘athy’ (aty), miként a ‘Batthyány’ családnevünkben is fellelhető kettőzött t-vel: B-atthy-ány. Ebben az írott formájában viszont közelebb áll a nyelvünkben már kihalt ‘atval’





korabeli leírásához: „atval 'Stiefvater' (1380–1410: athval, athyal; 1400–10: athual; Andrea Atthwal szn. L. fiál. I. Az ata, at- 'atya; Vater' (etimológiáját I. az atya alatt) szóból és a fél 'Hälfte; halb' szó p- kezdetű előzményéből alakult előmagyar kori vagy még régebbi elhomályosult összetétel" (AMaSzKFuEli 99. old.)

„atya 1181: ? „quorum nomina hec sunt: Atta cum filia” szn.; 1200: ? Ata szn. „1213/1550: ? Achya hn.?” „1350 k.: „de qui legen neky atia ozut nem tud(hot)juc” „J: 1. 1350 k. 'apa, Vater'; 2. 1372 u/1448 k.: pap; Priesteriszerzetes; 1372 u/1448 k.: 'köztiszteletben álló személy; vezető; 4. 1416 u./1450 k.: ősz;”

„aty- alapszavunk vagy ősi finnugor (esetleg urali) kori, vagy magyar gyermeknyelvi szó.” „A szó ty hangeleme magyar fejleménynek látszik. Az eredeti jelentése az 1.” (TESz)

A kínai jel (FU) jelentése: apa, öreg ember; megtisztelő második része a személynévnek. A kínaiaknál, miként népünknel is egykoron (régmúltunkban), rendkívüli mértékű volt az őstisztelet.

A jel hangértéke: (aty) – a nikolsburgi ábc-ben és a székely rovásírásban 'ty' – mely ebben az esetben inkább véghangzós hangértéknek tekinthető. (Amennyiben 'atya' szavunkat vesszük alapul: szóközi, – rendhagyó.) Annál is inkább, mivel a nikolsburgi ábc-ben az 'and' ligatúrában akrofóniásan is jelen van az 'aty' jele „rontott”, hiányos formában, mivel a két vessző már hiányzik.  $Aty + \underline{d} = 'and'$ .

$\text{X} + \text{Y} = \text{X}$   
 $\underline{aty} \quad \underline{d} \quad \underline{and}$

35. ábra

Nyelvünkben az 'ata < atya' t<ty változás már a betűírássá alakulás előtt mehetett végbe székely néprészünknel.

Az ótörök jelrendszerben az 'ata' nincs jelen. Nem jelalkotó.

\*\*\*

Az 'anya' és 'asszony' jelentésű írásjelek fő alkotója a sztyeppei nomád kultúrkörben – és eredetileg a kínai írásban is – az ágyékháromszög. Eredete az ósumér képirás 'nő, asszony' jelentésű (ágyék-háromszög) írásjelére, valamint a sumér 'anyaistenség' és egyéb női

ábrázoló szobrokra rajzolt ágyékháromszögre vezethető vissza. Az urali sziklarajz meztelen emberpárja nőalakjának az ágyéka már eleve háromszög alakúra van rajzolva. Mivel az urali (Irbít-parton lévő) sziklarajzokat i.e. IV.–III. évezredre datálják, így nagyjából azonos korú a sumér előfordulással.

Ilyen – ágyékháromszöggel rajzolt szobrot a közép-kis-ázsiai Hasanoğlanban is találtak az i.e. III. évezred utolsó harmadából, valamint a kültepei kárum 1/b rétegében az i.e. 18. századból. Az urali sziklarajzok létrehozásának idejében (az i.e. IV.–III. évezredben) nagy valószínűséggel csak a protoszkita kurgánkultúra népe juttathatta innen délről a messi Uralba, északra, majd keletre a mezopotámiai eredetű kultúrát. Olyan nép, amelyik köztes földrajzi helyzetben és mozgékony (nomadizáló) életformában élt ekkor már a steppén. Egy lényeges bökkenő ebben a lehetőségben is van: – túlságosan pontosan van lerajzolva az urali sziklán a biblia néhány története ahhoz, hogy (csak) közvetett legyen az átadás; és akkor a Kínáig eljutott sumér írásjelekről még szó sem esett. Van tehát egy köztes steppei terület, ahol a bizonyítás jelenleg nem megoldott: – Milyen nyelven, vagy nyelveken (?) beszélt a kurgán-kultúra népe?

A történelmi folyamatok logikája és az írástörténeti összefüggések azt mondatják: Valószínűleg a mi ősnyelvünkön, melybe igen sok ősráni

szó került e korban (e déli érintkezésből és kapcsolatból), amely nyelvet a nyelvészet mai terminológiája szerint „urali alapnyelv”-nek is lehet nevezni. Bár hiszem: igaztalanul.

Tény: az 'ágyék' és az abban kifejeződő – az írásjelekben is benne levő lényeg – még mai nyelvhasználatunkban is jellemző módon van jelen. S nem tudom, hogy a kínai és a török nyelvekben is létezik-e ilyen analógiája.

„ágyék 1. <Az emberi testen>: comb hajlatai közé eső és a hasból lefelé terjedő táj, a nemi szervek tájéka.” Valamint: „V.kinek az --ból ered, szakad, származik v. vki -ának gyümölcse: valakitől mint szülőjétől származik. □ Egy íze sem enyím, E szenny idegen ágyékból ered! ArL. – SHA. S kik szakadtak ágyékomból. Unokák és gyermekek,” Ady (AMNyÉrtSzót.)

Az 'anya, nő, asszony' jelentésekkel bíró jelcsalád (36. ábra) ágyékháromszögeinek – az eredetinek tekinthető sumér, de az ótürk jelet is kivéve – van egy közös jellemzője: a háromszög egy függőleges (a kínai jelnél guggoló) gerincvonalhoz került. A jel értelmezését segíti a kínai jel meghatározása. RYJIK nr.11 és nr.156. (37. ábra) Ryjikknél az 'a'-val jelölt jelek jócsontokon (Jin-kor), a 'b'-vel jelöltek bronz tárgyak felirataiban fordultak elő. A többi későbbi. Ezek szerint az 'ágyékháromszög' már a Sang-Jin korban jelentős átalakuláson ment át a kínai írástörténetben, elvesztette eredeti je-

sumér:



geme

/femme/

urali:



ótürk:



qırqın

kínai:



nü

/nő, anya/

hun:



ana

anya

gót-germ.:



wiba, wamba

weib

36. ábra





Représentation d'une femme... (accroupie ? enceinte ? en position de soumission ? ...)



femme... nü 女 devenue mère (marqué par les mamelons).



(1) Mère, maternel.

37. ábra

lentését s a gömbölyűvé váló forma mindinkább az „áldott állapotban” lévő nő, asszony jellemző formáját jelöli. (nr.11) „Ábrázolása egy nőnek, asszonynak... / guggoló? állapotos? megalázkodás helyzetében?” Ryjik nr.156. jelénél két vessző jelöli a mellbimbókat az anyává lett nő rajzán.

A jeltörténeti párhuzamból egyértelmű, hogy az ágyékháromszöghöz illesztett függőleges vonal a gerincvonalat jelöli 'anya' jelünknél. Az ótürk jelnél ez a kiegészítés a kínai kulturális hatás elégtelensége miatt nem történt meg, vagy visszaegyszerűsödött a hun jelből ágyékháromszöggé. Hangértéke: akrofóniás 'qī' és 'īq' (a fordítottja). „qīr qīn Jungfrau II bakire” (Altürk. Gramm.) Ez a hangérték kiterjesztés a hangzók megfordításával több ízben előfordul az ótürk jeleknél. Sőt – a jelek kettéválasztásával is olyan jeleket hoztak létre, melyeknek fordítottja is van. Ez viszont valószínű, hogy kínai hatás.

'Anyá' szavunkról: „1181/1288/1366/16. sz.: ? Ana hn. 1300 k.: „fyrou aniaht thekunched” „1372 u./1448 k.: Annýa” „J: 1. 1300 k. 'édesanya; Mutter” „A szócsalád tagjai származékszavak; any- alapszavunk valószínűleg ősi gyermeknyelvi szó a finnugor, esetleg az urali korból; vö.: vog. AL. ań 'anyai nagyanya'; zürj. V. ań „asszony”. „Az alapnyelvi alak aña lehetett.” „Más nyelvcsaládokból is idézhetők hasonló alakú és jelentésű szavak; vö. török ana; tunguz ani; sumér anna: 'anya' stb. Ezek a szavak általában gyermeknyelvi eredetűek lehetnek, s így összefüggésük és koruk is teljesen bizonytalan.” (TESz) 'Anyá' jelünk hangértéke: akrofóniás 'a'.

Az ótürk jel jelentése 'fiatalasszony, Jungfrau'. A gót-germán

runákban is ott találjuk e hun eredetű jelet, a gót salzburgi abc-ben, a themsemesseri abc-ben, stb. A jelnek etruszk (észak-itáliai) és vitathatatlan európai előzménye nincs. Hangértéke: 'w'. Az ágyékháromszög a függőleges (gerinc-)vonal jobboldalán van, aminek magyarázata az, hogy a germán runákban balról jobbra rótták a jeleket, így „aszimmetrikus rajzolatú” írásjeleknél az aszimmetrikus részek mindig a jel jobb oldalára esnek, hogy a jelek közötti közöket mindig egyformán biztosítani lehessen.

„Weib (nő, asszony) n. Mhd. wip, ahd. wib, mnl. nnl. wifj, asächs. afries. ags. wif, engl. wifw, anord. víf, dán. schwed viv führen auf germ. wiba” Továbbá: „Unser Wort bleibt schon im Ostgerm. ohne Entsprechung, vährend die gleichbed. mhd. kone, ahd. asächs. quēna, ags. cwēne, anord. kona, got. qenc, qino mit aind gna 'Götterweib' und gs. gyine 'Frau' urverwandt sind: Holger Pedersen 1942 Studia nophil.” (Friedrich Kluge: Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache)

A jel hangértéke akrofóniás 'w' – annak ellenére – mint látjuk, hogy a gót nyelvben 'qino' nem felel meg az akrofóniás követelménynek. A „wamba f. bauch, leib” – 'has, törzs' teljes mértékben megfelel, miközben a kínai jel jelentéstörténeti átalakulását tükrözi. („Ábrázolása egy nőnek, asszonynak... állapotos? stb. helyzetében.) Ez viszont azt jelenti, hogy a hun jel átvételének idején (a 4.–5. szd.-ban) írásjelünk sem már 'ágyékháromszög', hanem a kínai (és gót jelnek) megfelelő képi tartalommal rendelkezett. Ámbár az is elképzelhető, hogy a kínai hátástól kevésbé érintett, vagy későbbi török hatásra a háromszög is jelen volt néprészünk írásrendszerében.

A X 'hóka' és a /Δ 'ló' írásjele

A (székely-)hun írás eredeti 'h' hangértékű írásjele két, egymás fellett elhelyezkedő X-jelből állt, mégpedig úgy, hogy a két jelrész között jelentős távolság volt. Tehát a jel két azonos, de különálló részből állt. Ez feltűnő és szokatlan betűvé alakult jel esetében.

A jel „romlása” akkor indult meg, amikor úgy kezdték róni, hogy a felső jel alsó és az alsó jel felső szárai összeértek: X Innen már csak egy lépés a további (rontás és) egyszerűsödés, amikor két egymást metsző ívvel (az eredeti 'egek', a türk 'e' hangértékű jellel) helyettesítették a négy vonalból álló jelet: X

Amikor az eredeti képeket jelentését elfelejtették (mert betűként már nem volt rá szükség), minden egyszerűsítés (és rontás) előtt megnyílt a lehetőség. Immár nem volt szükség a jel eredeti jelentésének ismertetére.



Bernhard Karlgen Grammatika Serica Recensa c. művében az 1127. lajstromszámmal szerepel a jel a ló (egyik) Jin-kori rajzával együtt. (38. ábra) Jelentése: „horse with mixed colours (e.g. brown and white) (sh); mixed (Sün).” – „ló kevert színekkel (barna és fehér) kevert”

– Ilyen „kevert színű” lovat, ahol a barna mellett a fehér van jelen, egyet ismerünk: a „hóka-kesely”-színnű lovat.

„hóka 1709: „megérdemli az hóka az 3 vég posztót... micsudás az jó ló”

„1764: „Egy pej Kancza Csoka Szemü hoka fejü”

J: 1. 1764: 'fehér foltos homlokú vagy orró <ló, ritkábban kecske, juh, szarvasmarha, vadlúd, stb.>; 2. 1764: 'kesely lábú <ló>”

„Szarmazékszó: a „hold” jelentésű hó főnévből alakult -ka kicsinyítő képzővel. Eredeti jelentése 'holdacska' volt. Párhuzamként kínáikozik a hold-ból képzett N. hódas – hódos, hódikós 'fehér foltos homlokú <ló>” (TESz)

– És a kesely?  
„kesely (e-e) mn és fn l. mn 1. (nép) Olyan <háziállat, főleg ló>, melynek szőrzete sötétebb színű, v.melyik, es. több lába azonban ki-





sebb-nagyobb magasságig fehér. □ Békót tettem kesely lovam lábára, Mért nem hallgat a gazdája szavára. TOM.

II a) – láb: háziállatnak, főleg lónak olyan lába, melyet kisebb-nagyobb magasságig fehér szőrzet borít. A ló jobb külső lába –.

II b) – lábú: olyan <ló>, melynek egy vagy több lába ilyen. – lábú csikó, kanca.

2. (táj) Fehér, v. világosabb folttal tarkázott <állat, főleg ló, szarvasmarha>. (AMNyÉSz)

– Általánosan használt, egykor rendkívül kiterjedt fogalomról van szó. Valószínűleg a – „Hóha! – Hóha-hó!” – megállást parancsoló szavak is a 'Hóka' (ló) megszólításai, fennhangon.

Hóka <hóha, k<ch> hangzótöltéssel. Ez is arra mutat, hogy ez a (színű) lótipus népünk (egyik részének? – vagy) általánosan használt ősi (üsti) lova volt egykoron. Már a kínai szomszédságban is.

Egy olyan írásjellel van dolgunk, amely csak a kínai írástörténetben és a (székely-) hun írástörténetben van jelen. A törkből hiányzik. 'Hóka' szavunk etimológiája – azt hiszem – téves, s egy régebbi török szóra vezethető vissza, mely később – lehetséges – elveszítve eredeti jelentését, „népetimológiával” alakult tovább. A „perdöntő” bizonyíték Ligeti Lajos: „A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van” c. könyvének 193. oldalán található:

„Az *h* szókezdő meglétét még tagadni sem kellett, mert nem is volt mit tagadni. Valóban, semmiféle nyelvemlékben nem sikerült ennek a szókezdőnek a nyomára bukkanni. Elvileg ugyan fel lehet tenni, hogy esetleg olyan hangról van szó, melynek jelölésére a nyelvemlékek írásában nem volt megfelelő jegy. Ilyesmire valóban ismerünk példát, ha ritkán is. Így a szókezdő helyzetben jelentkező laryngális *h*-t nem tudja jelölni sem a rovásírás, sem az újgur írás. Tibeti és kínai átirásban mégis ilyen török szavakat (és kifejezéseket találunk: tib. *ha-la* yun log 'tarka lovú' (tör. *ala yontlu*); tib. ud *ha-dag-leg* 'tehén lábú' (tör. ud *adaqli*); kín. *halan* 'tarka (hegy)'. (tör. *ala-n*); végül egyöntetűen huiyur népnévet (tör. *uyur*) és hírkín méltóságnevet rögzít a kínai és tibeti átirás.”

Török nyelvi oldalról kellően körül jártuk a 'tarka' jelentésű szavakat és kifejezéseket. Megállapítható, hogy a 'ha-la', 'ala', 'ha-dag-leg',

'adaqli', 'halan', 'ala-n' szavak egykori szótöve a 'ha' lehetett, mely szókezdő 'h' a törökben lekophatott, vagy egyszerűen nem ejtették. Valószínű, hogy nem török eredetű a szó, hisz hátul képzett mély *η* (*h*)-val kezdődő szó Gabain Altürkische Gramm.-ban mindössze tíz van; így jelölésére sem volt szükség.

– Az, hogy a török (?) *ha-*, és a *hó-* szótövek között van-e és milyen az összefüggés nyelvünk régmúltjában, ma már bizonytalanabb vagyok. Az tény, hogy a 'hóka' és a 'halan', 'hala', stb. azonos jelentéssel bírnak, s megegyeznek a szókezdő 'h'-ban is.

Végezetül egy érdekes „analógia” 'hahó' szavunkkal kapcsolatban: „2.

(az első szótagon rendsz. erősebb hangsúly van) (nép) <Gyors mozgásban lévő állat mozgásának lassítására való felszólításként, főleg vágató ló csendesítésére, gyak. *hó* *isz*-val együtt.> ~! □ Az ostort... erősen fogja mindenik... *Hó*, *hahó*, *hó* – kiáltják egyformán a lovaknak és meglassabbodnak azonnal.” (AMNyÉrt.Szót.) Írásjelünk hangértéke: akrotoniás 'h'. A fentiek alapján teljes biztonsággal megállapíthatjuk, hogy a (székely-)hunok (Attila népe) lóállománya döntő részben 'hóka' (halan, hala) színű „tarka” lovakból állt.

(folytatjuk)



## Cey-Bert R. Gyula (Bangkok) A HONFOGLALÁS KORI MAGYAR KONYHA

Tudunk-e egyáltalán valamit a honfoglalás kori magyar konyháról? Már a kérdés feltevése is abszurdnak tűnik, mert a válasz majdnem mindenki számára egyértelmű, hogy semmit vagy nagyon keveset tudhatunk a honfoglaló őseink konyhájáról és ételeiről.

Írásos emlékeink nem maradtak fenn. A korabeli krónikák és feljegyzések nem beszélnek a konyháról, nem említik meg a magyar étkezési szokásokat. Mindebből egyes kutatók azt a hamis következtetést vonták le, hogy a Kárpát-medencébe érkező „barbár” lovas-nomád magyaroknak csak nagyon primitív konyhája lehetett (sőt néhányan még meg is kérdőjelezték, hogy volt-e egyáltalán sajátos konyhájuk), és ezért úgy tekintették, hogy a magyar konyha valójában a honfoglalás után alakult ki, főleg a bizánci, a német és a szomszédos szláv konyhák hatására.

Tudjuk, hogy egy nemzeti konyha egy nép kultúrájának szimbólikus kifejezője és érzelmi nyelve. Egy népnek, amelynek nincs sajátos konyhája, nincs sajátos kultúrája sem.

Nem kell sokat bizonygatnunk, hogy a Kárpát-medencébe érkező magyarságnak sajátos és egyedi kultúrája volt. Ha viszont sajátos és egyedi kultúrája volt, akkor sajátos és egyedi konyhájuk is volt.

Milyen lehetett tehát a honfoglalás kori magyar konyha és össze lehet-e hasonlítani a sokak által fejletlenebbnek tartott nyugat-európai konyhakkal?

A kérdésre Magyarországon, Közép-Ázsiában, Kelet-Turkesztánban (Ujguriában), Tibetben, Mongóliában és Kínában végzett többretű régészeti, történelmi és néprajzi kutatások válasza egyértelműen a következő: a honfoglalás kori magyar konyhát nem lehet összehasonlítani



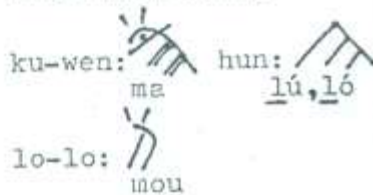


## Szekeres István RÉGMÚLTUNK ÍRÁSJELEKBEN VIII. RÉSZ

### A Nikolsburgi ABC további jelei II.

#### A ló, (lú) írásjele

Karl Faulmann „Illustrierte Geschichte der Schrif” c. könyve 284. oldalán a kínai Ku-wen (óképirás) jelei közt feltűnt a ló sajátos rajza és a (székely-)hun ábc „l” hangértékű jele közt a nagyfokú hasonlóság, szinte azonosság:



(39. ábra)

Egyféle hasonlóság még a déli kínai Lolo-írás ló jelével is fennáll.

Mindezt írástörténeti kutatásaim elején vettem észre, s ez szerfelett megerősített munkám hitében, az előttem álló rendkívüli nehézségek makacs legyűrésében.

Kyrlj Rjyik bőséges változatokban mutatja be a jel fejlődését a Jin-kori (a) változatoktól a mai (d) jelig. (L'idiot chinois nr. 12)

Représentation d'un cheval.  
(Crinière comme trait pertinent.)



(1) Cheval.

40. ábra

Berhard Karlgren a Grammata Serica Recensa nr. 40. jeleként:



41. ábra

„mä l ma; l ma horse (Shi). b. is Yin bone, c. Yin bone, d. is Yin, e. Chou l.” Vagyis: „Mä l ma; l ma ló (Shi). b. Yin csont, c. Yin csont, d. Yin, e. Chou l.”

A legfeltűnőbb ezekben a rajzokban az, – hogy minél régebbi a ló rajza a kínai írástörténetben, annál közelebb áll a (székely-)hun ábc „l” hangértékű (ló) jeléhez. Valamint a Ku-wen (óképirás) jeléhez, amellyel majdnem azonos. Jól látható a ló feje, szeme, fülei, s a páros lábak sematikus vonalai, amelyek a székely írásjelben már nem párosan, hanem egy vonalban összevonva vannak jelölve. Kyrlj Rjyik legelső (a) Jin-kori jele még szintén jól látható analógiát mutat jelünkkel és a Ku-wen rajzával, de már itt is látható, hogy megváltozik a rajz értelmezése, és egyre inkább. Az a felső vonala a jelnek, amelyik a Ku-wen rajznál a ló hátát és fejét jelölte, bezárul alulról, s egyre inkább a ló fejét kezdi jelölni. Rjyik első (a) jelű rajzánál még benne van a két páros lábakat jelölő vonal (miként Karlgren b és c jelének rajzánál is látjuk), de az értelmezési zavar egyre nyilvánvalóbbá válik, már a Jin-korban. (i.e. 1800–1100)

Mivel a Ku-wen rajz igen képies, kíváncsivá tett; Hol lehet megtalálni azokat a ló-rajzokat, amelyekkel a legjobban rokonítható. A közép-ázsiai, dél-szibériai és mongóliai „sziklarajz-irodalom” áttanulmányozása során arra a meggyőződésre jutottam, hogy a mindenütt előforduló ló-rajzok közül a közép-ázsiaiak állnak a legközelebb hozzá. (Okladnyikov, Alekszej Pavlovics; Petroglifü Centralnúj Azii, 1980., Leningrad, Nauka 232–233. old.)



42. ábra

A hasonlóság legfőbb ismérvei – véleményem szerint – abban rejlenek, hogy a lovak lábai párosával vannak megrajzolva, a lovak páros füleivel, s a farkuk hosszú. A többi (mongóliai, stb.) a felsorolt ismérveknek ellentétei. Többnyire csak szimplán vannak jelen. A Ku-wen rajzához egyértelműen az Abakán hegység lórajzai a meghatározóak, a Minuszinszki-medence mellett.

„ló 1055: „indeque adaruk fee pof adluazu holma” sz. hn.; 1138 / 1329: ? Lougudi sz. szn.; 1193: lovacol hn. Loaz hyg sz. hn.”

„Ősi örökség az ugor korból; vö.: vog. T lo, Szo. luþ; osztj. V. loł, O. lau. Ko. taw: „ló”. Az ugor kori lótar-tás egyik nyelvi emléke. Az ugor alapalak luþj lehetett. E szó az ugorban valószínű jövevényszó; átadó-ként számításba jöhetnek kaukázusi, indoeurópai és török nyelvek, a kérdés azonban további vizsgálatot igényel.” (TESz)

– „A közelmúltban a Volga alsó szakaszán, kalibrált rádiókarbonos kormeghatározás szerint az i.e. V. évezred végéről származó sírban fedezték fel az eddig ismert legré-gybb olyan nyomokat, amelyek lótar-tásra utalnak. A sírban nagy mennyiségű löcsontot találtak, zoológusok megállapítása szerint: domesztikált lovak maradványait. A temető közelében elterülő áldozati berek területén Szjezsij mellett, két lókoponyát találtak. Ebből következik, hogy a Volga és az Ural között fekvő területen legkésőbb az i.e. IV. évez-





redben kialakul a lókultusz, és virágzik az i.e. II. évezredig (az Ural déli nyúlványainál, Szintásban a közelmúltban napvilágra került leletek). Itt kerülhettek érintkezésbe egymással a lótenyésztő törzsek, s eredményezhette, hogy a lótarásra vonatkozó szavak átkerülhettek egyik nyelvből a másikba." (V. V. Ivanov: *Nyelv, mítosz, kultúra* 213–214)

„Ló” szavunk a finnugor nyelvekben csak a vogul és az osztják nyelvben van meg. Vogul: ló, tbsz.: lót; ezen kívül: low, lú. Osztják: tau, loh, lay, tou, lau, lou, taw, law.

– Az ótörk írásban a „ló” (: at) nem jelalkotó. Valószínű, hogy a török népek később lettek lótarók, lótenyésztők, s a ló nem töltötte be életükben, ősi múltjukban azt a különleges szerepet, amit népünkél. Erre utal „magyar” népvünk is, (lovas-nép, szablyás lovasnép), melynek szótöve a kínai „ma” (= ló). (*Szekeles István: A „magyar” népnév és a „Megyer” törzsnév etimológiája. Magyar néprészünk történelmi azonosítása. ZMTE hetedik Őstörténelmi Találkozó 1992. Szentendre. Előadás. 51 oldal*)

A kínai „ma” (ló) ősi becéző-kicsinyítő képzőnkkel: -d, -da, -cs, -csa – jelentős számú helynevekben van jelen „elhasonult” változataikkal együtt a Kárpát-medencében, amit e helynevek (településnevek) sokasága alapján helyesebb Magyar-medencének nevezni – oly mértékben meghatározóak. Térképre rajzolva e település (nev)eket – pontosan kirajzolódik előttünk megmaradt „avar-kori” településrendszerünk, mely híven tükrözi a frank-avar és bolgár-avar háborúk pusztító következményeit. Így – hiányoznak e településnevek a Duna-Tisza közéről („Zalán földje”); a Maros-Tisza-Duna határolta sík területről („Galád földje”); a Dunántúlon a Fertő-tó, Balaton, Szigetvár vonaltól nyugatra lévő területről („Rómaiak legelője”); – de – hiányoznak a Mezőségről is (!) („Csigla-mező”).

Ezen „üresen maradt” területeket később „lefedi” Árpád népének törzsi helynevei, a medence többi részével együtt.

– Néhány példa e névtípusokról: ma+d Mád (Szerencstől északkeletre. 1255/16. szd.: Mad, Maad; 1211: Mod szn. 1213/1550: Modu.). Nagymod (Dunaszerdahelytől északkeletre. 1260: Nadmod; 1254–5: Mod). d<gy Magy (Nyíregyházától keletre. 1326: Mogh. 1188: Mogy szn.)

ar<or<ur népnévképzővel: Modor = Mod+or (Pozsonytól északkeletre. 1256: Modur. Vö: Modor 1237–40.) Madar = Mad+ar (Komáromtól észak-keletre. 1252: Modor) d<t Matty (Siklóstól délnyugatra. 1355: Moch. Vö.: 1211: Mot szn., Mod szn., 1229/1550: Mogy szn.)

Mátra hgys. Mat+ra (1150 k) 13–14. szd.: silvam Matra.

ma+cs (Debrecen belterületétől nyugatra. 1282: Moch. 1211: Mocchi) Mocs (Kolozsivártól keletre. 1319: Moch.) ma+csa és csa<csó Mácsa (Aradtól északra. 1380: Macha.) Mácsó (Hátszegtől északra. 1263/1347: Machov 1198: Macho szn.) cs<k Macsó (A Szávától délre, a Morava és a Drina folyó között, most Macsva. 1256: Mako.) Makár-hegy (Pécs központjától nyugatra. 1138/1329: Machari.) Makofalva (Kalotaszegen, Bánffyhunadtól keletre. 1299/1300: Mako.) Makfalva (Nyárádszeredától délkeletre. 1186: Mok.) Maklár (1261/1271: Moklar. A -lar török tbsz. Egertől délre.) Makarja (Munkácstól délkeletre. 1198: comite Macharia 1393: Makarja.) Mocs (Tatától északnyugatra. 1237–40: Macha.) Nagymacséd (Szeredtől délnyugatra. 1138/1329: Macidi. 1329: Mached.) Galgamácsa (A Galga mentén. 1371: Macha 1237: Macha szn.) Stb.

*mádão* 馬 刀

(1) *Sabre de cavalieris.*

43. ábra

– Figyelmemet Ryjik MA jelicikénel a glosszáriumban a „mádão” kifejezésre hívta fel (43. ábra), mely összetett szó, miként leírva is a „ló és szablya” rajzából áll. Ha a kínai szó végén két magánhangzó van, az utolsó ún. „félhangzó”. Tehát „mada(o)”-nak hangzik, az o hangot alig ejtik. E szó tehát két részből áll: ma (ló) + da (szablya). Nyelvünkben is: eldádáz(ni) valakit: Dál – dá! Vitatható, hogy „mada” helyneveinkben a „ma + da” kicsinyítő képzős alak van jelen, mint pld.: Kis-vár-da névben, vagy a ma + da (szablya). Utóbbi mellett az szól, hogy a „da” is jelen van hazánkban -d kicsinyítő képzős helynevekben, pld.: da-d és da-da (-da). Dad (Oroszlánytól délnyugatra. 1230: Dod. 1326/27/2383: Dood.) Dadapuszta (Határrész Igal belterületén. 1138/1329: Dada.) Nyírmada (Vásárosnaménytől délnyugatra. 1296: Mada. 1211: Mada.) Mada (Dévától északkeletre. 1407:

Mada.) Madocsa (Pakstól északkeletre. 1109: Madocea 1138/1329: Madafa szn.) Madácsi (Losonctól északnyugatra. 1460: Madarzka, 1430: Madach. 1350: Madach szn. 1250–1350: Modacs.) Itt felettébb figyelemre méltó a: Ma-da-r-z-ka névalak változat. Madocsán (Liptótelepa belterületétől északra. 1391: Madachfalva. 1390: Madachfelde. 1503: Madaczan. Ez utóbbi névváltozaton látjuk, hogy elszlávosodott.) Stb. k<h hangzótávtozással: Mohol (Zentától délre. 1323: Mohareve. 1230/31: Mohor szn.) Mohora (Balassagyarmattól délkeletre. 1332–37: Mahara.) Mohács (Pécsstől keletre. 1093/1190/1338: Mohach.) Moha (Székesfehérvártól északnyugatra. 1243/1248: Moha. Itt: Moca<Moka<Moha változás ment végbe.)

(A régi nevek: Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára c. könyvéből valók. A fenti etimológiák viszont tölem származnak.)

A fentiekből jól látható, hogy ma használatos „magyar” népvünk a ma-d-ar változatból d<gy-sülés által jött létre (mint: id-fon – igyfon, dió – gyivó, stb.), de létezett a: ma-cs-ar, ma-csa-r alapváltozat is. A d<gy-sülés még a steppén végbement, mert ott török nyelvi hatásra gy<dž változás (mivel a törökben gy nincs), majd ebből a törökből dž<ž szláv változatok jöttek létre a č-s változatok mellé. A bulgáriai Madara, Madzsarov és valószínű, hogy a Madan is e helynévanyagba tartozik. Mintha egy (vezető?) részük a honfoglaló bolgároknak is „magyar” lett volna. Vagy csak az egykori együttélés emléke.

A gy hangot többnyire „g”-vel írták le az egykori megmaradt forrásanyagokban, mivel más nyelvekben a „gy” lejegyzésére alkalmas betű nem volt, miként nálunk sem. Így pld.: Magyarfalu (Liptó útvártól északnyugatra. 1230/1283: Magjorfalu (Uhorska Ves). Mátyfalva (Nagyszőlőstől délre. 1326: Magfalva) Magyarfalu (?). Igen sok a<o<a változás is végbement. Németh Gyula a HMKIAL-ban (A honfoglaló magyar nép kialakulása) külön fejezetet szentel népvünk lehetséges előfordulásainak. Csak röviden felsorolva: „al-madž”, „mačarok vára”, „Madzar”, „Madžar” – „Kiči Madžar és Ulu Madžar-ból állt”, „Možar-tó” (Možarskoe ozero), „Možarsk”, „Možarovskij Majdan és Možar-Kasy”, (ž<š és o<i -vel) „Mižar”, „Mišer”, „Mižer”, „Mižar”, „Mižary”, „Mačjarin szn.”,





„Madjar, Madjarovo”, „Modžar”, „Matjar”, „Mačarakoroj”, „Madžara, Madžariszkhal”, „Madžar”, stb.

– Úgy látom, hogy e népnév a „griffes-indás” népességhez kötődik, s a „nyomok” a Topa vezetésű „Északi Vej” állam lovas-nomád hun néprészéhez (mely igen erős kínai befolyás alá került) és a nyugat felé elvonult avarokhoz köthető. A kínai „ma” (ló) nyelvi átvétele is erről tanúskodik. Régészeti anyaguk Belső-Ázsiába, stíluseredetük Koreáig kísérelhető. (Erdélyi István: Az avarság és kelet a régészeti források tükrében Ak. Kiadó, Bp. 1982) Tehát a „madar-magyar” (macsar) népnévünk jelentése: „lovasnép”. S bár Erdélyi István az általa vizsgált és rendszerezett régészeti anyagról azt írja: „Konkrét etnikus ismertetőjegy-

ként nem lehet őket felfogni.” – mégis – régészeti oldalról – döntő fontosságúak. Részben fedik a Német Gyula által felsorolt „magyar” hely és földrajzi neveket. A Kárpátoktól keletre az alábbi tájegységek szerint csoportosítja őket:

1. Déloroszország és Ukrajna 2. Kaukázus és környéke 3. Baskíria, Vjatka és Káma-mellék 5. Nyugat-Szibéria 6. Közép-Ázsia 7. Belső-Ázsia: Kucsza (Turfáni-medence), és Kudyrge (Altáj).

– Ennek a (ma nevünket is meghatározó) hun és avar (?) néprészünknek régmúltú történeti feltárása további kutatásra vár. Olyan briliáns, nagy tehetségű kutató(k)ra, akik eddig még nem alkalmazott, új módszerekkel meg tudják szólaltatni a hallgató múltat. Nem a „felszi-

nen foghatót”, hanem a valóságos valóságot.

– Hiszen – török személynevek viselői sem jelentik azt, hogy viselőjük, vagy népük törökül beszélt a steppén, úgy egy településnév leírásának évszáma (említése) sem jelenti azt, hogy az akkor létesült. Csak azt, hogy nevét akkor említik először leírva (maradandóan) úgy, hogy az máig fennmaradt a történelem vihariban. A valóságos múlt az ismert vagy ismeretlen tények mögött rejtőzik. S hallgat makacsul.

A következő részben néhány „frásjelnyi” lépéssel ismét tovább megyünk a hun és ótörök múltba.

## Karalyos – Szénási Gyula TÖRTÉNELMÜNK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

„Csak az a nemzet hal meg,  
amely önmagát megtagadva,  
élni nem akar.”

(gróf Teleki Pál)

Kárpát-medencei magyar történelmünk egyik legfényesebb bizonyítéka és igazolója az ú.n. „Nagyszentmiklósi-kincs” léte.

Mai történészeink által nem kellő figyelemmel értékelt, a mai generáció előtt alig ismert kincslet, melyet legbehatóbban és elemzően László Gyula professzor vizsgált.

Az alábbiak talán valamit segítenek abban, hogy újból és közelebbről, a mai technika segítségével foglalkozzunk a „Nagyszentmiklósi-kincs” történetével, vizsgálatával. A „Nagyszentmiklósi aranyelet” 1799-ben került elő, a történelmi Magyarországhoz tartozott, Torontál vármegyében lévő Nagyszentmiklós határában. A 23 különböző alakú, 9924,98 gramm súlyú, aranyedényekből álló kincset – ma – Bécsben, a Kunsthistorisches Museum termében őrzik –, mint „Ó-bolgár kincs”-et. (? szerk.)



A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSENEK AZOKAT A TÁRGYAIT AMELYEKEN A KUTATÓK KÜLÖNBÖZŐ ROVÁSÍRÁST, NYOMOKAT TALÁLTAK ELNEVEZTÉK: „A FEJEDELEM ASZTALI KÉSZLETÉNEK”.



1995. II. hb.



## Szekeres István

# RÉGMÚLTUNK ÍRÁSJELEKBEN

### IX. rész

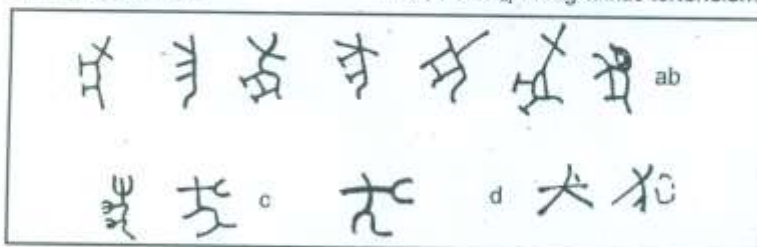
## A nikolsburgi ábc további jelei III. rész

Az X „eb” írásjele.  
A „koraavarok” nyelve.

Írástörténeti kutatásaim kezdetén első felismeréseim közé tartozott, hogy a kínai „quan, kutya”, vagyis az „eb” korai rajzain az állat fejét két vonal metszete jelöli: hangsúlyosan, feltűnően.

Ecsegy Ildikó sinológus felhívta a figyelmem, hogy a legkorábbi időkben igen sok állat fejét jelöli két vonal metszete. Ez óvatossá tett, bár fenntartottam első meglátású véleményemet azzal, hogy alaposan utána kell nézmem e sajátos ábrázolás eredetének. Az Ural és a Kína közti térség sziklarajz-irodalmának áttanulmányozása során meg is találtam a fejnek e sajátos jelölését. De nem kutyák, hanem egy ló és egy kecske fejének sematikus jelölésénél. (A. P. Okladnyikov: Petroglifi Centralnoj Ázii – Leningrád, 1980. A 114. és 243. old.) Tehát ismét Közép-Ázsiában a „forrás”.

Kyryl Ryzik a 316. lajstromszám alatt tárgyalja a „kutya” írásjelét, rajzokban ábrázolva a jel fejlődését. A Jin-korban egyértelműen X az állat feje (a), azután egyre jobban az állat testét kezdi jelölni, domináns lesz a képzel rajzán (c).



44. ábra

Mintha a „kutya” legfőbb jellemzői, melyek a fejével jutnak kifejezésre (éles fogai, ugatása, tekintete és ragaszkodása), a rajzában is azo-

nossá válna a fejével. B. Karlgren a 479. sorszám alatt foglalkozik a jel rajzaival. Nyelvünkben a „kutya” jövevényyszó. Ősi szavunk e legősibb barátunkra: eb.

„eb 1138/1329: „In villa Hodus hec fuit nomina feruorum... Ebedi” sz. szn., ? vebes sz. szn.” „Ősi örökség az ugor korból; vö.: vog. T. ámp. Szo. ámp; osztj. V. ámp. O., DN. ámp: „eb, kutya”. Az ugor alapalak empa lehetett.” (TESz) „Eb” jelünk hangértéke: „b”.

Mindkét őtűrk jelrendszerben (Orhon, Jenyiszej) jelen van a mi eb jelünkkel azonos rajzolatú jel „d” hangértékkel.

Jelentése így nem lehet azonos a hun jellel, mivel: „it Hund li köpek” – az őtűrkben és az oszmánliban. (Gabain: Alt. Gramm.)

Jelentése az őtűrök jelnek egyelőre ismeretlen.

Három koraavar csontraajzunkon „in flagranti” van jelen „eb” piktogramunk. Mint egy képes, oktató „ábc-s könyv”-ben. S ez hallatlanul fontos! És érdekes.

Népünk régmúltjának bizonyítása akkor lesz teljes, ha minden alkotó néprészünk „történeti paleográfiája” a lehetséges mértékben fel lesz tárva, s ez a „paleográfikus történelem”

honfoglaló népének – három csontkarca ebben igen látványosan segít bennünket. Sőt! Ezen túlmenően is! László Gyula: Őseinkről (Bp. 1990. Gondolat) c. könyve 123. oldalán a jutasi avar temető 125. sírjából előkerült vadászsípot láthatunk.



(45. ábra)

– A síp felső részére karcolt két ebnek nincs feje. Rajzokról, felfelé görbülő farkukról jól látjuk, hogy ebek. Hiányzó fejük helyett – két vonal metszetével ábrázolt (egykori) fejüket: – piktogramjukat – látjuk a hátuk felett! A legfelső eb piktogramja bal felső szára alatt a „A belép(és); előrenyomulásban” jele látható. (Ryzik nr. 101) A harmadik (alsó) ebnek van feje: – kitért szájjal, hosszan elnyúló testtel üldöz valamit... – Háta felett ennek is ott látjuk írásjelét, bár jobb felső szára lekoptak, vagy nem karcolták elég mélyen a csontba. Az alsó eb hasa alatt a „H rét” piktogramját látjuk. Alsó szárai ennek is lekoptak, vagy gyengén lettek karcolva. A „fűrészfog-díszítés” alatt, az alsó ebtől jobbra még egy kisméretű „eb” jelet, felette két „= jég” jelentésű piktogramot látunk. Mivel a „jég” meg van

már jól azonosítható e néprészek eleddig azonosíthatatlan régmúltjával, beszélt nyelvével.

A „koraavarok” – Baján 567-ben

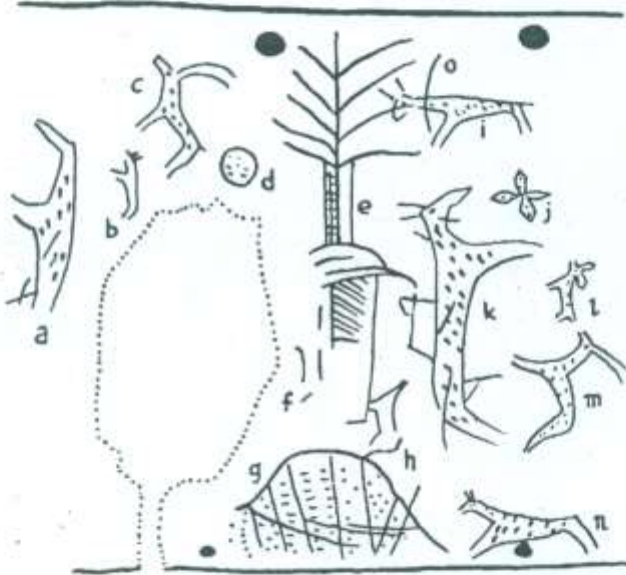




duplázva, (sok jeget), havat jelent. Havas rétet (mezőt). E piktogrammokról balra még egy „rét” jelet látunk. Igaz: nehezen felismerhető állapotban.

A felső részen tehát két (sok) eb halad, lépésben; az alsón egy eb üldöz valamit a havas réten. – Hajtódadászat? – Az.

László Gyula említett könyvének 120. oldalán egy másik avar csontkarcot látunk Homokrév-Mokrinból (46. ábra), ahol az a-val jelzett elnagyolt rajzú fej nélküli állat nyaka alatt szintén az „eb” piktogrammja látható. Illetve – e jelet inkább ideogrammnak nevezhetjük, mivel csak az eb jelképét (fejét) ábrázolja. A h-val jelzett állat is „fejhiányos”, így csak eb lehet.



46. ábra

Szintén fej nélküliek a 121. oldalon lévő tiszaujfalui avar csontrajz ebjei is. (47. ábra) Itt egy futó szarvasra két eb ugrik rá. Hátuk mögött három állat fut, melyek közül a középső is eb lehet, mivel farka van, s a fejét is – mintha az eb – írásjele volna. E rajzon csak az ebeknek van farkuk.



47. ábra

– S ami a (cáfolhatatlan) lényeg: Baján népének e csontrajzokat készítő egyedei – az előzőleg már említett nyelvi okok miatt – a kutyát EB-nek nevezték! A régi törökségben nem akadtam nyomára, hogy „it-íd”, azaz: t<d változás végbement volna. És akkor még ott van a másik két jel, melyek szintén a (székely) hun nikolsburgi ábc jelei. Igaz, a „lépés, előrenyomulás” jele nem került bele a betűírássá átalakult jelrendszerbe. A koraaavarok írástudói igen jól ismerték még képirásuk jelrendszerét, a jelek jelentését. Ezért úgy gondoltam, hogy a hun „jeltörténeli alapkutató” elvégezve – melynek eredményét sikeresen összevetetem a hunok régészeti anyagán található írástörténeli – többnyire di-



48. ábra

1. A kunágotai ezüstkorsó feliratát (48. ábra: a).

2. Az Ozora-Tótipusztán talált edény feliratát (48. ábra: b).

3. A Kiskőrös-vágóhídi kehely talpán lévő feliratot (48. ábra: c).

– Mint látjuk – mindhárom feliraton jelen van az „ata” (atya) írásjele, a kínai és a székely jel közötti jeltörténeli állapotban.



49. ábra

A kínai jel (atyakeresztjének) felső szárai fölött lévő rövid vonalak e jeleken már kötődnek az atyakereszt felső szárainak végéhez. A székely jelnél a kereszt alsó és felső szárai között vannak.

A kunágotai felirat igen egyszerű (50. ábra). A jobbszélső jel a „vas” egyik piktogrammjának (a Hung fan nyilvesszőjének (fém) vas hegye) – és a „d” hangértékű betűjelnek ligatúrája. (A vas jeleiről később.) A második (balszélső jel) az „ata” piktogrammja.

Olvasata mai nyelvünkön: Vasad atya. A tulajdonos neve.

Korabeli nyelvünkön: Vosud ata. (A szóvégi u lekopott, de tárgyias esetben – mint az egykori szó hangtestéhez tartozó hang – a-val jön vissza, mert a szóeleji o hang a-ra változott: „vosu-t < vas-a-t”.)

A ligatúra „d” hangértékű betűjelének azonosságát a jeltörzs hosszából, és azonos szöveget bezáró helyzetéből jól látjuk.



50. ábra

Ligatúrákban a csatlakozó jelek azonosítható (azonosító) részekkel csatlakoznak a másik jelhez.

szítő – anyaggal, most az avar csontrajzok „írástörténeli állapot” rögzítő tényének segítségével, megpróbálok elolvasni koraavarnak számító rovásfeliratokat. (Az általam látott egyetlen hun csontkarc – szintén piktogrammok vannak!)

E tényt figyelembe kell venni a koraaavar feliratok olvasatánál. Sőt – a jövőben előkerülő korai hun feliratoknál is!

Olvasati próbára Vékony Gábor könyvéből (Későnépványdortláskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében) három – jeltörténelileg – még koraavarnak, esetleg „középvárnak” meghatározható feliratot választottam ki:





Az Ozora-típusztai felirat szintén egyszerű (48. ábra b sor). A jobb szélső jel az „eb” piktogrammja, mely kissé különáll. A második jel az „sz” hangértékű betűjel. A harmadik az „r” hangértékű betűjelnek az „r” betűjellel alkotott ligatúrája. A negyedik jel az „ata” piktogrammja. Olvasata tehát: Eb szeri ata. Azaz: Eb szeri atya. Szintén a tulajdonos neve.

Érdekessége e feliratnak még az, hogy aki ismeri a nikolsburgi ábc jeleinek hangérték-jelölését, az a piktogrammok jelenlétének tudta nélkül is el tudja olvasni a feliratot:

eb s(=sz)-ri athy – vagyis: eb szeri aty – mai nyelvünkön.

– Vagy mégis „at” volna eredetileg az „ata”?

– Érdekes feleletet kapunk e kérdésre a kiskőrösi kehely talpán lévő feliratról. Itt két, olyan jel kerül az eddig megismert „koraavar” jelek mellé, melyek az avar-kor második felében keletkezett feliratokon láthatók. A 670–680 között betelepülő újabb néprész jelrendszerének „a” λ és „d” < hangértékű betűjele. Hangértéküket Vékony Gábor állapította meg (helyesen) a nagyszentmiklósi aranykincs és a szarvasi tüttartó feliratainak olvasatakor. S mivel ez betűjelrendszer már – e két jelet is csak így lehet figyelembe venni. (Jelrendszerének történeti feltárását jelentős mértékben elvégeztem, s az „többszörösen kevert” jellegű. Hun és török, „későbbi kínai”, arab (?) jelekkel. Hangértékeik főleg hunok és törökök.)



(felbontva)

51. ábra

– Az első jobbszélső jel a „jó” piktogrammja (51. ábra). A második jel egy ligatúra, mely az „ata” jobboldalra fektetett piktogrammjaiból és az „a” hangértékű (későavar) jelből áll. A harmadik a „d” (szintén kései) betűjele. Olvasata tehát: jó ataa-d. Mivel atyáról van szó, a „jó” (itt) egész biztos melléknévi (jov?) „jó” jelentéssel értelmezhető a feliratban. Az „ata” piktogrammhoz egy „a” hangértékű jel illeszkedik ligatúrában. A szóvégi két „a” hang közül az egyik felesleges. Ez pedig nem lehet más, mint az „ata” véghangzó

„a”-ja, mert ha benne lenne a piktogramm szójelentésének „hangtestében”, akkor nem kellene a szó végéhez egy „a” hangú írásjelet illeszteni. A kettő közül az egyik felesleges, és ez nem lehet más, mint a szóvégi „a”. Tehát az „ata” helyesen régi nyelvünkben „at”, melyhez az illeszkedő „a” birtokosrag: at(ja). Ebből lett teljes hasonulással: ata < atya.

A felirat ajándékozási felirat: jó atyád.

Az előző két felirat is tehát helyesen: 1. Vosud at 2. Eb szeri at. E harmadik pedig: Jó atad.

A „koraavar” feliratok írástörténeti megállapításai a következők:

1. Azok a fogalmak, melyeknek van piktogrammjuk (képjelük), még piktogrammként vannak jelen e népességnél. Azonos a jelrendszerük a hunokkal. E tény bizonyítja a hunok régészeti anyagán lévő piktográf díszítő elemek, (erről később) és egy hun harcos sírjában talált csontrajz.



52. ábra

(Bóna István: A hunok és nagykirályaik Corvina 1993. 100. oldal) A Zaman-Togaj 21. kurgánjának szélében talált sírban (Kazakisztán, Čimkenti kerület) a halott bal karjánál talált csontrajzon a következőt látjuk: Szarvas megy át a folyón. A bekarcolt folyón (a kép felső részén) a „jó” piktogrammját látjuk. A szarvas nyakán az „Ég” piktogrammja, még boltozat alakú, nem szögletesített formájában jelölve, hogy a szarvas az „Ég állata”. Az Ég akaratát közvetíti. A csontrajz tetején egy másik (felfordított) Ég képjel. Az ábrázolásmód teljes mértékben azonos a koraavar csontrajzokon láthatóval. Avagy a hunnal azonos a „koraavar”?

2. Betűjelekkel csatlakoznak a piktogrammokhoz a „toldalékok”: -d kicsinyítő-becéző, -i határozórag, -a birtokos személyrag; valamint a „szer” szó is betűjelekkel van leírva, mivel nincs képjele.

3. A „koraavar” feliratok átmenetet képeznek a képirás és a kialakuló betűírás között. Jól érzékelhetjük a toldalékokból és a „szeri” betűkkel

történet leírásával, hogy milyen szükségletek hatottak a betűírás kialakulására. – Ámbár – e „vegyes módozatú” írás tömörebb, rövidebb a tiszta betűírásnál.

(Az ótürk írás (mivel) eleve betűírásként jött létre, nem volt szükség a ligatúrák toldalékolására.)

– S végül – de nem mellékesen – fölülül a kérdés: – A székelyek a „koraavarok” közvetlen utódai?

– A valóság bonyolultabb. Akkor a Kárpátokon belül mindenütt volnának „jó”-nevű folyók. A dunántúlon is. A hun képjelrendszer egy része a „későavar” betűjelek között található egyszerűsített és „roncsolt”, kevert állapotban. Ez arra vall, hogy az Erdélyben maradt hun néprészen kívül is maradtak a steppére visszamenve hunok, s keveredtek más népekkel és a tulajdonképpeni avarokkal, akik maguk is már keverék-nép voltak: „ők is a hiung-nuk egy fajtája” (Szung su, 95.); „A zsuizsul barbárok keverék barbárok a Nagy Falon túl.” (Nan C’i su, 59.); „A zsuizsuik országa a hiung-nuk egy fajtája.” (Liang-su, 54.); (Csongor Barnabás: Kínai források az ázsiai avarokról – Bp. 1993. 48–49. és 52. old.)

– Baján népe igen gyors ütemben haladt át az eurázsiai steppén, erre vall épségben megmaradt hun képírás is, mely azonos a Dél-Szibériából meginduló európai hunokéval.

Székely népnévük is a „koraavar” „sikül” néprészről származott át rájuk, a velük való keveredés valószínű. Az Alföld peremén lévő „székely” nevű helységek mentén (Székelyhíd, stb.) „korai avar” régészeti lelőhelyek vannak. Az igazi választ csak a Mezőség (Csigla-mező) módszeres régészeti feltárása adja meg, melynek „elgepidásodott hun” jellegűnek kell lenni.

Az ótürk „b” hangértékű jel a „hal” korai rajzából egyszerűsödött jól érzékelhetően, fa íráshordozón. A jel változatai a folyamatot jól érzékeltetik.



53. ábra

„baliq, balaq Fisch II balik” (Gabain: Áltt. Gramm.) Hangértéke: akrofóniás „b”.



### A = „gyeg” (jég) és a H „rét” írásjele

A nikolsburgi ábc-ben látjuk még a (székely)-hun írás eredeti „gy” hangértékű írásjelét is „eg” hangérték jelöléssel, mivel akkoron nem volt még a gy-hang jelölésére latinbetűs jelünk.

Az n jellel alkotott ligatúras kapcsolatban az ismert ferde kettőske-reszt változtatásban „eng” (engy) hangértékkel.

Jól érzékelhetjük, hogy a képjel-rendszerből létrejövő betűírás szűksége volt az, hogy a betűjel ne legyen „széteső”, két részből álló, bármilyen egyszerű is az. A kettőske-reszt már egy kései forma (állapot), amikor a jel eredeti jelentése feledésbe ment.

54. ábra

A jég képele Bernhard Karlgren: *Essay lossons in chinese writing c.* könyvében nr. 15., a *Grammata Serica Recensa* nr. 899., valamint Kyril Rjyik nr. 520. jeleként található. A jel történetével kapcsolatban nincs egyetértés a két sinológus között.

55. ábra

Rjyik szerint a jel már a ku-wen-ben létezik, (55. ábra: b) s a klasszikus forma a „víz” jeléből történő jelentés kiterjesztése (55. ábra: c). Karlgren a két vonalból álló piktogram (jégcsapok) (?) előfordulási idejét: „Chou IV.” (i.e. 450–250) időpontban határozza meg. Grafikai azonosságban sziklarajzként is előfordul a Hojt-Cenherij nevű barlang mélyedésben, – a mai Mongólia nyugati részén – mint oly sok piktogrammja (előképe) a kínai képirásnak. (Norgorodova, Eleonora Afanaszjeva: *Mir petroglifov Mongolii*, Moszkva, 1984, Nauka 26. és 28. old.)

„jég 1156: ? „de uillis, quas georgius decimat, X, Quarum lili” meiores sunt hec: Jegu, duor, sulad, lo-pas” hn.

1405 k.: „glacies: ieg” 1416 u./1450 k. iegi gr; 1538: ijeeg; 1566: gyegre gr. (Helt: Mes. 403: Nysz.) 1818: Gyeg (Zakál Gy.: Őrség 74: NSz.); – dzsiég (VMTSz); gyiek, ijeg, ijég, jég.”

„Ősi örökség a finnugor korból; vő. vog. t.la, Szo ia” stb.

„A finnugor alapalak janye lehetett. Az eredeti γ a permiben eltűnt, az ugorban ηk-vá fejlődött. A szó esetleges törökségi kapcsolatai további vizsgálatot kívánnak; indoeurópai rokonsága nem valószínű. A magyar szó főhangzója esetleg nyílt volt.” (TESz)

– Részünkre a két gy akrofóniájú előfordulás igen fontos. Az egyik Heltainál (Erdélyben) 1566-ban, a másik 1818-ban Zakál Gy.-nél az Őrségben! Ismeretes, hogy az Őrségbe az Árpádi néprész honfoglalása után telepítettek gyepűörnek székelyeket. S még 1818-ban is ősi szökezdő hanggal ejtették: gyeg.

„A szökezdő gy – amúgy is kényes kérdést érint. Mint láttuk, ez a mássalhangzó az ómagyar kor elején alakul ki, korábbi j-ből vagy j-ből; ez utóbbi nagy számmal fordul elő régi török elemeink szökezdőjéül.” (Liget Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban 162. old.)

A betűjel hangértéke: akrofóniás „gy”. Az ótörök írásban teljes biztonsággal – eddig még nem tudom kimutatni a „jég” jelentésű írásjel meglétét.

A H „rét” írásjelével Kyril Rjyik foglalkozik bővebben (nr. 531–532.) (56. ábra). Mint látjuk, a kínai írástörténetben a legrégebbi (Jin-kori) jelváltozat azonos a hun piktogrammal. Mint oly sok, ez is azonos a hun-kínai írástörténetben. E kínai-hun jel Rjyik által meghatározott jelentése: „Confins, sontours non clos, espace vide jusq’ a l’horizon.” „Lieux vagues, confins, glacies, frontieres.” Vagyis: „Közös határ, nyitott (végtelen) körvonal, üres tér a horizontig.”

56. ábra

„Üres helyek, közös határ(vonal), síma terep, határ.”

– Rógtón a végtelen (alföldi) síkság, a nagy mezők, füves rétek jutottak eszembe. Sőt – hányszor halloztam: „Kimegyek a határba” – mely jelenthetett szántóföldet, rétet, mezőt. A gulyát is kihajtották a „határba”, a rétre, legelőre, mezőre.

„rét 1210/1271: „Contulimus... de terra Rethy terram ad culturam duum aratorum sufficientem” sz. hn. 1291: Ryty; 1560 k. rett.

J: 1. Kaszáló, legelő; Wiese mező; Feld. 2.) 1299: „sik terület, síkság; Flachland Ebene” 3. 150 k. „mocsaras, vizes terület”, zombékos.” Ismeretlen eredetű. Szókin-csüknnek igen régi eleme lehet. Etimológia híján nem lehet eldönteni, hogy az 1., vagy a 2. jelentés az eredetibb.” (TESz) A kínai írástörténet tükrében mind a kettő. Karlgren nr. 842. sorszám alatt foglalkozik a jel kései változataival, melyek használati időpontját Chou II. korban határozza meg.

Az ótörk jelalkotó kétfelé bontotta a jelet. Egy felső részre: 彡 „r” és a fordítottjára: 冫 „t”, akrofóniás hangértékkel.

Az „r” hangértékű a mi „rét” szavunk akrofóniáját jelzi, míg a „t”: „tarılay Feld II Jarla” (Gabain: Alt. Gramm.) Nyelvünkben ma: tarló. A székely-hun betűírásban hangértéke: akrofóniás „r”. A jel „kettévágása” egy felső részre és annak fordítottjára más esetben is előfordul az ótörk jeltörténetben. A felső rész mindig hun, az alsó (fordítottja) pedig török hangértékű. Fontos üzenet a késő mába, az ótörk jelrendszer alkotásának műveltségi környezet felől.

(folytatjuk)

## Aranyi László Ébredés

kő hasad körül, kő simul köre,  
testet ölt mohón a Kűszöb Öre.

ljedt alvajáró álomlitas  
derengése: a Hold, Krisztus s  
Mithras –

a Hold, a Holdpajzs, a tátott  
Holdprés.  
Csökköt fajt öröl-gyűjt egyazon kéz,

s rovartüre tüzi a földközél  
ki alászállt vagy a mélyből jött fel.

Ocsúdó kiválasztott, társtalan;  
immár nem hív, nem követ  
másokat,

elhajít tört tükröt, kicsorbult tört,  
s legyűri a korcs, zombi-szerű-ört.

Présből híg, alvado massa: belső  
hitványságából bővölte elő.

Megváltak árnyékától. Mohó árny  
kódéből már látja, merre a Grál





## Szekeres István RÉGMŰLTUNK ÍRÁSJELEKBEN

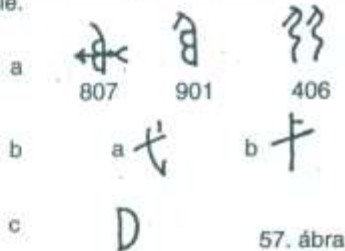
### IX. rész

#### A nikolsburgi ábc további jelei

##### Az 𠄎 „íj feszítésének” jele.

Az íjnak többféle (hasonló) rajza létezik a kínai írástörténetben (57. ábra: a). B. Karlgren nr. 807.: bow (𠄎); nr. 901.: bow; nr. 406.: „strong” – „a strong bow”. Kettőzve: erős íj. Valóban: feszítéséhez igen komoly fizikai erő szükségesített.

Van egy jel a kínai írástörténetben, mely épp e feszítő, húzó műveletet ábrázolja. Karlgren nr. 918. jele.



57. ábra

„a-b diek (iek) yi to shoot with arrow und string attached; b is Chou I The graph must be a drawing of some kind of arrow.”

Vagyis: „nyíllal löni és hűrt (ideget) hozzákapcsolva (hozzáfogva); b Chou I A rajz kell legyen valamilyen fajtája a nyílnak.”

Egyértelműen, a hűrnek a nyíl-vesszővel együtt lövéskor történő megfogásáról, feszítéséről van szó. E jel függőleges vonala megfelel az íjak (nr. 807 és 901) függőleges vonalainak, ami nem más, mint ideg (hűr) az íjon. E vonal felül előre hajlik s az nr. 901-en kis egyenes vonal van rajta, ami a húzás, feszítés ábrázolása. Az nr. 807-en az íj nyíl-vesszővel is el van látva. Ez a nyíl-vessző megfelel az nr. 918 b rajzán a ferde egyenes vonalnak. Az ideg és a nyíl „kiemelt ábrázolása”, részletrajza e jel. Hűr és nyíl: íjfeszítés. Hangértéke: akrofóniás „f”. Az ótürk

írásban a mi „nyug-at” jelünkkel azonos rajzolatú az íj jel (57. ábra: c), „ya Bogen II yay” (ij) (Gabain: Altt. Gramm. Hangértéke: akrofóniás „y” (j)).

##### Az 𠄎 „üst” és a 𠄎 „vas” írásjelei

Az üst írásjelének rajza teljes formai azonosságban látható a sumér óképirás jelei között. (Labat nr. 562) Jelentése: „un animal amphibie” – vagyis: „egy állati kétélű”.

Az „ugor” népeknél az üst az ég-boltot jelképezi, miként egykor a hunoknál is. Ez magyarázza szakrális – áldozati felhasználását. Épp úgy jelképe az „Ég”-nek, miként a teknős gömbölyű tokpáncélja. Arról nem tudok – nincs rá adatom –, hogy a suméroknál az „állati kétélű” teknős lett volna.

Az üst írásjelének kínai változatát jócsontokon láttam meg először. B. Karlgren az nr. 834. sorszám alatt tárgyalja, s adja meg különböző rajzolatait a kínai írástörténetben.



58. ábra

„a-f. tiengtieng: i ting cauldron (Shi); loan for id. ting-ting at ease, comfortably (Li). b. is Yin bone, c is Yin, d. is Chou I, e. is Chou I, f, is Chou II. The graph is a drawing.

g-i. tieng I tiang I cheng verify, read off an oracle divination enquiry; lower half of hexagram in Yi king; atraight (Yi); correct; pure, proper. h. is Yin bone, i. is Yin bone. The graph

was really only an application of tien „cauldron” as loan for tieng „divination enquiry”. But in this application the character was mostly less explicit, reduced to a few summary lines.” Vagyis: „a-f. tieng I tieng: i ting üst (Shi); kölcsönzés a cseng-bong nyugalmasan ideogram számára, nyugalmas. b. Yin csont, c. Yin, d. Chou I, e. Chou I, f. Chou II. A diagram egy rajz. g-i tieng I tiang I cheng megerősít, elolvas egy távoli jóslat jövendőlést; alsó fele egy hexagramnak Yi király idején; kifogástalan, tiszta, megfelelő. h. Yin csont, i. Yin csont. A rajz igazán csak egy alkalmazása volt az „üst”-nek mint kölcsönzés a „jóslat tudakozódás” részére. De ebben az alkalmazásban kevésbé volt kifejező, csökkentett egy néhány összefoglalt vonalhoz.”

– Tehát csak a Jin korban használták e változatát az „üst” jelének. Ez abban különbözik a hun (és sumér) jel rajzától, hogy középen két vízszintes vonal húzódik végig. Ez nem más, mint a többi üst rajzán is látható két párhuzamos vonal, mely a hun üstök pereme alatt a valóságban is jól látható.

– Ezek után felvetődik a kérdés: Mi lehetett eredeti jelentése „üst” szavunknak?

„üst 1395 k.: „galdar (𠄎: caldar); ýt” (BesztSzj: 1290.); 1405 k.: wjth (SchSzj: 1890); 1533 Ewst (Murm. 1845.); – üs (UMTsz.) J: 1. 1395 k.: „kondér;” – „Ismeretlen eredetű. Az üs alakváltozat mássalhangzó-kezdetű toldalékok előtt keletkezhetett.” (TESz)

– Tehát az „üs” a szótól, s ehhez d < t kicsinyítő járult.

– Van egy rokon értelmezése, kifejezése: „üsti 1317/1329: „Quidam equus famosus lsty coloris” 1405 k.: hwjti; 1460: vsthy; 1500: Ewschy (𠄎 Ewsthy) (MNy. 13:256 Ősi a.). J: 1317/1329: „tarka < állat, különösen ló >.” „Ismeretlen eredetű. Alakváltozatainak egymáshoz való viszonya tisztázatlan. – Az üst „ezüst” szóval való származásbelli összekapcsolása valószínűtlen. – Kihalt szó.” (TESz) Bizony a ló azonos: űs. Üsti = űsi. „Űs” szavunk korai alakjai: „1138/1329: Vsu szn.” „1211: ws, Vsud, Wsud” „N. ősfii, ősi üs”

(A magyar szókészlet finnugor elemei)

– Ezek szerint „üst” piktoqrammunk akkor alakult át akrofóniás „u” hangértékű betűjellé, mikor „ős” szavukat „üs”-nak ejtettük. Is < us < üs





< ős. Úgy tűnik, hogy az „is” a legrégebbi változat, mivel az „urali alapalak”: ícá. – De – „Isten” (ős-ten = ő-s-Ég) szavunk is e feltevést erősíti. S ha arra gondolunk, hogy az „üst = ő-s-öske” az Ég boltozatának kicsinyített jelképe volt, a szakrális „ős” elnevezés természetes.

– Sára Péter a törökből eredezteteli „üst” szavunkat: „üst – nem ismeretlen eredetű, hanem kapcsolatban van a tör. üst = felső rész, felső jelentésű szóval.” (Török kiejtés: üszt.) (A magyar nyelv eredetéről másképpen – magyar-török rokon szavak, szókapcsolatok Arculat Bt. Bp., 1994.)

Az ótűrk jelalkotó az üst piktogramját átlósan kétfelé választotta – egy bal felső és egy jobb alsó részre.



59. ábra

A felső résznek (üst) akrofóniás „ü”, az alsó résznek (kazan = ótűrk küzač) akrofóniás „k” a hangértéke. a küzač = kazán – jelentése (szintén) üst. Az „üst” írásjele azonos és csonkított formában jelen van a gót-germán jelrendszerekbe. Már ott látható a kylveri feliratban is. Ósvallási különbségek okán eredeti jelentésével kizárt az átvétel, így a hun seregek katonai megjelenésének egykor fontos külsőségére, a hun találmány üstdobra (ném. pauke) gondoltam.



60. ábra pauke (?)

E szónak német szótörténeti levezetése viszont bizonytalan.

A „vas”-nak több írásjele van a hun írástörténetben. Egyik jele az üst jeléből származik úgy, hogy a jel alsó része el lett hagyva. E „majdnem azonosság” jelzi, hogy az „üst” és a „vas” egykor igen közeli kapcsolatban volt egymással, az üst fém anyagának egykori elnevezését jelzi.



61. ábra

„Fémneveink közül egyedül a vas szó eredete nyúlik vissza az urali korig. Eredeti jelentése „valamilyen érc; irgendein Erz” volt.” (A magyar szókészlet finnugor elemei 677. old.)

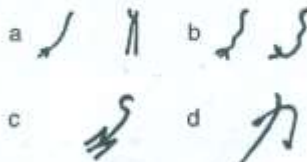
„Mivel a régészet tanúsága szerint a kőkorszak után a rézkor következett, feltételezhető, hogy az urali kor első ismert fémje az Ural vidékén természetesen előforduló réz volt. Ez esetben a szó alapjelentése réz lehetett.” (TESz)

– Nos – az „urali kor”-t, mint őshazát, – az irbit-parti sziklarajzok tanúságtétele szerint elfelejthetjük. Ettől még nyelvtudományunk időt álló részére építeni lehet.

Mivel az üstök anyaga a természetben előforduló tisztítatlan réz (bronz) volt, a jeltörténet és a nyelvtörténet egymást példázza. A réz < vas jelentésváltás „vas” szavunk esetében igen régen végbement. „Réz” szavunkról Sára Péter: – Bizonytalan eredetűnek tartják. Közéleti kapcsolatot sejtünk a jak. djes altan – vörös réz; türk. mis – réz; kirg. žez = réz jelentésű szavakhoz.”

Vas szavunk ősi hangalakja „vosu” lehetett, mivel a kitaj nyelvi átvétel megőrizte a szóvégi „u” végződést.

„Az urali eredetű szó szelkup közvetítéssel elterjedt Belső-Ázsiában (kitaj ho-šu) < xacu vagy xašo, dahúr xašo, kirgiz qaša „vas”)” (A magyar nyelv finnugor elemei 677. old.) A réz < vas jelentésváltás a fentiek szerint már Belső-Ázsiában végbement. És csakis ott. E tény a kínai írástörténetben is nyomot hagyott.



62. ábra

Kyryl Rjyik: L 'Idiot chinois nr. 153. jele c jelváltozatában látjuk felhasználását, ahol az erőt, a dinamikát jelképezi, ami az izommal kapcsolatos: „un tendon, un fibre musculaire”. – „egy in, egy izomrost”. Je-

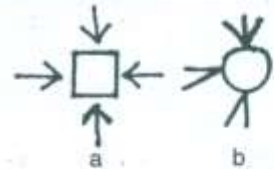
lentése: „1. Force musculaire, vigueur, energie physique. 2. Force, dynamique.” Vagyis: „1. izomerő, erő, fizikai energia. 2. Erő, dinamika.” Önkéntelenül is a „vasgyúró” kifejezés jut az ember eszébe, mint e rajz képi kifejezésének szinonimája.

Az ótörök jelrendszerben is jelen van e jel „It és Id” hangértékekkel. „täm ir eisern, Eisen II demir” (Gabin: Alt. Gramm.)

Szópárok összevont akrofóniájáról lehet szó, melynek első tagja „I” (Iayik) csatlakozik valamihez (?), a második tag pedig a „temir és a demir” (vas) akrofóniája (61. ábra).

A jel a gót-germán jelrendszerekben is jelen van „e” hangértékkel. Gót „eisarn vas” (jel) hangértéke: akrofóniás „e”. A többi hun írásjel átvételével együtt bizonyítéka a hun kultúra írástörténetben is tükröződő hatásának (61. ábra).

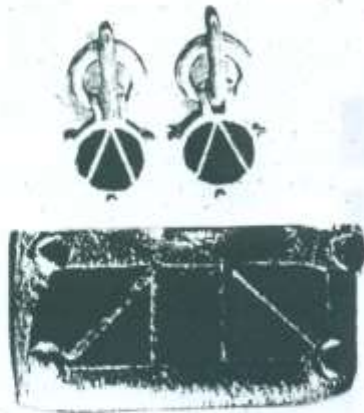
A „vas” írásjel-rajza nem illeszkedik a „Hung fan” (Kelet-ázsiai Szélrózsza/nyilvesszőjéhez, mint „vas” nyílhegy. Ezért figyelmem a székely nikolsburgi ábc „s” hangértékű jeléhez fordult, melynek piktogram jelentését addig nem sikerült jeltörténeti keresztpórával – cáfolhatatlanul – igazolni. Későszarmata bronz függőtűkrök díszítéseként látam nyilvesszőket és a sajátosan kétfelé választott nyílhegy rajzolatát, ahogy a nikolsburgi ábc-ben is látható (63. ábra a és b). Később Bóna



63. ábra

István könyvének (A hunok és nagykirályaik Bp. 1994.) megjelenésekor hun csattestek díszítő piktogramjaként (64. ábra) mindkét „s” hangértékű írásjelet sikerült azonosítani. Ekkor megtaláltam a kínai írástörténetben is B. Karlgren nr. 695. jeleként (65. ábra). Jelentései: „enter, to bring, to present” „The graph shows some sharp-pointed object (a wedge? an arrow-point?).” Vagyis: „belép, hozni, jelen lenni” „A rajz bemutatása valamilyen hegyes-csúcsos tárgy (egy ék? egy nyíl-él?).” Kyryl Rjyik a c jelzésű jelet külön szeliktálta (nr. 101) „belép, előrenyomulásban” jelentéssel. Így a b és c jelzésű jel (már kérdőjel nélkül) nyílhegy. E nyílhegy pedig a Hung fan





64. ábra



65. ábra

rajzán „vas” nyílhegyként van feltüntetve. A Hung fan írásjel rendszere ezzel teljessé lett.

A 'Hung fan' jelei:



66. ábra

Az ótürk jelrendszerben a nyílhegy duplázott nyílhegy rajzaként van jelen „l” hangértékkel:  $\Delta$  Ótürk „temír = vas”. Ilyen duplázott nyílhegyvel látjuk az egyik nyilvesszőt sziklarajzként is. (E. H. Novgorodova: Mir petroglifov Mongolii 28. old.)

### A $\Delta$ „magas” írásjele

A hun írás „magas” jelentésű piktoagrammja azonos a hegy rajzának két csúcsos (ku wen) változatával, függőleges helyzetbe állítva.

A „hegy” írásjele, mint oly sok jele a kínai (és egyetemes) írástörténetnek – Mezopotámiából indult hosszú útjára (67. ábra).

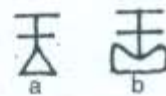
A címerünkben ismert háromcsúcsos változat jelentése: (Ryjik nr. 285.) „Chaine de montagne” – „hegy(ség) láncolata” – pontosan

fedí a Kárpátok hegláncolatának fogalmát. A rajta lévő kettőskereszt (Ryjik nr. 71. a és b) (68. ábra) pedig a „wang = király, uralkodó” írásjele. A kínai írástörténetben a háromcsúcsú változat jutott nagyobb szerephez szintén függőleges elrendezésben. B. Karlgren nr 1108 b rajza: (69. ábra) „big mound, earthen hill” – „nagy hegy, föld-domb, föld-hegy”. Karlgren nr. 1015. sz. jele a kínai írástörténetben a hegy magasságára utal: (69. ábra b) „The graph shows two feet descending (steps) a height”. – „A rajz bemutat két leereszkedő lábat (lépések), egy magasságot.”

sumer:  kínai ku-wen: 



67. ábra



68. ábra

B. Karlgren nr. 1015:



68. ábra

„magas 1093 k.: „Quintus Funoldi, ... Vgmogos, Copulci” hn. 1138/1329: ? Mogus szn. J: a) fn. 1093 k.: „valaminek a teteje, csúcsa; Gípfel. magasság; „Höhe” l. még „felfelé nyúló, fent levő” 2. nagyra becsült. Bizonytalan eredetű. Talán származékszó: a mag főnévből keletkezett -s melléknévképzővel.” (TESz)

A hun jel betűhangértéke: akrofóniás „m”.



70. ábra

A jel ellenkező irányba fordított rajza az ótürk jelrendszerben is jelen van „ök, ük, kö, kü” hangértékekkel. „yüksák hoch ll yüksék” (Gab. Alt. Gramm.) A szó elején lévő „y (j)” úgy kerülhetett a szó elejére, mint az „jr < yir” (észak) esetében, így „ük” hangértéke akrofóniásnak tekinthető.

### A $\Upsilon$ „zsendül, zsenge” írásjele

B. Karlgren 1052 sz. jeleként „grass, plants”, „a sprout” – „fű, palánták”, „(fiatal) hajtás, (ki)hajt” – határozta meg jelentését a kínai írástörténetben. Kyril Ryjik nr., 81.:  $\Upsilon$  „Che Representation d'une petite pousse d'herbe: seme végétal minimum.” Azaz: „Che Ábrázolása egy kihajtott fűnek: a legkisebb növényi séma.”

Ryjik nr. 218:  $\Upsilon$  „SHENG Petite pousse qui surgit du sol: seme fundamental de naissance et de vie.” – „SHENG Kis hajtás amely kifakadt a napnak (naptól): alapvető séma születésnek és életnek.”

Tehát: Che (še) – kihajtott, zsendülő fű;

cheng (šeng) – „zseug”(-e, -ül): kis (fiatal) hajtás – kínai jövevényező nyelvünkben, mivel a szótő – kínai.

E szótőhöz saját nyelvi képzőink: „-ül, -e” járulnak. Nyelvünkben a szócsaládnál s<zs kezdőhang változás ment végbe.

„zsendül 1551: „Vala kedig ez a szölyő sendületkor” sz.; 1577: „megh szondülny (!); 1582: zsendüle,” J: 1. 1551 „<gyümölcs> érik”; 1577: „fejlődik, kihajt, sarjad”. 1804: „keletkezik.” „Ismeretlen eredetű szócsalád. Tagjai ugyanabból a töből jöttek létre, amelyből a zseug, zsenge, zseugül is valók. Az alapszó eredeti jelentése feltehetően „sarjad, fejlődik” volt.” (TESz)

„zsenge 1405 k.: „p(ri)micia: zenge” de 1. zseug; 1456 k.: [engeketh gr.; 1561: zseugke gr.” J: 1. 1405 k.: „első, korai termés”.

„A szócsalád alapja a zseug ige ugyanannak az ismeretlen eredetű, eredetileg feltehetően „hajt, fejlődik, rügyezik” igezőnek a származéka, melyből a zsendít, zsendül is keletkezett. A szóvégi g-je gyakorító képzőnek látszik. A zseug régi nyelvi meglétére csak származékai utalnak;” (TESz)

A fogalomjelből a betűjel akrofó-



niás „zs” hangértékkel jött létre a székely-hun betűírásban.

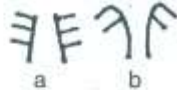


71. ábra

Az ótörök jelrendszerekben a hunnal azonos (átvett) írásjel hangértéke: akrofóniás „ç” (cs). Török: „çember = zsendül”. (71. ábra) A gótgermán jelrendszerekben a jel fordított helyzetben van jelen. Hangértéke: „r”. Reifen(?) = megérik, reif = érett. (71. ábra)

#### A | „csap”, a | „pehely” és a | „zúg” írásjele

A nikolsburgi jelrendszerben a „cs” és a „z” hangértékű írásjel még jól láthatóan két részből tevődik össze, nincs még összeróva, mint azt később látjuk. Az írásjelek értelmezésében ez rendkívül fontos! E három írásjelnek közös fő alkotója a „szárny és toll” jele, melyeknek több rajza van a kínai írástörténetben. B.



72. ábra

Karlgren nr. 579. (72. ábra) „b is Chou II. Possibly this was an orogonal drawing for 580 „to fly”, showing two wings.” Vagyis: „A b Chou II. Talán ez volt egy eredeti rajz az 580 „repülni” részére, bemutatása két szárnynak.” Barnhard Karlgren: „Eassy lessons in chinese writing” nr. 124. (73. ábra) „yü „feather, wing” – „yü „toll, szárny”



73. ábra

Ezek után könnyű belátni, hogy mindhárom írásjel közös alkotója a „toll, szárny” képjele, melyhez a „cs” és „z” hangértékű betűjelnél egy függőleges vonal társul. Jelentése e vonalnak (Flyjik nr. 45.) I „(II) Soudain (d’un coup).” – „(II) Hirtelen (ütésnél, csapásnál).” Jól látjuk e felhasználá-

lást a kínai írástörténetben Karlgren „Eassy lessons in...” nr. 449. sz. je-



74. ábra

lénéél: (74. ábra) „to draw the bow; to draw, pull. From R. 57 „bow” and stroke indicating the string,” – „húzni az íjat; húzni, húzás, rántás. R. 57-ből „lj” és egy csapást feltüntető húr.”

Tehát a „cs” hangértékű betűjel piktogramként: szárny + csap = szárnycsapás. Azaz: csap a szárnyával (a madár) (75. ábra a). „csap

a | csap

b | pehely

c | zúg

75. ábra

1332–37: Chapouhaza fm.; 1372 u. (1448 k.: menkett czappafakual meg gewt wrýewn;” Eredeti jelentése „csattanó hanggal üt, vág;” „A szócsalád hangutánzó jellegű. A finnugor alapalak: çapp- . Egyeztettek altáji (köztörök çap- „cshwenken, mit einem Schlage schlagen... mongol cabči- „couper, abattre, trancher...” stb.) szókkal is.” (A MSZkFUEI) A betűjel hangértéke: akrofóniás „cs”.

A „p” hangértékű betűjel rajza egy toll. Tollféleség „p” akrofóniával: pehely (75. ábra b).

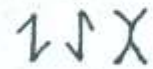
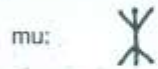
„pehely, pih, pihe 1346: ? „Stephanus dictus Pehul” szn. 1349: ? Peuhul szn. J: finom, puha szörzet, pernye, apró toll”. „Hangutánzó eredetű szócsalád. Eredetileg a kilégzés hangját jelenítette meg; a pihe és a piheg rokonságába tartozik.” „Így hangutánzó szavaink igen korai rétegébe tartozik.” (A magyar szókinccs finnugor elemei.) Hangértéke: akrofóniás „p”.

A „z” hangértékű betűjel szintén a „szárny” + „csap” rajzából áll. „zúg II b. tn < apró szárnyas állat, rendsz. rovar > szárnyainak gyors mozgásával ilyen hangot ad.” (A magyar nyelv értelmező szótára.) A betűjel hangértéke: akrofóniás „z” (75. ábra c).

Az ótörk jelrendszerekből hiányoznak a „szárny” és „toll” rajzaival kapcsolatos írásjelek. Ezek léte a hun írásjel rendszerekben a szakrális „turul”-madárhoz kötődik, így bizonyos értelemben etnikai jelző értékű.

#### A | „fák” (vég ak) írásjele

A „vég ak”-nak nevezett „k” hangértékű írásjel az ótörök jelrendszerekben is jelen van „a” és „ä” hangértékkel. A betűjelek egykori fogalomjelentésének feltárásában segítséget nyújtott, hogy a jeneszeji ótörk jelrendszerben e jelekkel azonos hangértékkel használták a kínai „fa” (mu) egyszerűsített rajzát is.



ağaç



fak

76. ábra

Ez ébresztette a gondolatot, hogy a keresett fogalom szintén fa (származék) lehet. „iyac Baum, Holz II ağaç” (fa) (Gabain: Allt. Gramm.) Az ótörök jel akrofóniás „a” hangértéke bizonyított. Az „ä” viszont nem egyezik.

Az „ak” (fak) írásjel nagy valószínűséggel a „celőke” (kínai „cse” = faág, bot, husáng) jeléből származik úgy, hogy a nyílazás egyik vonását a jel alsó végére áthelyezték, s így önmagába (képletesen) megduplázták. Eredetileg tehát nem élő fát, hanem szintén fa származékokat („fákat”) jelöl. Talán az ótörök (kínai) fa rajzából is azért hiányzik alul és felül az egyébként végighúzódnó függőleges vonal, mert az a (élő) fa törzsét jelölné.

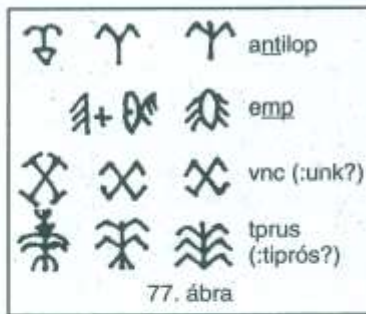
A székely-hun betűjel hangértéke: véghangzós „ak”, tágabb értelemben: véghangzós „k” (76. ábra).

#### Ősi szó- és fogalomjelek maradványai

Az eddig tárgyalt írásjelek fogalomjelekből alakultak át betű hangértékű jelekké a székely-hun írásban. Rajtuk kívül néhány olyan írásjel is van a nikolsburgi jelrendszerben, melyek nem egyetlen hangot, hanem hangpárokat, vagy fogalmakat jelölnek. Vagy ligatúrásan lettek létrehozva (77. ábra).

Az „ent” hangértékkel megadott jel a kínai írástörténetben „antilop,





juh" jelentésű. (Ryjik nr. 25.) Az „nt” hangpár az „antilop” szóban van meg, mely nemzetközi vándorszó. Az ótörk jelrendszerben „r” hangértékű. (racka?) E hangérték fogalmának bizonyítható jelentését még nem sikerült megtalálnom (77. ábra).

Az „emp”-jel a „szem” (ku-wen) jeléből és a „pehely” írásjelének összevonásából áll: szüm + pehul = emp (77. ábra).

A „vnc” (unk?) rovásjel hasonló jellegű párhuzama az urali sziklaraj-

zon és a kínai írástörténetben is előfordul. (Karlgrén: nr. 605) A kínai „ciklikus jel”. Teljes azonosságban szarmata függőtűkrön került elő. Jelentésében egyre bizonytalanabb vagyok.

– A „tprus” jel párhuzama Faulmann ku-wen jelgyűjteményében „nachkommen” – „utána megy, követ” jelentéssel található. B. Karlgrén szerint a hozzá hasonló pedig „ciklikus jel” (77. ábra). Üldöz? eltípor? – Ezzel a végére értünk a nikolsburgi ábc jeltörténeti feltárásának.

A következő (befejző) részben a hun régészeti leleteken látható írástörténeti jellegű díszítésekben látunk rövid, bizonyító válogatást. Áttekintjük „későavar” (betű)-jeleink meghatározható hangértékeit, az olvasatok lehetséges nyelvét. Majd röviden összefoglaljuk az írástörténeti kutatás szerszámaival – előttünk feltárult régmúltunkat.

## Simon Zoltán (Toronto) ÁRPÁD VEZÉR ÉS A KRUMPLIS BABGULYÁS

Valamilyik este figyelmet érdemlő írást olvastam egyik kedvenc emigrációs lapomban. Arra a részen még emlékszem, hogy Árpád atyánk a szikla tetején „szemlét tartott a suméri lovas serege fölött”, de utána elszunnyadtam.

A napsütötte Vereckei-szorosban éreztem magam, és a meleg elől behúzódtem a vezéri sátorba. Ott ógyelegtem az aranyveretes faoszlopok között, amikor egy kis emelvényre fellépve egy trónszék elé érkeztem.

Hirtelen megdöbbenve vettem észre, hogy álmomban újra az iskolai dobogón állok, a katedra mellett. A trón nem volt más, mint Bersényi

tanár úr karosszéke. Amolyan „Rettegett Iván” volt számunkra, habár szívünkhöz nőtt. Pankrációs birkózóra emlékeztető alakja most felemelkedett trónusáról. Szája kaján mosolyra húzódott, szögletében az elmaradhatatlan nagy pipával. Kezében játékosan forgatta a dohánnyal megtöltött kostök zacskót.

– Na, most megvagy, Robinzonkám! – húzta meg a fületem. – Mondj nekünk valamint a honfoglaló magyarok eredetéről és mindennapi életéről!

– A magyarok eredetét tudtam, csak elfelejtettem – kezdtem mentetgetőzve.

– Ó, te szerencsétlen! – fakadt ki

tanárom sopánkodva. – Te vagy az egyedüli, aki tudtad, és te is elfelejtetted! – tette hozzá sajnálkozva.

A történelemtől mindig irtóztam. Most viszont élénken láttam lelki szemeim előtt Árpád toporzékoló suméri lovát. Fehér farán büszkén csillogott az aranyló sumér rendszám-tábla: UR-895-96. Mesélni kezdtem az osztálynak. Áhitattal hallgattak. Ott fejeztem be, hogy a kimerítő honfoglalás után Árpád leült ebédelni. Jójüzien kanalazta a babgulyást, amelyben gőzölgött a krumpli és az eredeti sumér kolbász, mellé pedig nagyokat tört a kukoricalisztból sütött cipóból.

– Helyre mehetsz, elégtelen! – rezzentett fel a tanár dörgő hangja. – A sumérok nem ismerték a lovat, és egyébként is kihaltak. A szemiták legyűrték őket. Az ősmagyarokat a Volga és a Káma összefolyásánál kell keresned. A kukoricát a spanyol hódítók hozták magukkal Mexikóból. A burgonya Peruból származik. A bab szülőhazája, ha jól tudom, szintén Amerika. Kolumbusz ideje előtt európai ember nem ismerhette ezeket az ételeket.

Ekkor dacosan ökölbe szorítottam a kezem, és elhatároztam, hogy minden titkot megírok a babról, a krumpliról és a kukoricáról.



Mi volt előbb:  
a bab vagy a paszuly?

Csaknem olyan kérdés, mint hogy mi volt előbb: a tyúk vagy a tojás. Régóta nyomozok a paszuly és a fuszujka nevével kapcsolatban. Ez a szó ugyanis déli, mediterrán eredetű. A régi latintól a görögig, a töröktől az oroszig, több nyelv ismeri. Úgy tűnik, hogy a lóbab már az ókorban is széles körben ismert volt egy területen, amelynek központja Kisázsia lehetett. Az igazi bab viszont, amit a modern ember kedvel, tényleg Amerikából származik.





## Szekeres István RÉGMÚLTUNK ÍRÁSJELEKBEN

### X. rész

### Írásjeleink és jelszimbólumaink a hun régészeti leleteken

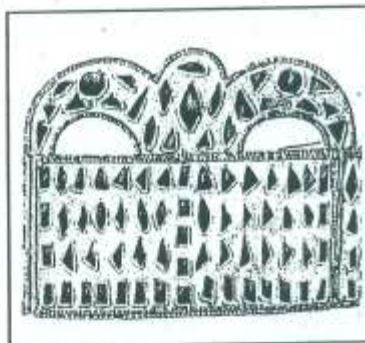
Két évvel ezelőtt Ecsedy Ildikó sinológus említette, hogy meg kellene vizsgálnom a hunok régészeti leleteit: hátha találnék jól összevethető bizonyítékokat. Így a jeltörténeti és a történeti bizonyítás rövidre zárható. Valóban – siker esetén – mint sakkban a matt: nincs apellátal – „In situ” a bizonyítás.

Előzetes elképzeléseim (az urali sziklarajzok nyomán) a nemeket jelző termékenységi szimbólumok: az ágyékháromszög és a rombusz (mint női), s a kör (mint a hímnem) jelzői felé irányultak. Az ősi, nagykultúrájú népeknél a termékenységi szimbólumoknak mindig is kiemelkedő jelentőségük volt. Történelmük felívelő és delelő korszakában. A sokasodást, a jövőbe vetett hitet, az életerőt jelképezték. De titkon reméltem még a „teknős”, mint világmodell – valamilyen jelenlétét is.

A legjobb időpontban jelent meg Bóna István: „A hunok és nagykirályaik” c. könyve (Corvina 1993), amikor a jeltörténeti feltáró munkát néhány jel kivételével már elvégeztem. – A megpillantott valóság minden előzetes várározásomat felülmúlta. A helyszűke, a képek terjedelme miatt – olykor csak részleteket „kioldozva” – néhány példát próbálok idézni. Remélem, a könyv szerzője megbocsátja az eljárást. Szép és nagyszerű könyvének értékéből ez nem von le semmit. Sőt!

A hunok leggyakoribb díszítő eleme valóban a háromszög, a rombusz és a kör. De ezeken kívül még a csepp-alakzat, téglalap. Ezek eredeti hun díszítő elemeknek tekinthetők, mivel a diadémákon ott látjuk őket túlszűfolt sűrítésben. „A diadémaleletek „kiindulása” csaknem egy-

beesik a hun rézüstökével, jelenleg a legkeletibb példány az Ob és a Balkas-tó közötti vidékről a pompázatos kanattasi diadém (19. rajz). Nyugati elterjedésük végpontja Csorna.” (141. old.) Az eredeti kép terjedelme miatt egy részletet látunk a kerői sólyomfejes diadém (56. old.) középső részéből.

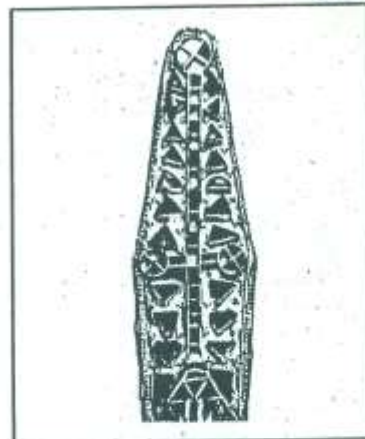


78. ábra

A hun diadémák – bár görög párhuzamai is vannak – nagy valószínűséggel a párták előzményei voltak, dús, köberakásos díszítéseikkel. Később, a köznapibbá (és köznépibbé) válással a díszítés elvesztette nagyértékű (köberakásos) jellegét, de a túldíszítettség megmaradt.

A fibulák a germán női viselet tartozékai voltak. A szilágysomlyói kincs hun jellegű köberakásos díszítése szintén háromszögekből, rombuszokból, csepp-alakú kövekből áll. Bóna István adatai szerint a gepidák a hunok elől rejthették el. A hun hatást s a pontuszi ötvösök munkáját dicséri. Vékony Gábor szerint – mivel germán nyelvi nyomuk nem maradt – a gepidák alánok (is) lehettek. (Bóna: V. és VI. tábla) Fibularészlet díszítése (79. ábra).

- 42 -



79. ábra

A tugo-zvonovói fejedelmi sír egyik csattestjének díszítése szintén rombusz, kör, valamint poncolt háromszögekből áll.

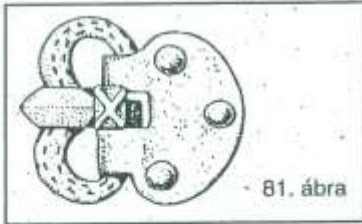


80. ábra

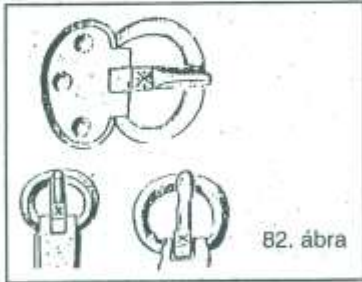
A hun derékszíj-csatok nyelvén nem ritka az „atyakereszt”. Érthető, ha a szintén hun (koraavar) kunágotai és ozora-tótipusztai feliratokra gondolunk („vosud at” és „eb szeri at”). A hun személynév „meglisztelő második része” az „at” (atya) szóból állt, miként a kínaiaknál is („ju”= atya). Ősi névadási szokásaink azonosak voltak a különböző hun néprészeknél. Attila (Atila) közismert neve is e „második rész” „at”+ila (gót kicsinyítő) képzőből tevődött össze. A gót „atta=atya” + ila, vagy a türk „ata”+ila összetételekből nem, vagy csak döc-cenve, erőltetetten vezethető le.

A 67. oldalon látható az Abru-Dürso 479. sír atyakereszt csatja (81. ábra). A kišpek 13. kurgánból (157. old.) előkerült csatok közül három csat nyelvén is látható az „atyakereszt” (82. ábra). A regölyi karperecen (18. old.) a „hegy” háromcsúcsos (hegykoszorú) rajzai láthatók (83. ábra). A lévai sírlelet (84. old.) nyeregdeszkáinak fémborításain szintén a háromcsúcsos változatokat látjuk.

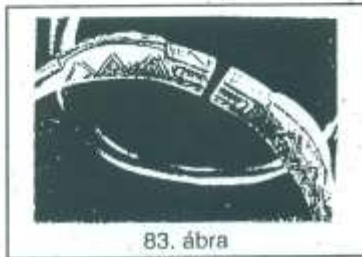




81. ábra

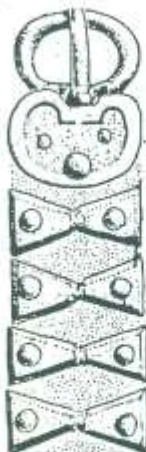


82. ábra



83. ábra

A fém övveretek keskeny téglalap alakúak, hogy az öv hajlását ne gátolják. Ettől eltérnek némileg az „üst” ideogrammjával azonos kazakisztáni Kyzylkajnantöbében feltárt (99. old.) hun sírból előkerült öv veretei (84. ábra).



84. ábra

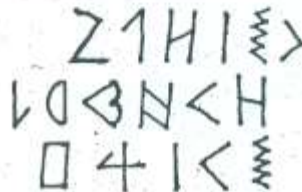
A csattestek jó lehetőséget adtak a legkülönbébb díszítő elemek elhelyezésére. Láthattuk már a „vas” (nyílhegy) piktogrammjaik esetében is. A 91. oldalon sokaságát látjuk a csattestek különféle díszítéseinek, köztük annak a „teknős”-t ábrázoló ékkőberakásos arany csatnak a rajzát is, mely a XXVI. táblán is látható (85. ábra). Rekeszes elválasztó a teknős alsó páncélján lévő két fővonal, a teknőn kívül a lábakat jelző vonalak, s a nyílvevő jelölése is, mely itt nem esik egybe a kereszt irányú fővonallal. Kissé fentebb van. – A bemutatott (és a könyvben még látható többi) bizonyítékokhoz

nem kell külön magyarázat. A 100. oldalon a hun felírtos csonttrajz, a díszítő ideogrammok bizonyítják, hogy Attila népének Európába érkezésekor még ideográfikus képrássa volt. Akár a későbbi „koraavarok”-nak. Alapjaiban azonos volt – úgy tűnik – a jelrendszerük is.



86. ábra

– A keszthelyi Festetics kastély-múzeumban, a Minuszinszki-medence régészeti emlékei között látható az az epigráfiai emlék, melynek keletkezési idejét az időszámításunk előtti I. évezredbe datálják, s amely szintén (hun) ideográfikus jelekből áll.



86. ábra

Az általam lemásolt három sorból a felső sor jelei már ismertek. Jobbról balra olvasva az ideogrammok: széles rét, folyó (jó), észak. Olvasata: széles rét, folyó észak(-on).

A középső és az alsó sor – az ismert jelek helyzetéből ítélve – fordított helyzetben van kiállítva, és az ismeretlen tartalmú jelek miatt még nem olvasható. A függőleges fűrészfog-vonal – úgy tűnik – a gondolati részek (mondatok) elválasztására szolgál.

A minuszinszki felírtosok jelei között vannak olyan jelek, melyek az ún. „későavar” jelrendszerből is ismeretesek.

#### A „későavar” írásjelek vizsgálata

670 körül egy igen jelentős nagyságú néprészünk költözött a Kárpátok hágóin át hazánkba, s az újjászervezett állam etnikai határai is jelentős mértékben tolódtak északra, délebbre, de főként nyugatabbra. A politikai határ elérte az Ens folyót.

E nagylétszámú népesség hozta magával azt a (már) betűjelrendszert,

melyet általában „későavar”-nak is szokás nevezni a Kárpátokon belül. De ismeretes (helytelenül?) „protobulgár” elnevezése is – annak ellenére, hogy Bulgáriában a jelekkel egyetlen felírt sem került elő. Írástörténeti emlékei nálunk a 670 utáni időszakban jöttek létre. Kivétel talán a „környei felírt”, mely jelrendszerét tekintve már inkább „későavar”, ha még 670 előtt keletkezett is.

A „későavar” írásjelek legnagyobb problematikája az, hogy nincs még elfogadható, bizonyított – a jelek eredeti ideográfikus jelentéséből fakadó – hangérték megállapítása. Így történhetett meg, hogy a „nagyszentmiklósi aranykincs” felírtainak – pld. a 8. számú szilkének – csak török nyelven ötféle olvasata, megfejtése létezik. A magyar nyelvekről nem is szólva.

– Nos – ez az eredménye a jelek formai hasonlítására és hangértékek találgatására alapozott „tudomány” alkalmazásának. Pedig nyilvánvaló, hogy a jelek egykori vésnőke, rovója – csak egy, az általa ismert hangérték alkalmazásával örököltette ránk az írásjeleket. A „találgató” módszer csak jelentős számú felírt adta keresztpróbák esetén elfogadható. Ezért a jelek vizsgálatának – a már jeltörténetileg bizonyítottak segítségével – arra kell elsősorban szorítkoznia, hogy milyen jeltörténetileg bizonyítható hangérték(ek) lehetséges(ek). A többi – nem bizonyítható – hangértékek eleve kizárhatók. Az ily módon behatárolt hangértékű jelek segítségével a felírtok eredeti – egykoron rögzített – nyelvükön olvashatók.

A szarvasi és a nagyszentmiklósi felírtok jelentős részben azonos írásjelekből állnak. Vékony Gábor olvasatai sikeresnek mondhatók azaz, hogy a felírtokat a jelek azonos hangértékeivel olvasta el mindkét esetben, így elsősorban az általa megadott jeleket és hangértékeiket érdemes vizsgálat alá venni. Mellette szól még az általa alkalmazott módszer is. Tehát a „keresztpróba” Vékony Gábornál adott.

– Mint látni fogjuk – egy „keverék” jelrendszer bontakozik ki előttünk, melyben jól felismerhető még a hun jeltörténeti és nyelvi alap –, de olykor már igen rontott (romlott) formában, s ez feltételezi (törvényszerűen) az eredeti ideográfikus jelentéstartalom elfelejtését. E keverék „paleográfikus történelem” a steppén visszamaradt hunok keveredését





tükrözi az újabb (hun?) jövevényekkel és köztük török nyelvű népelemekkel. A nagyszentmiklósi feliratok jelrendszere törökösebb jellegű, mint a szarvasi tüntartóé. A keveredés nem teljesen homogén, ami szintén fontos bizonyítéka a „későavar” jelrendszerek (és népeisége) jellegének.

A jelek nr. sorrendben			
	I.	II.	III.
nr. 1.	Y	YY	
nr. 2.	X		
nr. 3.	>	>	>
nr. 4.	1		
nr. 5.	^		
nr. 6.	H	HN	H
nr. 7.		↑	
nr. 8.	∩	∩	
nr. 9.	D	D	
nr. 10.	∩		
nr. 11.		B	
nr. 12.	X		>
nr. 13.	∩	∩	
nr. 14.	∩	∩	)
nr. 15.		∩	
nr. 16.	∩	∩	
nr. 17.		88	
nr. 18.	□	□	
nr. 19.	○	○○	
nr. 20.	I	I	X
nr. 21.	∩	∩	X
nr. 22.		X	
nr. 23.	1	1	1
nr. 24.	1	1	
nr. 25.		1	

87. ábra

Az I. alatt a szarvasi, a II. alatt a nagyszentmiklósi, a III. alatt a környei jelváltozatokat látjuk Vékony Gábor („Későnépvándorlásokori feliratok a Kárpát-medencében” c. könyve) rendszerezése alapján.

nr. 1. A szarvasi és a nagyszentmiklósi baloldali jel egyértelműen a

hun „tüz” (ideográfikus) jele. Ezzel azonos hangértékű a nagyszentmiklósi (jobboldali) γ-alakú jel is, mely a kínai „tüz” írásjel rajzának belső vonalaiból áll (6. ábra). Ez utóbbi jel igen erős „direkt” kínai hatást tükröz. Vékony „a” hangértéket határozott meg e jeleknél. S valóban: „ot, oot Feuerll ates” (=tüz) (Gabain: Allt. Gramm.) Az akrofóniás „a” (ateş) hangérték lehetséges, de nem ótörök nyelven.

nr. 2. A szarvasi jelrendszerben az „eb” írásjele, „b” hangértékkel.

nr. 3. A minuszinszki felirat sorában is ott látható e jel. Az ótörök jelrendszerekben hangértéke „o, u”. A kínai írástörténet szerint lehetne a „patak”, „kis vízfolyás” jele, ha a „nyílazás” iránya ellenkező volna. Vékony „d” hangértéket állapított meg, s ezzel a türk „dere” (patak, völgy) is egyezne akrofóniájában. Ez viszont nem egyezik az ótörök jelrendszerben meglévő jel – feltehetően – akrofóniás hangértékével. De ellene szól a török nyelvű hangértéknek az is, hogy a minuszinszki felirat nem török, hanem hun nyelvű, mivel a feliratban a hun „észak” írásjele van jelen – más – szintén eredendően hun ideogramával. Így e jelnek is kell hogy legyen a nyelvünkön eredeti ideográfikus jelentése. Vékony „d” hangértéke a kiskőrösi felirat szerint is helyes, tökéletesen „illeszkedik” a felirat szövegéhez. Igaz, a kiskőrösi feliratban a „nyílazás” iránya helytelen, fordított irányú, miként a „jó” ideográfikusan használt jelét is a melléknévi „jó” szó leírására használja szövegkörnyezetében a „rovó”. „jó atad” – jó atyád. A kelyhet nem igen nevezhette a folyóvíz atyjának. A felirat készítője vegyítette a koraavarkori és a későavar jeleket. Nem állt az írástudás magaslatán.

nr. 4. A „szárny, toll” rajza a hunkínai írástörténetben. Az ótörök jelrendszerekben nem jelalkotó. A Vékony által meghatározott „f” hangértéke egyelőre rejtély. Lehetséges, hogy nem a „steppi kultúrkör”-ből került a szarvasi jelek közé?

nr. 5. A hun „ég” (már) „szögletesített” jelének kivonata, része. A teknős bal első lába felé menő „azonosító vonal” egy kis, az ég boltozatát jelképező vonalrészlet (88. ábra). Hangértéke is azonos a székely-hun jelével. Csak a szarvasi tüntartó jelei közt található meg.

nr. 6. A hun „ré” eredeti jelének már rontott változata. Az eredeti, mint láttuk (86. ábra), jelen van a



88. ábra

minuszinszki jelek között is. A hun eredeti jelből – mely azonos a Jinkori kínai jellel – származik az ótörök „f” és „f” jel is kettéosztással. Ez utóbbi hangértéke az ótörök „tarllyay” (föld, tarló) akrofóniája. Most pedig a Vékony által megállapított hangérték ezen ótörök szó véghangzója: „f”.

nr. 7. A nagyszentmiklósi jelek között látható e nyílvesztő, mely Vékony Gábornél „h” hangértékű. Az ótörök nyílvesztő: „oq” (ok). Hangértéke: „k”. Ezek szerint ok < oh, k < h hangváltozás ment végbe azon török nyelvben, mely által „h” hangértéket kapott e jel. Ez „csuvasos jellegű” változás.

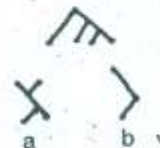
nr. 8. A szarvasi „f” hangértékű jel azonos az ótörök „ir” (észak) akrofóniás hangértékű jelével. A nagyszentmiklósi jel viszont az „f” (egyik) rajzával, akrofóniás „f” hangértékkel. Hasonló analógiája az ótörök jelrendszer „y” hangértékű jele: „ya = f”. Az ív felső végén látható vonás – húzást, feszítést ábrázol a kínai írástörténet íjainál is. Pld.: B. Karlgren: nr. 901.

nr. 9. Azonos az ótörök „y”, hangértékű jellel. A jel alakváltozatainak összevetése után a „hold = ay” jelének tartom az ótörök jelrendszerekben. Azonos a kínai „este, éj” (Karlgrén nr. 796) rajzával, ami szintén a hold rajza. Hangértéke: véghangzós „y” (j).

nr. 10. Azonos a hun „fák” (vég ak) „k” hangértékű jelével.

nr. 11. Azonos az ótörök „yükek = magas” írásjellel. Hangértékben is.

nr. 12. A hun „lő” írásjelének rajza – igen rontott, alig felismerhető, túlságosan leegyszerűsített formában. Ez arra vall, hogy a betűjellel alakulás, a betűjelként való használat közben elfelejtették eredeti jelentését. A szarvasi jelnél a páros lábakat ábrázoló vonalak helyzete is megváltozott: az egyik vonal az eredeti jelen „kívülre” került (89. ábra a).



89. ábra

A környei jelváltozatnál pedig a lábak vonalai hiányoznak, lemaradtak, s a jel határoló vonalai jobboldali irányba el lettek fordítva (89. ábra b). Hangértékük: akrofóniás „f”.





nr. 13. A jel formája azonos a minuszinszki feliraton látható jellel, mely „hegy” kétcsúcsos változata még azonos a sumer kétcsúcsos hegy egyik rajzával. Ezért szintén fontos bizonyítéka – e „köztes földrajzi területen” – a jel „haladási út-vonalának” Dél-Szibérián át keletre, Kína irányába (67. és 86. ábral). A kínai ku-wen jel alulról már zárt. Jelentése (szintén) „magas”. A betűjel hangértéke: akrofóniás „m”.

nr. 14. Azonos a hun „nagy” ideogrammjával. Betűhangértéke: akrofóniás „n”.

nr. 15. A görög „omega” török módra oldalra fordítva. Csak a nagyszentmiklósi jelek közt.

nr. 16. Az ótürk „kök” (ég) jele, ott hangértéke akrofóniás „k”. Vékony szerint a hangértéke itt: „ö/ü”. Ezek szerint hangértéke a középső hang volna. S ez így is lehet (szabálytalanul), mert a „kük” változatot is jól ismerjük „Küküllő” folyónevünkben. Tehát ö-ü változás ment végbe, s a jel hangértéke mindkettőt jelöli.

nr. 17. Ez a „nyolcas” szám alakú jel (a fára róhatóság miatt) kiszögletesítve – a nagyszentmiklósi jelrendszerben – Vékonytól „q” hangértékű. A kínai írástörténetben (Ryjik nr. 462.) „menu, pelit” – azaz: kicsi. Nyelvünkben török jövevényyszó. A török nyelvekben számos változatban van jelen: küçük, kiçi, stb. Így tehát a jel akrofóniás hangértékű.

nr. 18. Ezen „álló téglalap” alakú jel szintén látható a minuszinszki felirat legalsó – fordított helyzetű, feje tetején álló sorának bal szélén. Normális helyzetében első jel volna az olvasatban (?), ami egyáltalán nem biztos, mivel nem tudjuk a három sor egymáshoz való viszonyát, összefüggését. Vékony „r” hangértékkel olvasta e jelet. A kínai írástörténetben (Ryjik nr. 9.) „espace clos” (zárt hely), „enceinte, entourer” (övezet, körülvesz). De része a „rét” egyik értelmezésének (Ryjik: nr. 532) „frontieres” (határok). Véghangzós „r” (?).

nr. 19. A „senyő, senye” ligatúrája, de olykor már romlott, rontott formában, mivel a „széles” ideogrammjára (a jel középső fővonala) csak jelölve van a jel felső felén, nincs az aljáig végighúzva. Régi nyelvi alakja: „šeles nogyu egü”, vagy még régebben: „šeles nogyu egejü”. Rövidítve: šen-jü – melyből a „senyü < senyő” alak jött létre. (Az „egejü” az „ég” régi „ege” alakja + jü. Az „e” hanghoz a -jü illeszkedik, mint: körté-jü.)

nr. 20. A hun „šeles, széles” írásjele. Betűhangértéke: akrofóniás „s” (sz). Szavunk régebbi akrofóniás hangállapotát tükrözve előfordulhat még akrofóniás „š” hangértékkel is.

nr. 21. A környei „l” hangértékű jel az „at” (atyá) jelének olyan változata, ahol a két vonást a jel felső szárai végéhez ferdén rögzítették. Hangértéke: véghangzós „l”.

Igen komoly probléma a szarvasi és a nagyszentmiklósi jel, mivel a kínai írástörténetben ismeretlen, s így nincs jelentéstörténeli párhuzama, keresztprobája. Az ačyqtaši fapálcán ugyan ott láthatjuk, de azon kívül csak az észak-arab lihjani jelrendszer jelei között „m” hangértékkel. (Jensen 320) A hunok két hadjárat alkalmával is jártak észak-arab területeken. 395–396-ban, majd 415–420 a perzsák elleni hadjáratuk során. Más magyarázatot nem találunk rá.

nr. 22. E jel a jéniszeji ótürk és a nagyszentmiklósi jelek közt látható. Az ótürk jel hangértéke: „b”. Az orchoni jel a „hal” piktogrammjából alakult ki, s akrofóniás „b” (balik) hangértékű. A jéniszeji és az orchoni jel rajza között csak igen (bizonytalan) laza összefüggés látható. A jéniszeji jel teljes azonosságban a kínai írástörténetben is jelen van. (Karlgrén: nr. 475. és Ryjik nr. 18. jeleként.) Jelentése: „vonalak, ér”. A jel ideográfikus jelentése, mint a betűjel hangértékének szabályos forrása – meglehetősen bizonytalan.

nr. 23. A „szárny, toll” rajza. A székely jelrendszerben a mellette lévő függőleges vonallal (csap, út, hirtelen) – „csap a szárnyával”, „szárnycsapás” jelentésű ideogram akrofóniája.

Itt a dinamikusságot jelentő függőleges vonal hiányzik. (Lemaradt?) Mégis, a Vékony szerinti „v” betűhangérték a „ver a szárnyával”, „szárnyverés” – jelentést feltételez, mely alapján hangértékét elnyerte.

nr. 24. Szintén a „szárny, toll” rajza a függőleges vonal hiányával. Viszont eggyel több mellékvonallal – mely szerint úgy tűnik, hogy a függőleges vonal „helyeződött át” eggyel több mellékvonallá. Ez utóbbi két „szárnyas” jelnél a jelek romlása a betűjellel való átalakulás után mehetett végbe, amikor eredeti jelentését már elfelejtették, így a jel ideográfikus jelentése és a betűjel hangértéke között egy idő után már minden kapcsolat megszűnt. Hangértéke: akrofóniás „z” (zűg).

nr. 25. Szintén az észak-arab lihjani jelrendszerben látható e jel, ott „s” hangértékkel. Vékony „orrhangú o” hangértékkel olvassa a nagyszentmiklósi feliratokon. Mivel a nyíl hegyéhez hasonló, így a török „oq, ok” (nyíl) akrofóniájaként is felfogható.

– Ezzel a Vékony Gábor nyomán összeállított „későavar” írásjelek jel-történeli összevetésének végére értünk.

### A hun (és ótürök) írástörténet rövid összefoglalása

A „későavar” betűjelrendszer egy olyan keverék jelrendszer, melynek két fő összetevője: hun és török. E két fő nyelv tükröződik a jelek hangértékeiben, de érintőleges hatások érték déli irányból is. A 29 jelváltozatból 13 közvetlen hun, 9 pedig török hangértékű. Ezekből egy – a hun „tüz” török nyelvű (ates) akrofóniája. Legalább két török nyelv tükröződik a jelek hangértékeiben (ok < oh). A 6 ideográfikus jelentéssel nem (elégségesen) bizonyítható hangértékű jelből 2 a hun (minuszinszki) jelek közül ismeretes, egy pedig az ótürök jelek közül. Kettő észak-arabnak tűnik, egy pedig ismeretlen. A jelrendszer alapja hun, mely jelek közül több már erősen egyszerűsödött (romlott), mint a „lö” és a „szárnyas jelek” rajzai.

Ezek a jelek a székelyeknél teljes épségükben őrződtek meg. Ez arra vall, hogy a székelység településföldrajzi helyzete (Erdélyben) igen zárt volt, s így külső hatások nem érték jelentős mértékben. Jelrendszerük arhaizálódhatott. A „későavar” jelrendszerrel összevetni a székelyek írását már nem lehet; az jelentős részben eltérő, más jelekből áll, s az egykor azonos jelek is romlott állapotban vannak meg a „későavar” jelrendszerben. Így a székelységnek a „későavarokkal” való felemlítése is teljes mértékben kizárható.

– A hunok és a „koraavarok” a rendelkezésünkre álló bizonyítékok (feliratos csontrajzok, régészeti leletek írásjel díszítései) alapján ideográfikus képirással rendelkeztek. A koraavarok már nagy lépést tettek meg a betűírássá való átalakulás útján, amikor a „későavar” népesség beköltözése a folyamatot megakasztotta, mivel az új népesség kultúrája dominánssá válhatott. E népesség személy- és település-





nevei őrizték meg a „ma”, „mada” és „da”-tövé helységneveinket, melyek „későavar” korból származóknak tekinthetők. Ezért is teljesen helytelen és igaztalan, hogy a székelyek írását „magyar írás”-nak nevezzük. A székelyek írásjelrendszerében a „Hung fán” kompletten található meg, míg a „későavar” jelrendszerben csak a „tűz” jele, az is török nyelvű akrofóniával.

A székely betűjelrendszer kialakulása ideográfikus jelekből a VIII.–IX. századra tehető, amikor az „at < atja < atya” t < ty hangváltozás (teljes hasonulás), valamint a „seng < zsenng” ž < zs akrofónia változás végbement székely néprészünknél. E kései betűjelekké alakulás lehet a tika a „Hung fán” jeleinek ily késsel korrigált megőrzésének is. Képeleknél is ideogrammánál az írásjel rajza és jelentése teljes egységet alkotott, együtt létezett. Ez biztosította, hogy sumer írásjelek eljuthassanak azonos jelentéssel a kínai írásba. De biztosította azt is, hogy a hunok által néhány jel a gótok és más germán népek írásjel rendszerébe is eljutott.

A hun – kínai írástörténeti kapcsolatot a kínai állam kezdetéhez vezethető vissza. Olyan írásjelek által, melyek a kínai írástörténetben csak a Jin-korban ismeretesek a hunnal azonos formában (anya, üst, rét, slb.), vagy majdnem azonos formában. Később megváltozik rajzuk, míg a hun írástörténetben – melynek lényegesen: 1–3 ezer évvel későbbiek fennmaradt írástörténeti emlékei – ott vannak eredeti formájukban. A „közös múltú” írásjelek másik csoportja: a ku-wen (óképírás) írásjelek. A hun írástörténetnek e jelek épp úgy szerves részei, mint a Jin-kori jelek. A hun és kínai írástörténet között az „érinkezés” kb. kétezer éven át kimutatható, de mint láttuk: legelősebb a kínai írás kezdeteinél. S ez minősít, meghatároz.

A hun írástörténet gyermeke az ótörök jeltörténet. A prioritást itt is igazolja a jeltörténet. Pld. az ótörök jelekből nem állítható össze a „hung-fan”, mivel a „celőké”-nek (faág, száraz fa, kőgacsksa) nincs török jeltörténeti megfelelője, csak a nyilvessző (oq) létezik. Mégis, egy átmeneti rövid időszakban nem zárható ki egy ótörök ideográfikus írás, ha arra nincs is jelenleg bizonyíték. A történelem nem csak abból áll, amit ismerünk, vagy megismerhetünk a régműltből. Jobb esetben az csak a megtalált

jéghegy csúcsa, rosszabb esetben már csak a jéghegy elolvadt víze a tenger vizében.

### Jeltörténetben régműltünk

az írástörténeti kutatás – ezen belül az összehasonlító jeltörténet módszere – rendszerezett bizonyító adatok sokaságát tárta fel az eddig bizonyíthatatlan és ismeretlen régműltből.

Ez esetben az írástörténet jeltörténeti (és nyelvi) adatai már nem is a történelem segédtudományának, hanem a korai történelmi adatok egyetlen (nyelvi) forrásának tekinthetők.

Az adatok helyességét és ellenőrzését a jól feldolgozott kínai írástörténet, valamint az írásjelek történeti és jelentéstörténeti (nyelvi) összevetései, azonosításai, röviden: „keresztpróbái” biztosítják. Az írásjelek ideológia- és politikamentesek, bárki által jól ellenőrizhető adatok a forrásokban. A történelmi régműlt és kultúra bizonyító eszközei a szakember kezében, mely szerint megállapítható:

1. A sumer íráskultúra és kultúra (bibliai történeti hagyomány) megjelenésénél, az Uralban (Irbit-parti sziklarajzok). Később keleten (a kínai írástörténet kezdetén) – s ez egy olyan kutúra és néparamlási folyamatot bizonyít, mely az i.e. IV–III. évezred óta zajlott – bizonyíthatóan először északi, majd keleti irányba a dél-szibériai steppeövezetben. Elsősorban a folyamat bizonyítható, mely valószínűleg több hullámban haladva érte el a Sárga-folyót. E történelmi „találkozásról” már a kínai hagyományok és legendák szólnak, mely azonos a kínai állam kezdetének és a kínai írás történetének hagyományával, legendájával. Mégsem hihetjük e népet sumernak. A jól feldolgozott kínai írástörténet segítségével innen már nyelvi adatokat nyertünk a további munkánkhoz.

2. A kínai írástörténet egyes Jin-kori és ku-wen írásjelei – melyek a székely-hun betűjelrendszerben is találhatóak – azonos ideográfikus jelentéssel vannak jelen mindkét írásban. Ezen kívül azonos a „teknős”, mint világmodell felhasználása is, de a hun írástörténetben teljesebb, kiterjedtebb, több írásjel forrása. Sikeresült bizonyítanom, hogy eredetileg nem kínai, hanem a hun kultúra hagyatéka, mely szintén a hun-kínai „ősműlt” fontos bizonyítéka.

3. A hun írásjelek ideográfikus jelentésének feltárása során több kínai jövevényszó létét sikerült bizonyítani nyelvünkben (pld.: „cse”-lőke = celőke, „seng” = zsenng -e, -ül), melyről eddig nyelvtudományunk, mint „ismeretlen eredetű”-ről beszélt. S valószínű, hogy szótöveinkben igen sok található még. Ezen kívül jukagir nyelvi kapcsolataink földrajzi színterét is sikerült bizonyítani, valamint a hun-török nyelvi kapcsolatok igen régi voltát. Végül a kiseri bizonyítható régműltünk történetét.

4. A török nyelv megjelenése a kínai kultúra határterületein későbbinek tűnik, mint a huné, (annak ellenére, hogy „tekeneus” szavunk szótöve is török), mivel az ótörök betű és szótagírás létrejötte közvetlenebb és közelebbi déli kultúrhatást feltételez, mint a hunok ősbib gyökerű ideográfikus írása. A hun-török történelmi kapcsolatok kérdését az írástörténeti összefüggések – úgy tűnik – jelentős részben megválaszolják. Megválaszolatlan viszont a nyelvi kapcsolatok kétoldali kölcsönhatásának problematikája, mely szerint a nyelvünkbe került török (vagy töröknek tekintett) jövevényszavakat már jól ismerjük, de a mi nyelvünk jövevényszavait a török nyelvekben – nem. Úgy vélem –, a török szótövekben is kereshetők, mint pld. „észak” szavunk közös „r” (éj) szótöve, mely az ótörökben „r” + r = „rr” (észak). Tehát nem olyan feltűnő és nyilvánvaló, mint azt „vas” szavunk esetében láttuk néhány török nyelvben, Belső-Ázsiában.

5. A kínaiak a hunokat „hsiung-nu” néven említik, mely pejoratív elnevezés. A „Hung-fan” viszont arról vall, hogy önmagunkra elfogadott legrégebbi (és bizonyítható) népevünk a „hung” volt. B. Karlgren szerint: „vast, enlarge”, vagyis: „óriási, rengeteg”, és „magnókedik, kiterjed”. Tehát az ijjal kapcsolatban álló „óriási, növekedő”. Mivel a „Hung fan” korabeli filozófiai szemléletet lejez ki, mely a teknős világmodell és annak tájoltsága alapján csak népességnek lehetett, így nem állhatunk messze az igazságtól, ha „ljas”-nak htározzuk meg a „hung” fogalmát. S az „óriási, rengeteg, magnókedő, kiterjedő” épp ezen „ljas nép” magnókedő, kiterjedő hatalmát jelöli. E fogalom két írásjele viszont nem lehet régebbi i.e. 200-nál. Tehát épp a kínai-hun háborúk idejére esik.

S még egy: a kínai „lj” neve:





„kiung/kung” – melyből k < h kezdőhang változással is megkapjuk a „hung” elnevezést.

A hunok félelmetes, fő fegyvere az íj volt.

Tehát – akár az írástörténet, akár a nyelv oldaláról közelítünk, a „hung”-hoz érünk. Harmatta János is foglalkozott a „hun” névvel az „Attila és hunjai” reprint kiadáshoz írt előszavában:

„1. Ami a hun név eredetét és a hsiung-nu névvel való összefüggését illeti, erre vonatkozóan az újabb kutatások eredményeit a következőkben foglalhatjuk össze. A hsiung-nu név arhaikus kínai Xung-no, ókínai Xwong-nuo előzményeit egyaránt egy palatális spiráns X-val kezdődő idegen Xu(v)no, illetve Xwo(v)nu alakra utalnak, mint forrásra.” Harmatta ezután az óíráni Xsaivana „uralkodó, király” jelentésű szó változatait fejtegeti. Tehát Harmatta János végül is írání eredetre megy vissza.

– Nos, azt hiszem, Kína közelebb van Kínához, mint Irán. S az „íjjas” elnevezés – érdekes módon analóg a szintén kínai szótövü (ma) „magyar” – azaz: „lovas” elnevezéshez.

– S van még egy körülmény, ami fontos a „hung” névnél. Mégpedig az, hogyha a szövegi „g” „lekopott”, akkor előtünk van a „hun” népnév. Ha pedig a szókezdő „h”, akkor az „ung”. S ehhez – azt hiszem – nem kell több magyarázat. Népeveinknek semmi köze nincs az „onogur” népnévhez. Ha csak az nem, hogy az onogúrok is hunok voltak, vagy „ung”-ok. Hungária (hung-ár-ia) országnevünket felhozni – márt azt hiszem, felesleges.

6. A hun írásjelek egykori fogalomjelentései – mint láttuk – a hunok egykori életmódját, ezen életmód legfontosabb „kellékeit” sorolják fel.

7. Az írástörténet tükrében azt is jól látjuk, hogy egyre „törökösebb” néprészek érkeznek a Kárpát-medencébe. Így a „későavar” jelrendszer népében már „asszimilálatlan” török nyelvű is lehetett, mely gyorsan felszívódhatott az új nyelvi környezetben.

8. Árpád népének eddig még nem került elő jelentős írástörténeti emléke, csak egy nyílvevő rajza: Ő E rajz a „későavar” jelrendszerbe sorolható, török hangértékű részébe. S bár ez nagyon kevés bármilyen feltételezéshez, nagy annak a valószínűsége, hogy e néprészünk is a „ké-

sőavar” népikonglomerációhoz tartozott. Írástörténetileg meghatározni nem lehetséges. A Békés-Povádon feltárt lovassír íján egy jel karcolata ahhoz igen kevés.

Remélem, hogy kedves olvasó útitársaimnak sikerült némi részt nyitnom régmúltunk sötétlő évezeire. Amely már – talán – nem is annyira sötét.



„Jobb lenne, ha a nap hírek és az újságok helyett több történelmet olvasnánk.”  
 „Lenéznek bennünket, ha magunkat nem ismerjük.”  
 (Gróf Teleki Pál)

## Karalyos – Szénási Gyula TÖRTÉNELMÜNK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Közelítve 1996-hoz, a „honfoglalás” 1100. évfordulójához, a Kárpát-medencei magyar történelmünk iránt érdeklődőkben mind több és több ma még megválaszolás nélküli kérdés vetődik fel.

Valóban 896 körül jött ez a nép, amelyik ma, itt a Kárpát-medencében él és magyarul beszél „Hon”-t foglalni a Kárpát-medencébe?

Valóban „szláv” és „más népek” kultúráját megsemmisítve építettünk magunknak hazát, itt a Kárpát-medencében?

Milyen nyelven beszéltek a már itt élő népek, népcsoportok a 100 évig fennálló Hun Birodalom, a több mint 100 évig létező Avar Birodalom összeomlása után?

Anonymus – akit történészeink mesemondónak tartanak, mert az általa leírtak nem mindenben egyeznek a hivatalos történetírók elképzeléseivel – azt írta, hogy a Kárpát-medencében Árpád és népe honfoglalásakor „szklavik” és „vlachok” is éltek.

A mai ősökmany és oklevél fordítóink automatikusan fordítják ezeket a megnevezéseket: „szlovén” – nála: „szklavonok” – az Al-Duna mentén élnek, akikre ugor-bolgárok telepedtek és velük összeolvadtak.

„Azt a népet, melyet szlovénnek, szlovénoknak neveznek, a későbbi évszázadokban „vendí”, később „wend”-nek hívták. Ennek az elnevezésnek megvannak a történelmi alapjai. Ezt a népet „szlávok”-nak tekinteni – teljesen tudománytalan. A „szlovén” elnevezést először a XVIII. században használják, és ez épp úgy, mint a „szlávok”, vagy „Szlovákia” elnevezés, mesterségesen alkotott szó, melyet ezt megelőzően soha nem alkalmaztak nemzeti, népi meghatározásként”. – írta Dr. Phil. Iskender Sulejman török történész.

A „vlachok”, „valachok”, „vlach” megnevezésre vannak magyar történelmi adataink, forrásaink – csak meg kell találni és publikálni!

„Attila fényes vlach-serege más-ként énekelték a misét”; ami azt jelenti, hogy keleti és nem nyugati keresztény egyházhoz tartoztak, tartozók voltak.

„Vlachok”-nak neveztük azokat a népcsoportjainkat, akik nem voltak „megtelepültek”, „pásztorok”, pásztorokból élők voltak – és mint ilyenek: kiváló katonák.

Csak emlékeztetni szeretnék arra, hogy „keleten” a mai napig megkülönböztetik elnevezésükben a



